

**T.C. SAğLIK BİLİMLERİ ÜNİVERSİTESİ
ERENKÖY RUH VE SİNİR HASTALIKLARI
EğİTİM VE ARAŞTIRMA HASTANESİ**

**SUÇA SÜRÜKLENEN ERKEK ÇOCUKLARDA
SOSYAL BİLİŞ, EMPATİ VE KATI-DUYARSIZ ÖZELLİKLERİN
ŞİDDET EğİLİMİNE ETKİSİ**

Dr. Emine APAYDIN

(TIPTA UZMANLIK TEZİ)

İSTANBUL/2024

**T.C. SAğLIK BİLİMLERİ ÜNİVERSİTESİ
ERENKÖY RUH VE SİNİR HASTALIKLARI
EğİTİM VE ARAşTIRMA HASTANESİ**

**SUÇA SÜRÜKLENEN ERKEK ÇOCUKLARDA
SOSYAL BİLİş, EMPATİ VE KATI-DUYARSIZ ÖZELLİKLERİN
şİDDET EğİLİMİNE ETKİSİ**

Dr. Emine APAYDIN

Tez Danışmanı: Başasistan Uz. Dr. İpek SÜZER GAMLI

(TIPTA UZMANLIK TEZİ)

İSTANBUL/2024

TEŞEKKÜR

Öncelikle gençliğimizi ve geleceğimizi oluşturacak meraklı soru ve bakışları, şirin halleriyle ile beni motive eden sayelerinde uzman doktor olacağım tezime iştirak eden tüm çocuklara en büyük teşekkürlerimi sunuyorum.

Çok sevdiğim çocuk psikiyatrisi uzmanlık eğitimi hayatımdan ayrılmak istemediğim için tez yapmaya istekli olmamama rağmen, tezimde benden fazla emeğinin geçtiğini düşündüğüm tez danışmanım Başasistan Uz. Dr. İpek Süzer Gamlı'ya,

Uzmanlık eğitimim boyunca bilgi, görüş ve tecrübesi ile bize yol gösteren kıymetli hocam Prof. Dr. Özalp Ekinci'ye,

Samimi gülümsemesi manevi desteğini her zaman yanımda hissettiğim değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Adak'a,

Öğrencisi ve sonradan da asistanı olmaktan zevk duyduğum, çocuk psikiyatrisini sevdiren hocam Prof. Dr. Cem Gökçen'e

Adalet Bakanlığı ile iletişim halinde olmama yardımcı olan İstanbul Cumhuriyet Başsavcı Vekili Sayın Savcı Hacı Hasan Bölükbaşı'na

İstanbul Çocuk Eğitimevi ve İstanbul Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda çocuklar için kıymetli emeklerde bulunan ve bana destek ve yardımcı olan sayın müdürlerim Emine Özben ve Oktay Yıldırım'a; hastanemden farksız görmeme yardımcı olan başta psikolog Fatih Koyuncu olmak üzere tüm eğitimevi ve kapalı ceza infaz kurumu personellerine,

Psikiyatri rotasyonum boyunca bilgi ve deneyimlerinden yararlandığım, rotasyon sonrasında da desteklerini esirgemeyen değerli hocalarım Prof. Dr. Hüseyin Güleç, Prof. Dr. Engin Emrem Beştepe, Prof. Dr. Mihriban Dalkıran ve Doç. Dr. Bülent Kadri Gültekin'e,

Çocuk nöroloji rotasyonu çok sevmeme yardımcı olan bilgilerinde hayran kaldığım Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Çocuk Nörolojisi Bilim Dalı'ndaki değerli hocalarım Prof. Dr. Sema Saltık, Doç. Dr. Serhat Güler ve Doç. Dr. Hüseyin Kılıç'a,

Uzmanlık eğitimimde edindiğim bilgilerde hocalarım kadar emeği olan, bilgi ve tecrübelerini özverili bir şekilde paylaşmaktan çekinmeyen, bu tezin ortaya çıkmasında çok büyük emekleri olan değerli uzmanımız, sayın Uzm. Dr. Oğuz Bilal Karakuş'a,

Tüm bu süreçleri beraber yaşadığım başta eş kıdemli arkadaşlarım Dr. Ecem Özer Çakır, Dr. Şükrücan Kocabaş, Dr. Çağla Boztepe, Dr. Zeynep Ece Toksoy ve onlarla karşılaşmamdan ötürü Erenköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi'ni kazandığım için kendimi şanslı hissettiğim ismini sayamadığım tüm Erenköy ailesi arkadaşlarıma,

İleri görüşlülüğü ile hayatıma yön vermeme yardımcı olan, şimdiki Emine olmamda çok büyük emekleri olan başta ağabeyim Hamza olmak üzere, ağabeylerime, kardeşime, anneme, babama ve 'Hacannem'e,

Bu süreçte manevi destekleri ile hep yanımda olan İbrahim Güven, Rukiye Güven, Tahsin Şanlı, Nurdan Şanlı; tezim için çocuklara erişmeme yardımcı olan Dr. Esra Okuyucu, Hacer Ada, Doğan Adkovayçın, Birben Şahingöz ve Kemal Şanlı'ya,

Aramızda uzun mesafeler olsa da her zaman bir telefon kadar yakın olan her şeyimi rahatla paylaşabildiğim, tanıdığımı memnun olduğum arkadaşım Dr. Rümeyza Uçan'a,

Arkadaşlığı, samimiyeti ve manevi desteğini hep hatırlayacağım ve arayacağım Merve Akbal'a,

Merak ettiğim EMDR eğitimi tamamlamama yardımcı olan ve bu süreçte bana eşlik eden 'Kerata 'ya,

Doğru mesleği, işi seçmiş olduğumu bir kez daha kanıtlayan, kendisinden çok şey öğrendiğim, bana 'Ortak' olmayı öğreten, uzmanlık öğrenciliğimde beraber büyüdüğüm 'Sevimli 'ye ve

En önemlisi her şeyi mümkün kılan O'na

Teşekkürlerimi sunuyorum.

Emine APAYDIN
İstanbul, 2024

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	i
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	vi
TABLolar LİSTESİ	viii
ÖZET	ix
ABSTRACT.....	xi
1. GİRİŞ	1
2. GENEL BİLGİLER.....	3
2.1. ÇOCUK VE ÇOCUKLUK KAVRAMI	3
2.1.1. Dünya Tanımlarında Çocuk.....	4
2.1.2. Çocuk ve Çocukluk Kavramının Tarihsel Süreçteki Seyri.....	5
2.1.3. Ergenlik Dönemi	8
2.2. SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUK.....	11
2.2.1. Dünya Hukukunda Suça Sürüklenen Çocuk	12
2.2.2. TCK’da Çocuk.....	14
2.2.3. Ülkemizdeki ve Dünyadaki Çocuk Suçluluğu.....	15
2.3. ÇOCUKLARIN SUÇA SÜRÜKLENMESİNE NEDEN OLAN FAKTÖRLER.....	17
2.3.1. Ailesel Faktörler	18
2.3.2. Çevresel Faktörler.....	19
2.3.3. Bireysel Faktörler	22
2.3.3.1. Şiddet eğilimi.....	23
2.3.3.1.1. Çocuklarda şiddet eğilimi.....	26
2.3.3.2. Sosyal biliş.....	28

2.3.3.2.1. Sosyal bilişim gelişimi	29
2.3.3.2.2. Sosyal biliş ve şiddet eğilimi.....	31
2.3.3.2.3. Suça sürüklenen çocuk ve sosyal biliş	32
2.3.3.3. Empati.....	33
2.3.3.3.1. Empatinin gelişimi	35
2.3.3.3.2. Empati ve şiddet eğilimi.....	35
2.3.3.3.3. Suça sürüklenen çocuk ve empati	36
2.3.3.4. Katı-duyarsız özellikler (KD)	37
2.3.3.4.1. Katı-duyarsız özellikler ve şiddet eğilimi	38
2.3.3.4.2. Katı-duyarsız özellikler ve suça sürüklenen çocuk	39
3. GEREÇ ve YÖNTEM.....	41
3.1. GEREÇ	41
3.1.1. Araştırmanın Tipi	41
3.1.2. Araştırmanın Etik Onayı.....	41
3.1.3. Araştırma İçin Adalet Bakanlığı İzni.....	41
3.1.4. Araştırma Örneklem Büyüklüğünün Belirlenmesi	41
3.1.5. Araştırmanın Dahil Edilme ve Hariç Tutulma Kriterleri	42
3.1.5.1. Vaka grubu dahil edilme kriterleri.....	42
3.1.5.2. Kontrol grubu dahil edilme kriterleri.....	42
3.1.5.3. Vaka ve kontrol grubu için dışlama ölçütleri	43
3.2. YÖNTEM	43
3.2.1. Veri Toplama Araçları.....	44
3.2.1.1. Okul çağı çocukları için duygulanım bozuklukları ve şizofreni görüşme çizelgesi- şimdi ve yaşam boyu şekli- Türkçe uyarlaması (ÇDŞG-ŞY-T).....	44
3.2.1.2. Sosyodemografik bilgi formu (EK-5).....	44

3.2.1.3. Gözlerden zihin okuma testi çocuk formu (EK-6).....	44
3.2.1.4. Gaf testi (EK-7)	45
3.2.1.5. Katı-duyarsız özellikler tarama ölçeği (EK-8)	45
3.2.1.6. Ka-Si empati eğilim ölçeği ergen formu (EK-9)	45
3.2.1.7. Şiddet eğilimi ölçeği (EK-10).....	46
3.2.2. İstatistiksel Analiz Yöntemi	46
4. BULGULAR.....	48
5. TARTIŞMA	59
6. SONUÇLAR	68
7. KISITLILIKLAR.....	71
8. KAYNAKLAR	72
9. EKLER.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ANOVA	: Analysis of Variances
APB	: Aralıklı Patlayıcı Bozukluk
ark	: Arkadaşları
BM	: Birleşmiş Milletler
ÇDŞG-ŞY-T(K-SADS)	: Okul Çağı Çocukları için Duygulanım Bozuklukları ve Şizofreni Görüşme Çizelgesi-Şimdi ve Yaşam Boyu Versiyonu-Türkçe Uyarlaması
DB	: Davranım Bozukluğu
DEHB	: Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu
DSM	: The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders
DSÖ(WHO)	: Dünya Sağlık Örgütü
ERSHH	: Erenköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi
İÇE	: İstanbul Çocuk Eğitimevi
KASİEEÖ	: KASİ Empati Eğilim Ölçeği
KD	: Katı-Duyarsız Özellikler
KDÖTÖ (ICU-TR)	: Katı-Duyarsız Özellikleri Tarama Formu-Gençlik Versiyonu
MCİK	: İstanbul Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu
ÖÖG	: Özgül Öğrenme Güçlüğü
SK	: Sağlıklı Kontrol

SPSS	: The Statistical Package for Social Sciences
SSÇ	: Suça Sürüklenen Çocuk
ŞEÖ	: Şiddet Eğilimi Ölçeği
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TMK	: Türk Medeni Kanunu
TUİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNCRC	: Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi
WPAY	: Gençlik için Dünya Eylem Programı

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcıların Sosyodemografik Verilerinin Karşılaştırılması	49
Tablo 2. Katılımcıların GZOT ve Gaf Testi Puanlarının Karşılaştırılması	50
Tablo 3. Katılımcıların KA-Sİ Puanlarının Karşılaştırılması	50
Tablo 4. Katılımcıların ICU-TR Puanlarının Karşılaştırılması	51
Tablo 5. Katılımcıların Şiddet Eğilimi Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması	51
Tablo 6. İşlenen Suç Türleri.....	51
Tablo 7. Suç Türlerine Göre GZOT ve Gaf Test Puanlarının Karşılaştırılması.....	52
Tablo 8. Suç Türlerine Göre Şiddet Eğilimi, KA-Sİ, ICU-TR Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması	52
Tablo 9. Katılımcıların Kaldıkları Kuruma Göre GZOT ve GAF Testi Puanlarının Karşılaştırılması	53
Tablo 10. Katılımcıların Kaldıkları Kuruma Göre Şiddet Eğilimi, KA-Sİ, ICU-TR Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması	54
Tablo 11. Katılımcıların Suç İşleme Yaşına Göre Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması	55
Tablo 12. Ölçek Puanları Arasındaki Korelasyon	56
Tablo 13. İlk Suç İşleme Yaşı ile Ölçek Puanları Arasındaki Korelasyon (n=121)...	56
Tablo 14. Katılımcıların Tekrarlayan Suç Dosyası Durumuna Göre Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması	57
Tablo 15. Cezaevi Öyküsü Varlığına Göre Katılımcıların Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması	58

ÖZET

SUÇA SÜRÜKLENEN ERKEK ÇOCUKLARDA SOSYAL BİLİŞ, EMPATİ, KATI-DUYARSIZ ÖZELLİKLERİN ŞİDDET EĞİLİMİNE ETKİSİ

Amaç: Suç kavramı ‘yasalara aykırı davranış’ olarak tanımlandığında herhangi bir nedenle yasalarla ihtilafa düşen çocuklar suça sürüklenmiş çocuk olarak tanımlanabilmektedir. Bu çalışmada, suça sürüklenen çocukların (SSÇ) suça sürüklenmesine neden olan bireysel faktörlerden sayılabilecek sosyal biliş, empati ve katı-duyarsız kişilik özelliklerinin suça sürüklenmeye ve bu çocuklarda şiddet eğilimine etki edip etmediği ve ne derecede etki ettiğinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem: Araştırma, kesitsel analitik bir çalışmadır. Çalışmaya İstanbul Sağlık Bilimleri Üniversitesi Erenköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları adli psikiyatri polikliniğine ayaktan başvuran, İstanbul Çocuk Eğitimevi veya İstanbul Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu’nda kalan dahil olma kriterlerini karşılayan ve çalışma için gönüllü olan 121 suça sürüklenen erkek çocuk ve sağlıklı kontrol grubu olarak Erenköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları polikliniğine danışma amaçlı başvuran dahil etme kriterlerini karşılayan, Bir psikiyatrik takibi olmayan ve çalışma için gönüllü olan 121 erkek çocuk dahil edilmiştir. Araştırma 1 Ocak 2024 ile 31 Mayıs 2024 tarihleri arasında yürütülmüştür. Belirtilen tarihler arasında başvuran tüm olgulara Gözlerden Zihin Okuma Testi Çocuk Formu, gaf ve kontrol hikâyeleri ile sosyal biliş değerlendirmesi yapılmıştır. Empati, katı-duyarsız özellikleri değerlendirme ve şiddet eğilimi düzeyini belirleme amacıyla sırasıyla KASİ Empati Eğilimi Ölçeği-Ergen formu, Katı-Duyarsız Özellikleri Tarama Ölçeği-Gençlik Versiyonu, Şiddet Eğilimi Ölçeği kullanılmıştır. Çalışmaya dahil edilen çocukların psikiyatrik bozukluklarını belirlemek için Kiddie-Okul Çağı Çocukları için Afektif Bozukluklar ve Şizofreni Görüşme Envanteri- Şimdi ve Yaşam boyu Versiyonu uygulanmıştır.

Bulgular: Suça sürüklenen çocukların 2’si tutuksuz yargılanmakta, 54 tanesi İstanbul Çocuk Eğitimevi’nde ve 65 tanesi ise İstanbul Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda kalmaktadır. SSÇ grubunun SK’ya göre bir işte çalışıyor olma,

sınıf tekrarı yapma, disiplin cezası alma ve ailede sabıkalı birey bulunma oranı daha yüksek bulunmuşken, aile gelir seviyesi daha düşük bulunmuştur. İki grubun Gözlerden Zihin Okuma Testi (GZOT), gaf-kontrol hikayeleri, KASİ Empati Eğilim Ölçeği (KASİEEÖ), Katı-Duyarsız Özellikleri Tarama Ölçeği (KDÖTÖ) ve Şiddet Eğilimi Ölçeği (ŞEÖ) puanlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmamıştır. SSC grubu sadece cinsel, sadece madde ile ilişkili, sadece mal güvenliğine karşı ve yaralama ağırlıklı karışık olmak üzere 4 gruba ayrıldığında, madde ile ilişkili suçlar ile yaralama ağırlıklı karışık suçları işleyen çocukların ŞEÖ puanlarının diğer suç grupları olan sadece cinsel ve sadece mal güvenliğine karşı olan suçları işleyen çocuklara oranla daha yüksek saptanmıştır. Tüm çocukların tüm ölçek puanları kıyaslandığında ise empati ile katı-duyarsız özellikler arasında düşük düzeyde ters yönlü ve katı-duyarsız özellikler ile şiddet eğilimi arasında orta düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki saptanmıştır.

Sonuç: Bulgularımız SSC ile sağlıklı kontrol grubu arasında şiddet eğilimi açısından fark olmadığını, suça sürüklenen çocuk grubunda empati düzeyinin katı-duyarsız özelliklere ve katı-duyarsız özelliklerinde şiddet eğilimine etki edebileceğini göstermektedir. Ayrıca suça sürüklenen çocuklar ile sağlıklı kontrol grubu arasındaki en büyük fark çocuğun yetişme şartları olan sosyodemografik verilerde saptanmıştır. Buna göre düşük gelir seviyesi, okula devam etmeme, erken yaşta bir işte çalışma, ailede adli öykü gibi faktörlerin sorgulanması ve riskli olarak kabul edilmesi, çocukların suça sürüklenme süreçlerinde yararlı olabilir. Bu konuda çok merkezli, daha büyük örneklem ve psikiyatrik sorunlarına göre ayırt edilmiş çocuklarla yapılacak çalışmalar ile SSC'ların bu süreçlerini etki edebilecek faktörlerin aydınlatılması mümkün olabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Suça sürüklenen çocuk, sosyal biliş, empati, katı-duyarsız özellikler, şiddet eğilimi

ABSTRACT

THE IMPACT OF SOCIAL COGNITION, EMPATHY AND CALLOUS-UNEMOTIONAL TRAITS IN VIOLENT TENDENCY OF MALE JUVENILE DELINQUENTS

Introduction: The Concept of crime is defined as any ‘illegal behavior’ and children who are in conflict with the law for any reason can be defined as juvenile delinquency. The aim of this study is to examine the impact of individual factors such as social cognition, empathy, and callous-unemotional personality traits on the tendency to commit crimes in children who have been led into crime and the extent to which they influence violent tendencies in these children.

Materials and Methods: The study is a cross-sectional analytical study conducted at the Istanbul Health Sciences University Erenköy Mental and Nervous Diseases Training and Research Hospital. The study included 121 boys who is juvenile delinquents (JD) and 121 healthy control group boys. The JD group consisted of boys who presented to the outpatient forensic psychiatry clinic, those staying at the Istanbul Children’s Education House, or those in the Istanbul Maltepe Children and Youth Closed Penal Institution. The aim of the study was to examine the impact of individual factors such as social cognition, empathy, and callous-unemotional personality traits on the tendency to commit crimes in these children and the extent to which they influence violent tendencies. During the study period from January 1, 2024, to May 31, 2024, all cases who applied were assessed using the Eyes Test for Mind Reading (Child Form), fault and control stories, and social cognition assessment. Empathy, callous-unemotional traits, and the level of violent tendencies were evaluated using the KASI Empathy Tendency Scale (Adolescent Form), the Callous-Unemotional Traits Screening Scale (Youth Version), and the Violence Tendency Scale, respectively. The Kiddie-Schedule for Affective Disorders and Schizophrenia for School-Age Children-Current and Lifetime Version was administered to determine psychiatric disorders in the included children.

Results: Two of the juvenile delinquents (JD) are being tried without detention, 54 are staying at the Istanbul Children’s Education House, and 65 are in the Istanbul Maltepe Children and Youth Closed Penal Institution. When compared to the control group, the

JD group had a higher rate of working in a job, repeating a grade, receiving disciplinary penalties, and having a family member with a criminal record. However, the family income level was lower. No statistically significant differences were found between the two groups in terms of scores on the Eyes Test for Mind Reading (ETMR), faux-pas-control stories, KASI Empathy Tendency Scale (KASI-ETS), Callous-Unemotional Traits Screening Scale (ICU-TR), and Violent Tendency Scale (VTS). When the JD group was divided into four subgroups based on the type of offense (solely sexual, solely substance-related, solely property-related, and assault-mixed), only a significant difference was observed in terms of violent tendencies. Specifically, children who committed substance-related crimes and assault-mixed crimes had higher VTS scores compared to those who committed solely sexual and solely substance-related offenses. When comparing all children's scores on the scales, a low negative correlation was found between empathy and callous-unemotional traits, and a moderate positive correlation was found between callous-unemotional traits and violent tendencies.

Conclusion: Our findings show that there is no difference in violent tendencies between juvenile delinquents (JD) and the healthy control group. However, in the JD group, empathy levels may impact callous-unemotional traits and, in turn, violent tendencies. The most significant difference between children led into crime and the healthy control group lies in socio-demographic factors related to upbringing. Factors such as low income, school non-attendance, early employment, and a family history of criminal behavior should be considered and assessed as potential risk factors in the process of children being led into crime. Further research involving larger samples and distinguishing children based on psychiatric conditions could shed light on factors that may influence these processes in JD.

Keywords: Juvenile delinquents, social cognition, empathy, callous-unemotional traits, violent tendency

1. GİRİŞ

Sosyal bir varlık olan insanoğlunun diğerlerinden tamamen bağımsız bir yaşam sürmesi düşünülemez. Öte yandan, her bireyin kendisine özgü olması beraberinde fikir ayrılıkları, anlaşmazlık ve dolayısı ile çatışmayı beraberinde getirebilmektedir. Kişilerin bu çatışmalarda kendi çıkarları doğrultusunda karar vermesi veya davranmasını beklemek olağan olmakla birlikte toplumsal hayatın devam edebilmesi için bazı norm ve kuralların mevcudiyeti zorunludur. Bireyler, bu toplumsal düzene uygun kararlar almayıp uygun eylemlerde bulun(a)madıklarında suça karışabilmektedirler. Suç “toplum düzenini bozan ve işlenmesi kanunla yasaklanan hukuka aykırı davranışlar” olarak tanımlanabilir. Suç, suçluluk gibi kavramların geçmişi insanoğlu kadar uzun sürelidir. Toplumsal bir sorun olduğu kabul edilen suç kavramının, psikolojik, ruhsal ve biyolojik gelişimleri devam eden çocuklarda da görülebildiği bilinmektedir. Suç kavramının varlığı gibi çocuk suçluluğu da insanlık tarihi boyunca var olmuştur ve bu durum da toplumsal sorunun parçalarından biri olarak kabul edilmektedir.[1].

Çocuk suçluluğu; çocuğun kendisi, içinde yaşadığı toplumu, geleceği ve diğer nesilleri de etkileyebileceği için son derece önemlidir. Ulusal ve uluslararası kuruluşların araştırma ve iyileştirme çalışmaları ile bu konuya önem verdikleri ve bu çocukları ayrı bir kanun veya kararname ile tanımlama çabaları dikkat çekmektedir. Örneğin, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin bu konudaki bildirisi suça karışmış çocukların henüz gelişim evresi içerisinde oldukları, gelişim ve değişim gösterebilecekleri nedenleri ile onların suçlu olarak tanımlamaktan ziyade içerisinde bulundukları faktörlerden dolayı suça sürüklenen çocuk olarak tanımlamasının daha doğru olacağı yönündedir. Bu durum ülkemizde ise 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK) gibi tamamen çocuklara özel kanunlarla veya Türk Ceza Kanunu (TCK) gibi genel kanunlarda bile çocuklara özel maddeler verilmesi ile anlaşılabilir. ÇKK’ya göre suça sürüklenen çocuk, ‘işlemiş olduğu bir fiil sebebiyle hakkında alınmış bir güvenlik tedbiri bulunan, hakkında kovuşturma ya da soruşturma yapılan çocuk’ ifadesi ile yer almaktadır [2].

Çocuk suçluluğu, tüm dünyada toplumları ve geleceği tehlikeye atabilecek sorun teşkil edebilmesi nedeni ile bu duruma çözüm aramak ve önlemeye çalışmak yine son derece önemlidir. Çocuk suçluluğuna etki eden birçok parametre bulunmaktadır. Bu araştırmada suça sürüklenen çocuk (SSÇ) kavramına etki edebilecek bireysel faktörlerden olan sosyal biliş, empati ve katı-duyarsız özellikler ile şiddet eğilimini etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Amaç

Bu çalışmada bir eğitim ve araştırma hastanesinin adli çocuk psikiyatri kliniğine başvuran, eğitim evinde veya kapalı ceza infaz kurumunda kalan suça sürüklenen erkek çocuklar ve sağlıklı kontrollerin şiddet eğiliminin; sosyal biliş, empati, katı-duyarsız özellikler bakımından karşılaştırılması amaçlanmaktadır.

Suçta sürüklenen çocuklarda; empati, katı-duyarsız özellikler ve sosyal biliş değerlendirmesini yapan çalışmalar bulunmaktadır[3], [4]. Çalışmamızda suça sürüklenen ve sürüklenmeyen erkek çocukların şiddet eğilimi düzeylerini araştırmayı ve suça sürüklenen çocuklarda şiddet eğilimi ile bu faktörlerin araştırılması hedeflenmiştir.

Araştırmanın Hipotezleri

1. Suça sürüklenen çocuklarda sağlıklı kontrollere göre empati yeteneği düşüktür, katı-duyarsız özellikler ve şiddet eğilimi düzeyi fazladır.
2. Suça sürüklenen çocuklarda sağlıklı kontrollere göre sosyal biliş ölçek puanları daha düşüktür.
3. Suç alt tiplerine göre suça sürüklenen çocukların sosyal biliş düzeyi, empati yeteneği, katı-duyarsız özellikler ve şiddet eğilimi seviyesi birbirinden farklıdır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. ÇOCUK VE ÇOCUKLUK KAVRAMI

‘Çocuk ve çocukluk’ geçmişten bu yana bilim insanları, devlet adamları, eğitimciler gibi bu dönem ile ilgilenen herkesin öznel bir şekilde tanımladığı yaşam döngüsünün en özel süreçleri arasında yer almaktadır. Bu denli farklı disiplinlerin ilgilendiği bir kavram olan çocuk kelimesinin tanımı da kendisi kadar önem taşımaktadır. Çocuk kelimesinin, tanımı, kavramı ve tarihsel değişimi incelendiğinde farklı aşamalardan geçtiği görülmektedir[5].

Literatüre göre çocuk ve çocukluk kavramı üzerine tek ve evrensel bir tasvirin bulunmadığı; toplum, kültür anlayışlar arası farklı şekillerde tanımlanabildiği görülmektedir. Çocukluk dönemi temel olarak bireyin yetişkinlikteki bedensel, ruhsal, sosyal ve bilişsel olarak olgunluğa ulaşmaya çalıştığı geçiş dönemini tanımlamaktadır. Gelişim psikolojisine göre çocukluk döneminin ergenliğin başlamasıyla sona erdiği kabul edilmektedir. Ergenlik döneminin başlangıcı ise toplumdan topluma, cinsiyete, zihinsel, psikolojik faktörlere ve bireyden bireye değişmekle birlikte genellikle 12 yaş civarında olduğu düşünülmektedir[6]. Çocuğu ve çocukluğu tanımlayacak net bir tanım ve yaş olmadığı bilinmekle birlikte toplumsal düzen, idari ve resmi sistemler için standart çocuk tanımlarına ihtiyaç duyulmaktadır.

‘Çocuk’ kelimesi, Türk Dil Kurumu (TDK) tarafından ‘bebeklik ve erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız; yavru, bala, uşak, velet’ ifadeleri ile tanımlanmaktadır. TDK’deki diğer anlamlarına bakıldığında ise ‘soy bakımından oğul veya kız; yavru, bala, döl, evlat, zürriyet’ veya ‘büyükler arasında daha az yaşlı olan kişi’ ifadeleri görülmektedir [7].

Ülkemizdeki yasalarca çocuk kavramı değerlendirildiğinde, Çocuk Koruma Kanunu(ÇKK) kapsamında çocuk kelimesi ‘daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişi’ ifadeleri ile tanımlanmaktadır [8].Türk Medeni Kanunu’na (TMK) bakıldığında ise çocuk tanımının net olmadığı, TMK’da çocuk kelimesinin esasen, anne ve baba ile soy bağıını belirten bir hısımlık ifadesi olarak kullanıldığı; on sekiz yaşını tamamlamamış kişiler için yer yer “küçük”, yer yer “ergin olmayan çocuk” ifadesi kullanıldığı görülmektedir. Erginliğin ifadesi olarak; TMK m 1 /f-1

maddesi ile, on sekiz yaşın tamamlanmasıyla kazanılacağı belirtilmektedir[9]. Ayrıca aynı maddenin devamında evliliğin kişiye ergin kılacağını ve on beş yaşını dolduran küçüğün kendi isteği ve velisinin rızası ile mahkemece ergin kılınabileceğini üzerinde de durulmaktadır [10]. Böylece TMK’nın ergin ve ergin olmayan çocuk ayrımlarına da gidebildiği görölmektedir. Türk Ceza Kanunu’na (TCK) göz atıldığında ise; çocuk tanımı için 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda “henüz on sekiz yaşını doldurmamış kişi” ifadelerinin kullanıldığı dikkat çekmektedir [2].

Ülkemizde çocuk kavramı farklı kaynak ve yaklaşımlarda farklı tanımlansa; tüm bu kaynakların çocuğu biyolojik, sosyal, psikolojik ve ekonomik açıdan bakıma ve desteklenmeye muhtaç, bakımın da gerekli gören insan yavrusu özelliklerini vurguladığı görölmektedir.

2.1.1. Dünya Tanımlarında Çocuk

Dünyaca kabul gören kuruluşlar kapsamında çocuk kavramı incelendiğinde 1989 yılında Birleşmiş Milletler (BM) tarafından kabul edilen Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde “Bu Sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır” ifadesi yer almaktadır [11]. Amerika Birleşik Devletleri(ABD)’nde yasal anlam da ‘çocuk’ kelimesi, genellikle çoğu eyalette yasal yaş olarak kabul edilen on sekiz yaşın veya reşit olma yaşının altındaki kişiye ifade eder [12].Bu tanımla birlikte bazı özel durumlar ve yasalarla birlikte farklı tanımların da ifade edildiği görölmektedir; örneğin 15 U.S. Code § 6501’e göre çocuk terimi 13 yaşın altındaki bir bireyi ifade etmektedir[13].

Birleşik Krallık’ta yasal olarak çocuk tanımının medeni ve ceza kanunlarına göre değişiklik gösterebildiği bilinmekle birlikte, 1991’de Birleşik Krallık tarafından kabul edilen Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi(UNCRC) çocuğu, eğer uygulanabilir yasa gereği daha erken yaşta reşitlik kazanılmamışsa, 18 yaş altındaki her insan olarak tanımlamaktadır[14]. Bazı hukuki süreçlerde özellikle İskoçya’da çocuk 16 yaş altındaki kişi olarak tanımlanmakta ve 16 ila 18 yaş arası bireyin ihtiyaç ve koşullarına en uygun yasal çerçeveyi dikkate almaktadır[14]. Kuzey İrlanda ya göre ise 18 yaş altı kişi olarak tanımlanır.

Uzak doğuda ise yine çocuk tanımının ülkeden ülkeye ve hukuki konuya göre değiştiği görülmektedir. Japonya’da Çocuk Refahı Yasası’na göre on sekiz yaşının altındaki herkes çocuk olarak tanımlanır. Bağımsız yasal işlem yapabilmek için ise bu yaşı kanunlar yirmi olarak tanımlar[15]. Yasalarca cezai ehliyet yaşı on dört olarak kabul edilir [16]. Güney Kore’de Çocuk Refah Yasası’na göre çocuk, 18 yaş altındaki kişi olarak tanımlanır. Cinsel istismardan çocuk ve gençleri koruma yasasına çocuk göre on dokuz yaşın altındaki kişiler olarak tanımlanmaktadır. Medeni kanuna göre yirmi yaşındaki herkes reşit sayılırken, ceza kanununa göre 14 yaş altındaki kişiler cezalandırılmaz[17]. Dünya’nın ileri gelen ülkelerinden biri olan Rusya’ da hukuki süreçlerce on sekiz yaş reşit olma yaşı olarak kabul edilirken, on sekiz yaş öncesinde evlenen bir kişi evlendiği tarihten itibaren reşit kabul edilmektedir[18].

Yukarıdaki ifadelerde farklılıklar ile çocuk tanımının ilke ve kültürlerarası değişebildiği görülmekle birlikte, bu tanımlarda ortak olan toplumun düzenini bozmamaya riayet ederek çocukların her durumda içinde bulunduğu koşullara göre bireysel değerlendirilme gerekliliği ve her zaman yüksek yararının gözetilmesidir [19].

2.1.2. Çocuk ve Çocukluk Kavramının Tarihsel Süreçteki Seyri

Tarihsel süreç içerisinde çocuk ve çocukluk kavramı incelendiğinde, zamanın ve medeniyetlerin gelişimi ve değişimi ile toplumların çocukluğa bakış açısının değişmekte olduğunu görülmektedir. Bu değişim Antik Yunanda Aristo’ya göre çocukluk ‘insan hayatı üzerinde tehlikeli değişimlere neden olabilecek zorluk, hastalık, kaza gibi faktörlerin bulunduğu riskli bir dönem’ olarak değerlendirilir. Ayrıca Antik Yunan’da babanın çocuğun üzerinde mutlak hakimiyeti olduğu görüşü egemendir. Bu hakimiyetin bazı toplumlarda çocuğun ölümüne karar verilmesine dahi neden olabildiği ifade edilmektedir [20].

Orta çağda ise çocukluk farklı bir dönem olarak tanımlanmamış, çocuklar küçük yetişkinler olarak değerlendirilmiş, katı disiplin ve ağır cezalarla karşı karşıya kalmışlardır [21]. Yine bu dönemde zorlu hayat koşulları, erken yaşta çocuk ölümlerinin sıklığı ve bebek bakımına dair bilgi eksikliğinden dolayı çocuk-aile bağlanmasında eksiklikler görülmektedir [21].

Dede korkut hikayelerinde ise İslamiyet'ten önce Türk toplumlarında çocuğun önemsendiği, eğitimine önem verildiği ve çocuğu olmayan ailelerin hor görüldüğü ifade edilmektedir [22]. Türk İslam toplumunda çocuğun yedi yaşına kadar masumiyetinin ön planda olduğu, bu nedenle birlikte her türlü kötü muameleden korunduğu ve ergenlik dönemine kadar eğitime önem verildiği görülmektedir. 10. yüzyılda Farabi çocuktaki bireysel farklılıklara dikkat çekmiş, İbni Sina çocuğun ruhsal ve bedensel sağlığının üzerinde durmuş ve Gazali ise çocuğun eğitiminde pekiştirmelere dikkat çekmiş, oyunun önemini vurgulayarak bugüne benzer bir çocukluk anlayışı sunmuştur.

Çeşitli tarihi kaynaklarda sanayi devriminin ortaya çıkması ile İngiltere gibi gelişmekte olan sanayi ülkelerinde çocukların çalıştırıldığı ve çocukluklarının ellerinden alındığı ifade edilmektedir[5].

Teknoloji gelişimi ile eğitilmiş bireylere artan ihtiyaç nedeniyle çocukların fabrikalardan okullara yönlendirilmesi gündeme gelmiştir. Aydınlanma çağı ile çocuklar vatandaş olarak değerlendirilmiş ve babanın çocuk üzerindeki mutlak hakimiyeti kısmen kırılmıştır. John Locke'un, çocuk beynini öğretmenler ve aileler tarafından işlenmesi gereken boş bir levha (tabularasa) olarak görmesi ve Jean Jack Rousseau'nun sorumluluk sahibi, kendilik saygısı yüksek, problem çözmede ve davranış kontrolünde başarılı bireyler yetiştirmenin üzerinde durması ile çocuğa ve çocukluk kavramına bakış değişmiştir [23]. Sanayi devrimi sonrası ABD'de ticari kazanç olarak görülen çocukların tarım alanları gibi yerlerde çalıştırıldığı görülmektedir[24].

Kendi tarihimiz incelendiğinde; Orta Asya'da kurulan Türk devletlerinde çocukların aile bireylerinden ayrı olarak değerlendirilmeyip çocuklara oyun oynarken bile savaş tekniklerinin öğretildiği görülmektedir. Erkek çocukları halkın temel geçim kaynaklarını oluşturan hayvancılık, ticaret, demircilik gibi sistemlerin içinde yetiştirilirken, kız çocukların ise ailedeki kadın kişiler tarafından dokumacılık gibi faaliyetlerin içinde yer aldığı bildirilmektedir. Osmanlı devletinde değişik kaynaklarda çocuk anlamında 'tıfl, sabî, sagir, sagire, veled, evlâd, ibn' gibi ifadelerin kullanıldığı görülmekte ve anne babasının hayatta olma durumuna göre yetim, öksüz gibi ifadeler de eklenmektedir [25]. Osmanlı döneminde, çocuğun hukuki denetim ve velayeti baba

sorumluluğunda görülmüşken, eğitimi ise anneye bırakılmıştır[26].Çocukların korunmasına, ahlakına, eğitimine, önem verildiği muhtaç çocuklara bunların sağlanabilmesi için Darüşşafaka gibi kuruluşların olduğu; vesayet, miras gibi hukuksal konularda haklarında özel kararlar alındığı görülmektedir[25].

Günümüzde çocukluk kavramına baktığımızda ise; bu kavramlara etki eden faktörlerin 18 ve 19. yüzyılda ortaya çıkmaya başladığı fark edilmektedir. Yine bu yüzyılda yapılan çalışmalar, çocuğun kimliğini ve kişiliğini ön plana çıkarmıştır. Freud, çocuğun cinsel gelişimine; Piaget nesne kalıcılığı gibi kavramlarla çevre ilişkilerine, Erikson ise sosyalleşme gibi çocuklara özgü dikkat çekmiştir. Bilimsel, teknolojik endüstriyel gelişmelerin beraberinde 20. yüzyılda çocuk kavramına yaklaşım olumlu etkilenmiş ve çocuk artık toplumların geleceği için önemli bir etmen olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu değişimler çocukların çok boyutlu ve gelişimsel bir anlayışla değerlendirilmesine, devamlı büyüme ve gelişme göstermesinin kabulüne, çocuğun eğitiminin ve bakımının her toplumun görevi olduğu ve olması gerektiği bakış açılarını kazandırmıştır [23].

Çocuklara yönelik ilk hukuksal düzenlemeler 1779 yılında İsviçre’ de yayınlanan bir emirname ile başlamış, 2015 yılında ABD dışındaki tüm ülkelerin imzalaması ile Çocuk Hakları Sözleşmesi çocuklar için en önemli belgelerden biri haline gelmiştir[27]. Bu dönemler arasındaki sürece bakıldığında ise, birinci dünya savaşı sırasında çocukların bakımına yönelik ihtiyaçtan dolayı Çocuklar için Uluslararası Yardım Örgütü tarafından ilk ciddi adımların atıldığını görülmektedir. Devam eden süreçte ise, 1924’te çocuklarla ilk uluslararası ve kapsamlı belge olan Cenevre Çocuk Hakları beyannamesi kabul edilmiştir. Birleşmiş Milletler ’in kurulmasıyla, 1959’da çocukların eğitim, sağlık, korunma gibi haklarına yer veren Çocuk Hakları Bildirgesi kabul edilmiştir. Çocuklar 20. yüzyılda birtakım haklar elde etmekle birlikte, tam anlamıyla tüketilen bir nesne gibi değerlendirilmekten kurtulamayıp, suça, fuhşa, sokağa ve çalışmaya itilmişlerdir. Gerçek hayatta olan değişimin, kurumsal hayatın ve yasal düzenlemelerin gerisinde kaldığı görülmektedir[28].Bu kavramlara bakışın çocuğu reddeden, çocukluk kavramını görmezden gelen, çocuğu bir nesne gibi gören, duygusal ihmalde bulunup katı disiplinli bir eğitimi gerekli gören bir anlayıştan zaman içerisinde Freud, Erikson,

Piaget gibi bilim adamların araştırmaları ile günümüzdeki gelişimsel ve kapsayıcı bakış açısına evrildiğı görölmüştür.

2.1.3. Ergenlik Dönemi

Çocukluk kavramının içinde özel bir bölüm olarak nitelendirilen ergenlik dönemi, diğer toplumlarda olduğu gibi bizim toplumumuzda da yaşam çizelgesinin önemli bir kısmı olarak değerlendirilir. Ergenlik en genel tanımı ile insanoğlunun çocukluktan erişkinliğe geçiş dönemi olarak tanımlanmaktadır. Her geçişte olduğu gibi bu dönem de değişimleri beraberinde getirir. Bu değişimlere bireyin kendisinin ve ailesinin uyumlanması, bu dönemin sağlıklı bir şekilde geçirilmesi ve bireyin kendine özgü olmakla birlikte aynı zamanda toplumun bir parçası olacak şekilde kimlik kazanmasında önem arz etmektedir. Ergenlik dönemindeki bu değişimler ve gelişmeler fiziksel- cinsel gelişim, kişinin ilişkilerinde gözlemlendiğı gibi sosyal, ruhsal, bilişsel ve ahlaki gelişim gibi çeşitli alanlarda olmaktadır. Hatta bu değişimlerin en belirgini olan fiziksel-cinsel gelişim; bazen toplumun, ebeveynlerin, gencin iletişim içerisinde olduğu öğretmen, akran gibi diğer kişilerin beklentilerini, gence bakış açılarını etkilemektedir. Bu dönemin özelliklerinin toplum tarafından bilinmemesi gençlerden özellikle fiziksel görünüşleri nedeni ile yetişkin gibi davranmasını beklenilmesine ve onların düşünce, duygu ve davranışlarında yetişkin bir birey gibi değişimler görülmesini beklenmesine neden olmaktadır. Gençler ergenlik döneminde bedensel özellikler bakımından yetişkin gibi görülmekle birlikte; duygusal, bilişsel, ruhsal, ahlaki ve sosyal gelişim basamakları açısından çocuk olarak değerlendirilebilir. Bu dönemi en önemli yapan etmen bireyin kendi kimliğini- kişiliğini ortaya koyma çalışmasıdır. Bu dönemde yaşanabilecek ve bireyin yaşam koşullarını zorlayabilecek herhangi (taşınma, ebeveynlerin boşanması ya da kaybı, diğer kayıplar, istismara uğrama, kötü muamele görme, duygusal ihmal ya da suça karışma vb.) bireyin erişkinliğini, kimliğini ve ilerideki yaşamını önemli derece etkileyebilmektedir.

Bireylerin her bireyin biricik olması gibi, ergenlik dönemi de kişiye özeldir. Ergenlik döneminde fiziksel ve diğer ruhsal gelişimler genelde belli bir sıraya göre olmakla birlikte, bu değişim ya da ergenliğin başlaması veya bitişı için net sınırlar çizmek değildir. Ergenlik döneminin fiziksel özellikleri arasında boy uzaması, beden

gelişimi, senkonder cinsiyet karakterlerinin kazanımı gibi özellikler dikkat çekmektedir [29]. Beden gelişiminin yanı sıra nöroanatomik değişimler ile bilişsel gelişimin gerçekleştiği görülür. Yine bu dönemde karar vermeden sorumlu olduğu düşünülen beyaz cevherin gelişimi halen devam etmektedir. Soyut düşünme zaman içerisinde gelişir, genellikle 12 yaş civarı başlamakla ve 18 yaş civarında ise tamamlanması beklenmektedir. Amigdala gibi duygusal-dürtüsel davranışlarda önemli etki gücüne sahip beyin bölgelerinin gelişimi hızlıken; duygu-dürtü kontrolü, akılcı karar verme yetisinde önemli etkisi olan prefrontal korteks gelişimi görece daha geriden gelmektedir.

Ayrıca preödüpal-ödüpal çalışmaların yaşanması, aileden ayrılıp akran etkisinde kalma ve bireyselleşme, kendi başına kararlar verebilme, meslek tercihi ve karşı cinsle iletişimlerin başlaması yine bu dönemin özellikleri arasındadır [29]. Gerek nöroanatomik gelişimlerin etkisi gerekse kimlik- kişilik gelişiminin bir parçası olarak genç bu dönemde tek başına karar alabilme, farklı heyecan arayışları, kabul görme, kendini ispatlama çabaları ile riskli kararlar alabilmekte ve riskli davranışlarda bulunabilmektedir. Bu dönemin normal seyrinde görülen dürtüsellik ve heyecan arayışı sonucu yanlış karar verebilme ve gençlerin suça sürüklenme gibi riskli davranışlara karışmasına neden olabilmektedir.

Dürtüsellik ani, üzerinde yeterince düşünülüp plan yapılmamış, gelişigüzel ve geldiği gibi yapılan beynin birçok kısıtlayıcı süzgecinden geçmeyen bazen ortama ve bağlama uygun olmayan, genellikle istenmeyen sonuçlara neden olan, riskli çeşitli eylemleri kapsamaktadır. Heyecan arayışı ise, yoğun ve yeni duygular hissetmek amacıyla yeni deneyimler kazamaya çalışmak olarak değerlendirilebilir [30].

Ergenliğin kendi içinde evrimleştiği bilinmektedir. Genellikle 10 ile 13 yaş arasında görülen erken ergenlik döneminde gençler ilk hızlı bedensel değişimlerini yaşamaktadırlar. Bu bedensel değişimler gençlerin odak noktasını oluşturmaktadır. Ailelerin ebeveynlik tutumlarının sorgulanması, bağımsızlık arayışına girme, duygusal dalgalanmalar, kazanılan davranışlar da gerileme ve kısmi antisosyal davranışlar bu dönemde görülebilmektedir. Bu dalgalanmalar ve davranışlar akademik performansta düşmeye ve okul devamsızlıklarına neden olabilir. Piaget'e göre soyut düşünme yeteneği bu dönemde (11 yaş) gelişmeye başlar ancak bu somut deneyimlerden

mantıksal sonuç çıkarabilme ve idealist düşünme yeteneği kazanma süreciyle yavaşça ilerler. Gençler hayatın geçişini ve kendi ölümlülüklerini fark etmeye başlarlar, bu gelecekle ilgili kaygıları artırabilir. Erken ergenlik uyarıda sayılan nedenlerden ötürü hâlihazırda var olan yaşam tarzından ailesinden, arkadaşlarından uzaklaşmasına yol açan bir döneme dönüşebilmektedir.

Genellikle 14-16 yaş arasını kapsayan orta ergenlik döneminde ise gençlerin kişiliklerinin şekillenmesi ve bağımsızlık arayışları yoğunlaşır. Ergenlerin bu dönemdeki deneyimleri kendilerine güven geliştirmede ve sosyal becerilerinin artmasına yardımcı olur. Akran grupları ile ilişki bu dönemde önemli bir rol oynayıp, kendilerini anne ve babalarından farklı bireyler olarak tanımlamaya başlarlar. Akran grubun etkisi kişilik-kimlik gelişimi ve bütünleşmesi için önemlidir [31]. Akran ilgisi ve desteği ile yeni arayışlar içerisinde olma bu dönemde riskli davranışlarda bulunmaya neden olabilir. Yaşıtlar içerisinde ilgi-beğeni toplama, kabul görme, önderlik gibi arzuların görülmesi yine bu dönemin olağan özellikleri arasında sayılmaktadır. Bu durum daha bu yaşta başlanılan sigara ve madde kullanımı veya suça karışmayı biraz daha anlamlandırmaktadır.

Gençlerin büyüme ve cinsel gelişim süreçlerinin tamamlandığı 17 ile 20 yaş arası dönem geç ergenlik olarak değerlendirilmektedir. Bu aşamada gençler eğitim, ekonomik kültürel faktörlerin etkisi ile geleceğe yönelik meslek seçimi, tek yaşama, evlilik gibi kararlar alabilirler ve bu kararları hayata geçirmeye çalışırlar. Soyut düşünme becerisini edinmiş ve duygusal olarak daha da olgunlaşmışlardır. Özellikle öfke ifadesi, cinsellik gibi konularda belirgin rol oynamaya başladıkları görülmektedir. Bu dönem gençlerin kendilerini ve toplumdaki yerlerini anlamlandırmaya çalıştıkları süreç olarak tanımlanabilir.

Çocuk ve çocukluk kavramına tarihsel süreçte bakış açısının değişimi beraberinde 21. yüzyılın kapitalist, modern, bilişimsel devrimleri ile çocuk ve çocukluk kavramının yine kaçınılmaz değişimi ve belki yok oluşu fikrini akıllara bir soru işareti olarak bırakmaktadır. Ebeveynler tarafından akademik olarak başarılı olma konusunda yapılan baskı; teknolojik gelişim ile zamanla oyun kavramının değişmiş belki azalmış olması; yazılı, görsel ve sosyal medyada çocukluğa ait kavramların tüketilmesi; yetişkinlikte sık kullanılan sigara, uyuşturucu, cinsel

etkinlik, suça karışma gibi kavramların çocuklarla birlikte anılmaya başlanması yine çocukluğun yok oluşunun bir göstergesi olarak değerlendirilebileceğini düşündürmektedir[23].Aşağıda çocuğun ve çocuk kavramının yok olmasına neden olabilecek suça karışma kavramının birkaç faktör yönünden değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

2.2. SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUK

Tüm milletler için ‘çocuk’ kadar anlamlı, narin, biricik, değerli bir kelimenin tüm iyilik ve güzelliklerle anılması gerekirken, günümüz toplumunda bu anlamlı kelime ‘suç’ terimi ile anılmaya başlanmış ve bu birlikteliğe artık kulakların aşinalığının arttığı bilinmektedir. Suç kelimesinin ağırlığı ve yaftalayan özelliğinden dolayı bu kavramın -maalesef- çocuklar ile anılması gerektiği durumlar için çocuklar için yargısız ve kapsayıcı bir bakış açısı sunan ‘suça sürüklenen çocuk’ ifadesinin kullanımı uygun görülmüştür. Bu ifadenin kullanımı çocukların suç ile ilişkilerini anlamak ve onlara yönelik hukuki süreçleri şekillendirmek ortaya atılmış bir kavramdır. Bu ifadenin çocuk suçluluğuna katmaya çalıştığı bir diğer bakış açısı ise fiili işleyen çocuğun aynı zamanda bu fiilin mağduru da sayılması durumudur. Çocukların suç ile ilişkilerini anlamak kapsamında, onların suç işleme eğilimlerinin yanında onları suça iten ekonomik, sosyal faktörleri de göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

Suça sürüklenen çocuk (SSÇ) kanunlarca suç olarak tanımlanan eylemi işlediği iddia olunan kişi olarak tanımlandığında bu tanım akıllara diğer önemli unsur olan ‘suç’ kavramının tanımını merak ettirmektedir. TDK tanımında suç ‘törelere, ahlak kurallarına aykırı davranış, yasalara aykırı davranış, cürüm’ şeklinde ifade etmektedir [28]. Ceza hukukuna göre ‘suç’ kanunun cezalandırdığı davranış olarak belirtilmiştir [32].Yabancı kaynaklarda ise çocuk suçluluğu için ‘juvenile delinquency’ ifadesi kullanılmaktadır.

Çeşitli araştırmalarda suç tanımlarına bakıldığında ise ‘topluma zarar verdiği ya da tehlikeli olduğu kanun koyucu tarafından kabul edilen ve belirtilen eylem’ veya ‘toplum düzenini bozan ve işlenmesi kanunla yasaklanan hukuka aykırı davranışlar’ ifadeleri betimlendiği görülmektedir[33], [34]. Ülkemizde suç olarak tanımlanan ve

muhalefet olunduğunda ceza ihtiva eden eylemler TCK ile belirlenmiştir [2]. Türk Ceza Kanununda bir fiilin kanun ile belirlenmedikçe suç olarak kabul edilemeyeceği açıkça belirtilmiştir [2].

Evrensel bir sorun olan suç, insanlık tarihi boyunca var olan ve günümüzde de devam etmekte olan ciddi bir sorundur. İnsanlığın sosyal anlamda yaşamını sürdürebilmesi için ortak bir toplumsal düzene ihtiyacı vardır. Ancak, her insanın istek, beklenti ve ihtiyaçları birbirinden farklı olabilmekte; bu farklılık çıkar çatışması ve çelişki ortaya çıkararak, bu toplumsal düzenin bozulması için risk taşıyabilmektedir. İnsanoğlunun toplumsallaşma basamaklarında ilerleyememesi, toplum kurallarına uyamaması suç davranışının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Suç, suçlu olma durumu bu nedenle insanlık tarihi boyunca var olmuş ve olmaya devam edecektir [35]. Suç kavramının tanımı farklı bakış açıları ile toplumdan topluma, zamandan zaman ve bireyden bireye farklılık göstermektedir. Belli bir zamanda belli bir kişinin işlediği eylem suç olarak tanımlanırken zaman, mekan ve kişi şartları değiştiğinde aynı eylem suç olarak tanımlanmayabilir [36]. Tarihsel olarak bakıldığında suç Latince ‘crime’ kelimesinden türemiş olup, bir toplum veya devlet tarafından yasaklanan ve cezalandırılan eylemleri tanımlamaktadır.

Suç kavramına dönemin önemli düşünürlerinin bakış açılarından değerlendirildiğinde Hipokrat’ın suçu akıl hastalığı belirtisi olarak değerlendirdiği, Aristo’nun ekonomik bir bakış açısı getirerek, yoksulluğun bireylerin suç işlemesine neden oluştuğunu savunurken, Platon’un ise suç kaynağının kişinin ihtiras, zevk gibi değerleriyle ve cahillikle ilişkilendirdiği görülmektedir [37].

2.2.1. Dünya Hukukunda Suça Sürüklenen Çocuk

Çocuk ve suç kavramlarının tanımları tüm zamanlarda ve tüm toplumlarda evrensel olarak yapılamazken SSC’un değerlendirilmesi ve yargılanması da kesin olarak yapılamamaktadır. Ülkelerin farklı anlayış yaklaşım, kanunlarında farklı yaklaşımlar olduğu görülmektedir.

Dünya hukukundaki suça sürüklenen çocuklar incelendiğinde, ABD’de SSC yaşlarının 12 ile 18 arası olarak kabul edildiği görülür. Federal yasalara göre 11

yaşından küçük çocuğun suç işlemesi halinde cezai sorumluluğu olmadığı değerlendirilmekle birlikte bu yaş bazı eyaletlerde daha yüksek olabilmektedir[12].

Farklı ülkelerdeki çocuğun ceza hukukundaki yerine bakıldığında ise; İngiltere, Galler ve Kuzey İrlanda da cezai sorumluluk yaşı 10 iken, İskoçya da 12 olarak kabul edilmektedir. İngiltere ve Galler’de 10 ila 17 yaş arası çocuklar- tutuklanabilir, mahkemeye çıkarılabilirken- yetişkinlerden farklı muamele görür, gözaltında tutulduğu müddetçe yetişkin cezaevi değil, özel güvenlik merkezlerine gönderilebilmektedir. On yaş altı çocuklar ise suç işlemekle suçlanamamakla birlikte sokağa çıkma yasağı veya hakkında çocuk güvenliği emri verilebildiği, tekrarlayan bir şekilde çocuğun yasaları ihlal etmesi halinde çocuk bakıma alınabilir veya süreçten ebeveynlerinin sorumlu tutulabildiği belirtilmektedir. 18 ve 25 yaş arası gençler yasalar karşısında yetişkin olarak değerlendirilirken, suç işlemleri halinde yetişkin cezaevi yerine özel merkezlere yönlendirilir [14]. Kuzey İrlanda da 10 ila 17 yaş arası çocukların ilk ve ikinci kez işlenen suçları veya antisosyal davranışları kınama cezası veya onarıcı bir adalet programına katılması ile mahkeme sistemi dışında değerlendirilebilmektedir [14]. İskoçya’da ise cezai sorumluluk yaşı 12 kabul edilip 12 ile 16 yaş arası çocuklar yalnızca ciddi suçlar için mahkemece yargılanabilir kabul edilmiştir.

Yine farklı bir yaklaşım olarak Japonya ele alındığında cezai ehliyet yaşı 14 olarak kabul edilmekle birlikte bu yaş altındaki bir çocuk suç işlediğinde ceza kanunları yerine çocuk refah kanunlarına göre işleme alınır. 14 ve 20 yaş arasında suç işleyenler ise ‘genç suçlular’ olarak kabul edilir, gençlik mahkemelerince yargılanır ve ilerleyen süreçte bu kişilerin rehabilitasyonu hedef alınır [16].

Diğer toplumlarla da benzer olarak ülkemizde de yargı sisteminde çocukların özel bir konumda değerlendirilmesi hedef alınarak 2005 yılında yürürlüğe giren 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’na (ÇKK)a göre ‘suça sürüklenen çocuk’ tanımı kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuk’ olarak yapılmıştır[8]. Bu ifade, 12 yaşını doldurmuş ancak 18 yaşını doldurmamış ve cezai sorumluluğu bulunan bireyler için kullanılır. Eğer kanunlarca suç olarak tanımlanan eylem 12 yaşından küçük bir çocuk tarafından işlenmişse bu

durumda çocuk suça sürüklenmiş sayılmaz ve ceza sorumluluğu taşımaz; ancak çocuğun sosyal hizmetler ve koruma önlemleri kapsamına alınması gerekebilir. Yine aynı kanuna göre SSÇ için özel kurulmuş çocuk mahkemeleri bulunmaktadır. Bu mahkemeler çocukların yargılanmasında onların yaşlarına ve gelişim özelliklerine uygun bir yaklaşım sergilemek amacıyla kurulmuştur. Ayrıca suça sürüklenen çocukların rehabilitasyonu ve topluma yeniden kazandırılması için gerekli tedbirlerin alınmasını öngörür [2].ÇKK'nun temel amacı Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ve diğer uluslararası sözleşmelere uyumlu olarak çocuk haklarını korumak ve onlara uygun adalet sistemini etkin kılmaktır.

2.2.2. TCK'da Çocuk

TCK' da suça sürüklenen çocuklar için tanımlanmış özel maddelere aşağıda yer verilmiştir:

Yaş küçüklüğü

Madde 31- (1) Fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluğu yoktur. Bu kişiler hakkında, ceza kovuşturması yapılamaz; ancak, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir.

(2) **(Değişik: 29/6/2005 – 5377/5 md.)** Fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış olanların işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması hâlinde ceza sorumluluğu yoktur. Ancak bu kişiler hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur. İşlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin varlığı hâlinde, bu kişiler hakkında suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde on iki yıldan on beş yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde dokuz yıldan on bir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Diğer cezaların yarısı indirilir ve bu hâlde her fiil için verilecek hapis cezası yedi yıldan fazla olamaz.

(3) **(Değişik: 29/6/2005 – 5377/5 md.)** Fiili işlediği sırada on beş yaşını doldurmuş olup da on sekiz yaşını doldurmamış olan kişiler hakkında suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde on sekiz yıldan yirmi dört

yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde on iki yıldan on beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Diğer cezaların üçte biri indirilir ve bu hâlde her fiil için verilecek hapis cezası on iki yıldan fazla olamaz.

Sağır ve dilsizlik

Madde 33- (1) Bu Kanunun, fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış olan çocuklara ilişkin hükümleri, on beş yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler hakkında; on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış olanlara ilişkin hükümleri, on beş yaşını doldurmuş olup da on sekiz yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler hakkında; on beş yaşını doldurmuş olup da on sekiz yaşını doldurmamış olanlara ilişkin hükümleri, on sekiz yaşını doldurmuş olup da yirmi bir yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler hakkında da uygulanır [2].

2.2.3. Ülkemizdeki ve Dünyadaki Çocuk Suçluluğu

Tüm toplumlarda sorun olan çocuk suçluluğu ülkemizde de son yıllarda artmaktadır[1].Bütün yıllara bakıldığında tüm suçlarda çocukların en fazla karıştığı suç yaralama suçudur. Son yıllarda toplum düzeni için ciddi bir risk teşkil edecek olan öldürme suçuna karışan erkek çocuk sayısının artmış olması da dikkat çekmektedir. Cinsel suçlara bakıldığında ise 2015 ile 2021 yılları arasında erkek çocukların bu suça karışma oranı %46,88’lik, kızlarınki ise %40,46’lık artış göstermiştir. Çocukların en fazla karıştığı görece daha basit olan hırsızlık suçuna 2015 ile 2021 yılları arasında 281.375 çocuk karışmıştır. Yine toplum ve gelecek için önemli bir suç türü olan uyuşturucu madde ile ilgili suçların %84’ü erkek, %16’sı kız çocuklar tarafından işlenmiştir. Tüm suçlara bakıldığında erkek cinsiyetin egemen olduğu görülmektedir[38].

Günümüz dünyasında hemen hemen her toplumda az ya da çok fark etmeksizin çocuk suçluluğu giderek artan önemli bir sorun olarak kabul edilmemektedir. Afrika’daki çocuk suçluluğunun, öncelikle açlık, yoksulluk, kötü beslenme gibi nedenlerden kaynaklandığı düşünülmektedir. Afrika’da genel olarak artan genç nüfus ve bu nüfusun temel yaşam gereksinimlerini karşılayamayacak olması, gençlerin suça sürüklenmesine sebep olabilmektedir. Şehirlerdeki gençlerin çoğu temel bakım hizmetlerinden yoksun, sağlıksız konutların bulunduğu gecekondu kesimlerinde

yaşamaktadır; gençlerin içinde bulundukları koşulların da tetiklemesi ile suça karışabildikleri gasp, hırsızlık, kaçakçılık, fuhuş ve uyuşturucu ticaretinin en sık işlenen suçlar arasında olduğu görülmektedir [39].

Asya ülkelerinde ise, suçluluk daha çok kentsel kesimde görülmektedir. Nüfusun suçlu oranının büyük kesimini gençler oluşturmakta; bu bölgelerdeki en dikkat çekici durumun ise gençlerin şiddet eylemlerinde, uyuşturucu nedenli suçlarda ve kadın ve çocuk suçluluğunda artış olduğu bildirilmektedir [39].

Arap dünyasında çocuk suçluluğu ile ilgili sorunlar ülke ülkeye değişiklik gösterir. Özellikle zengin ülkelerde suçluluk; iş arayan göçmenlerle, ekonomideki hızlı değişikliklerle, artan nüfus çeşitleriyle alakalı olabileceği düşünülmektedir[39].

Avrupa ülkelerinde gençler arasındaki şiddet oranındaki en belirgin artış, 1990'ların başında olmuştur. Bazı ülkelerin resmi rakamlarına göre bu oran %50 ile %100 arasında değişmektedir. Birçok çalışma sonucunda elde edilen bilgiye göre gençler arasındaki şiddet suçları mağdurları yine diğer gençlerdir [39].

Özellikle sahra altı Afrika, Latin Amerika, Hindistan'ın en kalabalık şehirlerinde on milyarlarca çocuk ve gencin sokaklarda yaşamakta ve çalışmakta olduğu tahmin edilmektedir. Ailelerin yeterince bakım verememesi veya evdeki zor koşullar nedeniyle sokak hayatını tercih etmek zorunda olan gençler sokak evleri yapmaktadırlar. Bu sokak evlerindeki gençler, dilencilik ya da küçük suçlar gibi yasadışı faaliyetlere karışmaktadır. Gençler, akranlarının onayını alma, diğer suçluların veya bazen polisin uyguladığı şiddetten korunma amaçlı suç faaliyetlerine katılmaya meyilli olabilmektedirler [40].

Gelişmekte olan birçok ülkede çocuk adalet sisteminin bulunmadığı, çocukların yetişkinlerin yanında kalmak zorunda bırakıldığı, yaşlarına ve gelişim dönemlerine uygun olmayan gözetli yerlerine gönderildiklerinden dolayı topluma tekrar adaptasyonlarında zorluk yaşandığı belirtilmektedir. Yetişkin tutuklular ve bazen aynı zamanda yaş ve konum bakımından avantajlı olan görevliler tarafından genç tutuklulara cinsel şiddet dahil olmak üzere tüm şiddet çeşitleri, zorbalık, kötü muamele uygulanabildiği bilinmektedir. Bu merkezlerin ortak özelliklerinde, yetersiz beslenme, tedavi edilmeyen salgın hastalıklar, alkol ve uyuşturucu madde kullanımları

gibi etmenler dikkati çekmektedir. Bu olumsuzluklara rağmen, uluslararası standartlar tutuklanarak yargılamanın en son seçenek olduğunu öngörmektedir [40].

1995'te Birleşmiş Milletler gençlerin durumunu iyileştirmek için ulusal ve uluslararası destek sağlayan 'Gençlik için Dünya Eylem Programı'nı (WPAY)benimsemiştir. Bu program 15 ile 24 yaş arasındaki gençlere özel uyarlanmış hedefler ile gençlerin refahını ve geçim kaynaklarını iyileştirmeyi amaçlamaktadır. WPAY, çocuk suçluluğu da dahil olmak üzere öncelikle 15 alan üzerinde yoğunlaşır ve bu alanlardaki çocuk suçluluğunu önleme, suç faaliyetlerine katılmış gençleri rehabilite etmeye yönelik eylem önerileri sunar [40].

Çocuk adalet sisteminin bütüncül değerlendirildiği araştırmalar, çocuklar için sarf edilmesi planlanan maddi ve manevi emeğin erken başlamasının yetişkin dönemindeki şiddet içerikli davranışları azalttığı ve yapılan yatırımın etkinliğinin o denli arttığını göstermektedir. Gençlerin suçlarını ele almanın diğer bir etkili bir yolunun ise, hukukun üstünlüğü ile adalete bütüncül bir yaklaşımla şiddet ve diğer suç faaliyetlerinden ciddi şekilde etkilenen toplulukları hedef almak, suçluluğu nedenlerini ve önlenmesini hem bireysel ihtiyaçları hem de sosyal çevresel koşullara dikkate alacak önlemlerin sağlanmasıdır. Bu önlemlere; kırsal alanlara sosyoekonomik fırsatlar sağlayarak kalkınmasını artırmak, kırsal alandan kentlere göçleri azaltmak, spor ve boş zaman aktiviteleri sağlamak olarak sayılabilir. Örneğin, ABD'de birkaç kasabada gençler için basketbol programı kurulması, suç oranlarında %60'lık bir azalmaya neden olmuştur[40].

Çocukların suça sürüklenmesini anlamak ve önlemek için toplumların, bilim insanlarının, hukuksal sistemlerin çocuğu sosyal, ruhsal, biyolojik olarak kapsayıcı aynı zamanda da her çocuğu kendine özgü bireysel olarak değerlendirmeleri gerektiği anlaşılmaktadır. Aşağıda çocukların suça sürüklenmesine neden olabilecek faktörlere yer verilmiştir.

2.3. ÇOCUKLARIN SUÇA SÜRÜKLENMESİNE NEDEN OLAN FAKTÖRLER

Geleceğimizi riske atan çocuk suçluluğunu anlamak ve önlemek için çocukların suça karışmasına neden olan faktörlerin incelenmesi önem arz etmektedir.

Bir ülkenin çocuk suçluluğu oranı ve şiddeti genellikle o ülkenin sosyal, ekonomik, kültürel şartları ile ilişkili olduğu düşünülmektedir[39].Ülkelerin ekonomik koşulları ile çocuk suçluluğunun ters orantılı olması da bu durumu destekler niteliktedir [39]. Bireysel, biyolojik özellikleri, içinde yetiştiği aile sistemi, büyürken kimlik-kişilik geliştirmesine önemli etkisi olan akran gibi çevresel etmenler değiştiğinde çocuğun kendisi de değişeceği için çocuk suçluluğunu birçok yönden ele almak gerekmektedir. Bu faktörler; ailesel, çevresel, bireysel olarak incelenebilir.

2.3.1. Ailesel Faktörler

Her çocuğun davranışsal öğrenme modeli olarak ebeveynlerini rol alıyor olması kaçınılmaz bir gerçektir. Ebeveynlerin kendi ruhsal durumu, kişilik özellikleri, davranış şekilleri hayatı anlamlandırma biçimleri yeni çocuğun gelişimi ve hayatının şekillenmesinde kaçınılmaz önem arz etmektedir. Olumsuz ailesel kaynaklı psikososyal faktörlerin, gençlerin suça sürüklenmesine etkili olabileceği ortaya sürülmüştür.

Suça sürüklenen çocukların aile yapılarını ve beğenilerini inceleyen araştırmalar, bu ailelerin genellikle kentlerin yoksul ve dışında kalmış kesimlerinde, aynı haneyi paylaşan kişi sayısının yüksekliği gibi görece fiziksel olarak daha zor şartlar altında yaşadıklarını, bu ebeveynlerin katı-disipliner sevgiden yoksun cezalandırıcı terbiye yöntemlerini vurgulamaktadır [41].

Çocukların aileler tarafından duygusal, fiziksel veya ekonomik olarak istismara uğraması, aile tarafından yok sayılma-görmezden gelinme veya çocuğun ebeveyn ve diğer aile bireyleri ile güvensiz bağlanma gibi bağlanma problemleri yine çocuk suçluluğu ile ilişkili bulunmaktadır. Bu denetim ve bağlanmanın zarar görmesinin nedenleri arasında boşanma veya ebeveyn kaybı gibi nedenlerle parçalanmış aile yapısı bulunabilir [42], [43].

Çocukların üzerinde ailesel denetimin azlığı, bu dönemin olağan özelliği olan özerklik kazanma çabası ile çocuğun riskli bireysel kararlar almasına neden olabilmektedir. Yapılan araştırmalarda yeterli ebeveyn gözetimi ile yetiştirilen çocukların suç işleme olasılığının daha düşük olduğu bilinmektedir [39].

Bu bağlamda yasa dışı madde kullanan ya da bir suç sonucu hüküm almış ebeveynlerin çocuklarına yanlış örnek olma ihtimali yükselmektedir. Sadece ebeveynler bakımından değil, genel aile yapısı olarak da meşru olmayan geçim kaynağı kullanan, göç etmiş, sosyal olarak dışlanan, tek ebeveynli veya evlilik dışı birlikteliği olan aileler risk taşımaktadır[39].

Aynı zamanda ailenin refah düzeyinin gençlere sunabildiği fırsatlar üzerinde etkili olduğu bilinmektedir. Aile içi kaba kalabalık nüfus, çocuğun ve ailenin yaşam şartlarının göreceli olarak daha yetersiz olmasına, her bir çocuğa ayrılan zamanın azalmasına, uygun çocuk yetiştirme biçimi ve denetiminin sağlanamamasına ve bunlarla ilişkili olarak eğitim ve akademik başarılarının yeterince desteklemesine neden olmaktadır[44]. Düşük gelirli ailelerdeki ergenler yaşlıları ile belirgin rekabet içerisinde olup, benlik saygılarını yükseltmek amacıyla kendilerini ispatlama çabası içerisinde riskli davranışlarda bulunup suça karışabilmektedirler [45].

2.3.2. Çevresel Faktörler

Çocukların toplumla uyumlu ve toplumun içinden bir birey olarak yetişmesi aile içerisinde başlayıp çocuk 6-7 yaşlarına geldiğinde ise okul kavramı ile, öğretmenler, akranlar ile ilerleyen bireyin yetişkin olup kendi kararlarını alabilmesi ile tamamlanan süreçtir. Okul sistemi, çocuğun aileden ilk defa uzaklaştığı, toplumsal hayat içerisinde ilk defa bulunduğu bireyselleşmenin geliştiği ve gösterildiği bir model olarak görülebilir. Okul kavramı gencin bu gelişim sürecinde eğitim-öğretim, okul gibi disiplinler ve kurumsal bir ortama uyum sağlama, akranları ile iletişim ve etkileşimde bulunma, onları taklit etme gibi etmenler nedeniyle önemli etkilere sahiptir. Gencin kimlik- kişilik geliştirdiği, gelecek planları yaptığı bu dönemde okul ödev, sınav, kural gibi faktörlerle gençlere sorumluluk kazandırmakta ve rol model olabilecek öğretmenleri de bünyesinde barındırabilmektedir. Yapılan araştırmalar ile okulun her boyutuyla çocuk suçluluğu ile baş etmede önemli bir etmen olduğu gösterilmiştir[46]. Bu olumlu yanların yanı sıra okul başarısızlığı gencin kendini yetersiz ve değersiz görebilmesine, dışlanmasına, eğitimi sürdürmekte zorlamasına, okul devamsızlığına, öğretmen ve akranlarla iletişimin bozulmasına neden olabilmektedir. Önüne geçilemeyen ve devam eden okul başarısızlığı suça sürüklenmede risk etmenleri arasındadır [33].

Ergenlik ile, temel olarak okul sistemiyle öğretilen ve çocuk tarafından mutlak doğru olarak kabul edilen değerlerin sorgulanmaya başladığı, özerk bir kimlik gelişimi ve bireyselleşme çabasının ve akran etkileşimlerin ön planda olduğu bir dönemin başladığı dikkat çekmektedir. Gençler bu dönemde odalarında tek başlarına kalarak kendi evlerinde bile ailelerinden uzaklaşıp yakın arkadaşları ile bir şeyler paylaşma eğilimindedirler. Çocuğun duygu, düşünce ve davranışlarına akran etkisi artarken ailenin etkisi ve denetimi azalma eğilimindedir. Bu değişimle olumlu akran ortamı gencin gelişimine katkıda bulunurken, tehlikeli arkadaş grupları çocuğun suça sürüklenmesine neden olabilir[47].

Suça sürüklenmeyi etkileyen bir diğer etmen çocuk işçiliğidir. Çocukların iş hayatına atılması, okul devamlılığını, dolayısı ile okuldan ve akranlarından edinebilecek olumlu katkılardan geri kalmasına ve kendilerine uygun olmayan ortamlarda çalışmaya, bu çalışma ortamlardaki bireylerin etkisi altında kalmaya, ekonomik kaygılar nedeni ile para kazanmak için yanlış yollar tercih etmesine neden olabilmektedir. Çocukların iş hayatına erken atılmasına ailenin düşük gelir seviyesi, ebeveynlerin eğitim seviyesinin düşük olması, çocuğun eğitime gerekli önemin verilememesi, uygun olmayan aile ortamı, çocukların işveren tarafından ucuz işgücü olarak görülmesi, göç gibi çeşitli faktörler sayılabilmektedir. Çocukların suça sürüklenmesinin önüne geçebilmek için bu risk faktörleri araştırılmalı ve bu faktörlerin oluşmasına engel olunmaya çalışılmalıdır[39].

Teknolojik gelişimler hayatımızda kaçınılmaz bir yer tutan özellikle televizyon gibi görsel medya adaletin sağlanmasını düşmanların ortadan kaldırılması ile sağlanmasını ön plana çıkaran ‘kahramanlık’ kavramı ile gençleri etkileyebilmektedir. Alanyazın şiddet içeriği yüksek olan programları izleyen gençlerin daha agresif davranabildiklerini ve şiddet eğiliminde bulunabildiklerini göstermektedir[39]. Erken ergenlik dönemindeki çocuklar bu etkilere daha açıktır. Medyanın bireyleri şiddete yönlendirmesi farklı yollarla olabilmektedir. Heyecan verici şiddet içerikli sahneler, kişiyi heyecanlandırabilir, kişi bu heyecanı günlük hayatına birkaç saat veya birkaç gün süre ile aktarabilir. Diğer bir yönden ekran ebeveynler veya akranlar tarafından uygulanan (belirli kurallar ihlal edildiğinde veya ders çalışılmadığında olduğu gibi) şiddeti gösterebilir. Yine diğer bir olumsuz etki olarak bunların izlenmesi ile bunların

üretilmesi artmaktadır. Ekrandan izlenen şiddet eylemlerinin bir dezavantajı ise eylemin şiddetinin büyüklük boyutunun (kanama, çekilen ağrı, duygusal, ruhsal etkinin) tam yansıtıl(a)maması veya daha az gösterilmesi ile şiddet eylemleri olduğundan daha önemsiz ve değersiz gösterilebilir. Amerikan Psikoloji Derneği'nin araştırmasına göre televizyondaki şiddet içerikleri çocukların agresif davranışlarının yaklaşık %10'undan sorumludur[39]. Medya bu gibi etkilerle bireylerin değerler sisteminde değime denen olur ki çocuklar arayış içerisinde oldukları ergenlik döneminde bu değişime oldukça açıktır.

Diğer bir toplumsal sorun olan yasa dışı madde kullanımı gerek beyin yapılarını etkileyerek gerekse bağımlılığın yoksunluk bulgularından dolayı bu maddelerin arayışına girmek yine gençleri tehlikeli arkadaş gruplarına dahil olmaya, riskli davranışlara itebilmektedir. Ayrıca suç olarak işlenen eylem sırasında da kişilerin alkol veya madde etkisi altında olma olasılığı da yüksek olduğu bilinmektedir [48].Gençlerin alabileceği, gençlerin ve toplumun uyum ve düzeninin bozulmasına neden olabilecek bir diğer önemli psikiyatrik tanı ise davranım bozukluğu olup, bu tanı yetişkinlerde suçla ilişkilendirilme oranı yüksek olan antisosyal kişilik özellikleri tanısına kısmen benzerlik göstermektedir.

Gerek yurt dışından diğer milletlerden insanların ülkemize gerekse yurt içinde kırsal kesimden kentlere olan göç günümüz şartlarında ülkemizde giderek artan büyük bir sorundur. Bu durum sadece ülkemizde değil tüm dünyada SSC sayısının artmasına neden olmaktadır. Bunun nedenleri arasında göçmenlerin kendileri ile kendi dinamiklerini ve sosyokültürel sistemlerini taşımaları, bu taşınmanın ev sahibi olan toplum, kural ve düzeniyle uyuşamayıp çatışmaların ortaya çıkmasına neden olmasıdır. Ayrıca bu çatışmalardan dolayı yerli toplumun gözünde göçmenler sapkın olarak algılanır ve bu durum bir kısır döngü olarak göçmenlerin izole kalmasının ve çatışmaların devam etmesine neden olmaktadır. Göçmen kesimin gittikleri ev sahibi toplumun var olan yasal ve ekonomik üzeninde başarı ihtimalleri daha düşük olmasının nedeni toplumun ve ekonomisinin kenarında yer almaları, yine bundan dolayı kendi çevre ve kültürlerine sığınmalarıdır[39]. Sadece sosyokültürel farklılıklar olarak değil, göç edilen yerin altyapı, yerleşme planı, iş imkanları fiziksel imkanlarının

zorlanması da işsizlik, sokakta yaşayan bireylerin artması gibi nedenlerle suça sürüklemeyi artırmaktadır.

2.3.3. Bireysel Faktörler

Gencin suç karışmasına neden olabilecek bireysel nedenler arasında ilk olarak yaş faktörü gelmektedir. Yaşça daha küçük olan çocukların muhakeme yetisi yeterince gelişmemiş olup, doğru ve yanlış ayırt etmede zorlanmaları daha olasıdır. Ayrıca, küçük çocuğun aileden, görsel-işitsel veya sosyal medyadan etkilenme olasılığı daha yüksektir. Ergenlik döneminin özelliklerinden olan ebeveynleri eleştiriye duyarlılık, bireyselleşme arzusu, akranları tarafından kabul görme- beğenilme çabaları çocukları riskli kararlar almaya, suça karışmaya itebilmektedir. Yaşın küçük olması bilişsel, duygusal, ahlaki gelişim basamaklarının tamamlanmamış olması da gencin suça sürüklenmesine neden olabilmektedir. Yapılan araştırmalarda bireyin yaşı attıkça suça karışma riskinin düştüğü bilinmektedir [49].

Bir başka bireysel faktörü ise, zekadır. Gencin zekâ düzeyinin düşük olması, akılcı karar vermesini, doğru ve yanlış ayırt etmesi gibi işlevlerin tam olarak yürütülememesine neden olmaktadır. Ayrıca donuk veya sınır zeka kapasitesi gibi görece daha düşük zekâ seviyeleri (IQ puanları) de suça karışma ile ilişkilidir. Zeka faktörünün yanına ayrıca eğitimsizliği eklenmesi veya zekadan bağımsız olarak gençlerin eğitimsiz kalması, yeterli kalitede eğitim almaması, okullarını tamamlayamaması da suça sürüklenmesine neden olabilmektedir [43].

Literatürde salgı bezi anormalliklerinin kişilik bozukluklarına neden olabildiği, beslenme şeklinin suç ile ilişkili olduğu yine benzer olarak androjen hormonu ile saldırganlık arasında ilişki olduğunu gösteren araştırmalar mevcuttur [50]. Bireyin karar verme ve davranışlarını kontrol edebilmesini etkileyebilecek ruhsal hastalığa sahip olması diğer bir bireysel risk faktörüdür. Örneğin, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB) tanısına olan gençlerin heyecan arayışı belirgin olup dürtü kontrolü yaşlılarına göre daha zayıf olabilmektedir. DEHB ve özgül öğrenme güçlüğü (ÖÖG) gibi psikopatolojiler okul devamlılığı durumunu yine güç duruma getirebilmektedir. Okula dolayısı ile eğitime devamlılığı üzerinde olumsuz etkileri olabilen ruh hastalıkları arasında yer almaktadır. Okula ve örgün eğitim durumunun

sekteye uğraması da dolaylı olarak gençlerin suça sürüklenmesine neden olabilmektedir.

Bunlara ek olarak, zekâ ve eğitim seviyesi ile de kısmen bağlantılı olmakla birlikte karşıdaki kişinin niyet, düşünce ve davranışlarını fark etmede sosyal iletişimin önemli bir parçası olan sosyal bilişin yeterince gelişmemiş olması durumu da suça zemin hazırlayabilmektedir. Duygusal anlamda kendinin karşıdakinin yerine koyabilme, karşıdakinin gözlerinden hayata bakabilme anlamlarını taşıyan empati becerisinin yeterince gelişmemiş olması da suça karışma için risk faktörü oluşturabilmektedir. Yetişkinlikte antisosyal kişilik bozukluğunun gençlikte yordayıcısı olarak değerlendirilebilecek olan katı-duyarsız özelliklere sahip olma genel olarak tüm insanlığın hassas duyarlı yaklaşabildiği konularda duyarsız, umursamaz özelliklerde olmak anlamına gelmekte olup bireylerin suça karışmanı anlaşılmasına yine ışık tutmaktadır.

Görüldüğü gibi çocukların suça sürüklenmesine neden olabilecek faktörler çeşitli açılardan ele alınabilmektedir, bu giderek artan toplumsal sorunun çok boyutlu değerlendirilmesi gerektiği aşîkardır. Bu araştırmada SSÇ değerlendirilmesinde bireysel faktörlerden olan sosyal biliş, empati ve katı-duyarsız özelliklerin suça karışma ile ilişkisi ve bunların SSÇ grubundaki olası şiddet eğilimine etkisi hedeflenmiştir.

2.3.3.1. Şiddet eğilimi

Şiddet ve/veya şiddet eğiliminin tanımı ve kavramı, ilk çağlardan bu yana hayatın içinde olmuş, anlaşılmaya çalışılmış ve araştırmalara konu olmuştur. Şiddet defalarca çok farklı görüş ve yaklaşımlarla boyutları, türleri, ortaya çıkışı, nedenleri; bakımından yorumlanmaya çalışılmıştır. Üzerinde bu denli merak olmasının nedenleri bireyi ve toplumu ve toplumların geleceğini olumsuz yönde etkileme riskinin yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Milletlerin geleceğini temsil eden özellikle çocuklar olmak üzere gençlerin şiddete maruz kalma ve yönelmelerini anlamak oldukça önemlidir[51].

Şiddet, en yalın tanımı ile fiziksel gücün kötü niyetle kullanılması ve/veya bunun sonucunda zarar ortaya çıkması olarak bilinmektedir. TDK'ya göre şiddet,

‘karşı görüşte olanlara kaba kuvvet kullanma’, ‘kaba güç’, ‘duygu ve davranışta aşırılık’ olarak ifade edilmektedir[52]. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ/WHO) tarafından ise, ‘fiziksel güç veya iktidarın kasıtlı bir tehdit veya gerçeklik biçiminde bir başkasına uygulanması sonucunda maruz kalan kişide yaralanma, ölüm ve psikolojik zarara yol açması ya da açma olasılığı bulunması’ durumu olarak tanımlanmaktadır [53]. Daha açık örneklerle ifade edilirse, kişiye zarar vermek, canını yakmak için kaba kuvvet kullanma, haklarını çiğneme, yaralama, incitme, ruhsal veya fiziksel acı verme gibi zor ya da baskı uygulayarak bir düşünceyi kabul ettirme ya da bir eylemi yaptırma durumu olarak da tanımlanabilir. Bu farklı tanımlar, şiddetin farklı boyutları olabildiğini göstermektedir. Şiddet tipleri sınıflandırıldığında şu alt başlıklar karşımıza çıkmaktadır:

1. Fiziksel şiddet
2. Cinsel şiddet
3. Duygusal şiddet
4. Ekonomik şiddet
5. Siber şiddet

Ek olarak, WHO tarafından 2004’te yayınlanan raporda ise şiddet; kişinin kendisine zarar verme ya da daha ağırı olarak intihar ile ‘bireyin kendine yönelik şiddet’, ‘bireylerin birbirlerine karşı uyguladığı şiddet’ ve ekonomik, politik veya sosyal olarak örneklendirilebilecek olan daha büyük grupların ya da ülkelerin şiddete karşı yönelimlerini kapsayan ‘kolektif şiddet’ olarak sınıflandırmıştır.

Şiddet tanımındaki benzerliklere rağmen, bu gerçek hayata yansması tanımı kadar net olamamaktadır. Diğer bir ifadeyle şiddetin bir kısmı veya bazı türleri bazı toplumlarda kabul edilebilir bir durum iken, bazı toplumlarda birçok eylem şiddet kapsamında kabul edilmemektedir. Şiddetin kabul görebildiği grup ve toplumlarda, toplumun şiddete eğilimi daha yüksek olabilmektedir ve bu toplumlarda şiddetin önüne geçmenin daha zor olduğu beklenmektedir.

Şiddetin uygulanması ve maruz kalınması ile bireyler arası sınırlar ve uyum zarar görebilmektedir. Bireyler arası uyuma ek olarak kolektif şiddet gibi daha büyük kapsamlardaki şiddetin toplumlar arası uyumu da bozabildiği gösterilmiştir. Ayrıca, bir toplumun içinde bireyler arası uyumun bozulması o toplumun kendi içinde uyumunun bozulması ile toplumun birliği ve güvenilirliği gibi toplumu bir arada tutan değerlerin zedelenmesine neden olabilmektedir. Şiddetin ciddi olumsuz sonuçları ve geniş etki alanları göz önüne alındığında, sürecin psikoloji, sosyoloji bilim dalları dahil olmak üzere multidisipliner olarak ele alınması gerekmektedir.

Şiddet kavramı bu kadar önemli olurken bireyi ve toplumu şiddete iten nedenler de o ölçüde önemlidir. Bireysel olarak şiddet içerikli davranışları incelerken bireyin kendi özellikleri, aile yapısı, bireyin şekillenmesine etki eden çevresel ve sosyal faktörlerin de dikkate alınması gerekmektedir. Bireysel boyuttaki şiddet içerikli eylemler İçli tarafından ailesel, çevre ve medya olmak üzere üç temel başlık altında toplanmıştır. Çocuğun aile içerisinde şiddete maruz kalması veya tanıklık etmesi çocuğun davranışları şekillenirken olumsuz örnek teşkil edebilmektedir. Okul, akran gibi çevresel etmenler de gençlerin davranışlarının şekillenmesi sürecine etki etmektedir. Ayrıca, medyanın insanlar ve özellikle çocuklar üzerindeki etkisi büyüktür. Medya tarafından şiddetin meşru gibi gösterilmesi veya şiddetin iletilebilir ve izlenebilir olarak değerlendirilmesi şiddet içerikli eylemlerin artmasına neden olabilmektedir [54], [55].

Şiddet ile ilişkili diğer tanımlamalara aşağıda yer verilmiştir.

Agresyon; kendisine, başka bir canlıya veya nesneye zarar verici veya yaralayıcı bir davranış sergileme durumu olarak tanımlanmaktadır [56].

Ajitasyon ise kişinin ve çevresindekilerin güvenliğini tehlikeye sokan, tıbbi bakımı engelleyen, işlevselliği bozan sesli, sözlü ve motor davranışlar kümesidir [56].

Saldırganlık, ‘saldırgan olma durumu’, ‘saldırgan biçimde davranma’ veya ruh bilimindeki tanımı olarak ‘bireyin kendi düşünce ve davranışlarını zorla karşındakine benimsetme çabası’ olarak tanımlanmaktadır [55].

Proaktif saldırganlık bir niyet doğrultusunda uygulanan eylem olup, çalmak, alay etmek, korkutmak gibi amaçlarla uygulanabilir iken reaktif agresyon niyetli bir şekilde gelişmeyen ve genellikle engellenmeye-ketlenmeye karşı olan agresyon olarak tanımlanabilir [57].

2.3.3.1.1. Çocuklarda şiddet eğilimi

Ergenlik dönemi başlığı altında tartışıldığı üzere, bu dönemde genç kendini, ailesini, çevresini ve toplumu sorgulamaya başlamaktadır. Bir gencin kendi benliği ve kimliğinin tekrar oluşması süreci ergenliğe kadar edindiği tüm gerçeklik ve doğruların yıkılıp kendine özgü bir kimlik ve kişilik geliştirebilmesi ile mümkün olacaktır. Gencin kendi ile verdiği bu savaş, kendi içinde bir kaosa neden olduğu gibi aile, akran ve toplumun diğer unsurları olan çeşitli çevresel faktörlerle de çatışmaya neden olabilmektedir. Bu çatışmalar bazen ailede veya gencin etkileşim içerisinde olduğu okul gibi diğer sistemlerde zorluk yaşanmasına neden olabilmekte, diğer bireyler tarafından tolere edilmesi, katlanılması ve başa çıkılabilmesinde zorluklar meydana getirebilmektedir. Gerek ergenin kendi içindeki gerekse çevre ile olan bu çatışmalar genci şiddet eğilimine sürükleyebilmektedir. Benzer olarak bu dönemde yaşanan stres kaynaklar, gençleri kendine zarar verme veya intihar girişimi olmak üzere problemli - riskli ve şiddet içerikli- davranışlara sürükleyebilmektedir [58]. Bu çalkantılı dönemde genç kendi içerisinde psikolojik, sosyal , biyolojik olarak uyumsuzluk içerisinde olup, bunlarla baş etmeye çalışırken bilinçli ya da bilin dışı düzeyde şiddet eğilimine ve bunun daha somut dışa yansıyan yüzü olarak davranış problemlerine başvurabilmektedir [59]. Artan davranış problemleri bir kısır döngü olarak ergenin sosyal ilişkilerini olumsuz etkilemekte; gencin sevgi ve şefkate ihtiyacının arttığı bu dönemde gencin ebeveynlerinin sert tutumları ile karşılaşması ise durumu daha da karmaşık bir hale getirmektedir. Ergenlik döneminin kendisinin neden olabildiği bu problemli davranışlar aynı zamanda ergenlik döneminin sağlıklı olarak geçirilmesine engel olabilmektedir.

Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders-5[(Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı-5(DSM-5)]'ye göre sadece erişkinlikte konulabilecek bir tanı olan antisosyal kişilik bozukluğunun suça karışma ile ilişkili olduğu bilinmektedir. Çocuklarda bu tanı kullanılamamakla birlikte, tanı kriterlerine

bakıldığında benzer özellikler ve örüntülerin olduğu, yapılan araştırmalarda çocuklukta davranım bozukluğu (DB) tanısı almanın erişkinlikte antisosyal kişilik bozukluğu tanısı ile ilişkili olabildiği bilinmektedir [60]. DSM-5' e göre davranım bozukluğu tanı kriterlerini karşılayan veya eşik altı davranım problemleri sergileyen ergenlere müdahale edilmemesi halinde öncelikle ergenin kendi benliği, hayatı ve toplumun düzeni tehlikeye girebilmektedir. Ergenlik dönemindeki davranışsal problemler, okula devam etmeme, evden kaçma, madde kullanımı, kural ihlalleri gibi suç unsuru olarak nitelendirilebilecek davranışların görmezden gelinip önemsenmemesi halinde hem saldırganlık, cinsel istismar, gasp, cinayet gibi şiddet içerikli suçlar hem de mal güvenliğine karşı olan çalma, kundaklama, soygun gibi suçlar ergenlik döneminde artış gösterdiği saptanmıştır [61].

Anti-sosyal kişiliğin özellikleri, daha küçük yaşlarda DB tanısı ve bunların dışı yansıyan görünümü olan şiddet içerikli eylemlerin ergenlerce resmi kurum ve kurallara karşı işlenilmesi halinde bir ergen SSC tanımını karşılayabilmektedir. Alikashiöğlu ve ark., on üç yaş öncesi şiddet içerikli davranımı olan ergenlerin yetişkinlik çağında şiddet gösterme ve suça karışma riskleri yüksek olduğunu; ancak 15-16 yaş civarı gençlerin şiddet davranışlarının genellikle heyecan arayışı nedeni ile olduğu ve kalıcı olmadığını, daha çok akran grupları ile birlikte görüldüğünü bulmuştur [62].

Şiddetin mal güvenliğine karşı işlenmiş hali olarak sayılabilecek hırsızlık başka birinin herhangi bir şeyini izin almaksızın kullanma, nesneden çıkar sağlamaya çalışma çabası olarak değerlendirilmiştir [63]. Cezaevlerinde hırsızlık nedeni ile kalan çocukların hiperaktivite, içe kapanma öfke kontrolünü sağlayamama gibi sorunlar yaşadığı bilinmekle birlikte sonuçları düşünmeden sadece keyif veren tarafa odaklanma, dürtüsel hareket etme, sosyal yeti eksikliği gibi durumlar da görülebilmektedir [64] .

Bireyin şiddet eğilimini gösterebildiği bir suç türü olan vandalizm, bireysel veya kamusal alanda şahsa veya mala zarar verme olarak tanımlanabilir[65].Bu konuda Burcu ve ark. tarafından yapılan bir çalışmada, ergenlerde vandalizm ile ergenlerin bir akran grubuna dahil olmaya verdikleri önem arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur [66].

Literatürde hırsızlık suçunun bireyin kendisine yönelik bir saldırganlık göstergesi olabileceği de savunulmuştur. Dünyanın iyilikler içerisinde olmasına karşın, reddedilme ve başarısızlıklar içerdiğini gösterme amacıyla simgesel bir girişim olduğu çıkarımları yapılmıştır [64].

Yukarıda bahsedildiği gibi şiddet eğiliminde olma gençleri suçlara sürükleyebilmektedir. Gençlerin suça sürüklenmesine neden olan bireysel faktörlerden olan gencin sosyal biliş seviyesinin, empati düzeyinin ve katı-duyarsız özelliklerin şiddet eğilimi etki edip etmediği ve bunlar arasında ilişki bu araştırmanın merak konusu olmuştur.

2.3.3.2. Sosyal biliş

İnsanoğlu ilk çağlardan bu yana diğerleri ile sürekli etkileşim içerisinde olan sosyal bir varlıktır. Bu etkileşimler anlaşmayı artıran, ortak payda üzerinde toplanabilesine olanak sağlayarak bireyler arasındaki ilişkiyi kolaylaştırmaktadır. Kişinin karşısındaki ile ortak anlam ve bağlamda buluşabilmesi sosyal iletişimin, insanlığın ve toplumların gelişmesinin en temel taşıdır. Bu sosyal etkileşimler, bebeğin doğumu ile başlar, anne ile olan ilk sosyal gülümseme ve taklit gibi ebeveyn- bebeğin karşılıklı uyumlanması ile gelişmektedir. Uygun sosyal etkileşim için dil, hafıza, dikkat gibi temel bilişsel işlevlerin yanında ‘sosyal biliş’ olarak adlandırılan daha özel ve üstün zihinsel yeteneklerin dahil olduğu bir sürecin gelişmesi gerekmektedir. Bu yetenek, kişilerin diğer insanların zihinsel süreçlerini anlamasını ve karmaşık sosyal durumlarla baş edebilmesini sağlar.

Sosyal biliş, kişinin diğerinin zihninin kendisinden farklı olduğunu anlayabilme, diğerinin düşünce, inanç ve niyetlerini tahmin edebilme ve/veya fark edebilme, karmaşık sosyal çevre ile etkileşime girebilme ve bu etkileşimin yeterli düzeyde yorumlayabilme yeteneği olarak tanımlanabilir [67]. Diğer bir bakışla sosyal biliş; ilgili bilgileri tanıma, manipüle etme, bunlara göre davranma yeteneği olarak tanımlanan bir şemsiye terimdir ve sosyal sinyallerin algılanmasını işleyen ve bu algıyı motivasyon, duygu ve uyarlanabilir davranışa bağlayan sinir sistemi gerektirir[68].

1995’te Bartsch ve Wellman zihin kuramının 4 temel yapıtaşı olduğunu ifade etmiştir. İlk olarak çocuğun öznel veya nesnel, içeriden veya dışarıdan,

gözlemlenebilen ya da zihinsel durumların olduğunu ayırt etmesi gerekmektedir. İkincisinde içten gelen durumların dışarıdan etkilenebildiğini anlaması, daha sonra ise davranışlar ve açıkça görünen gerçek arasında farkların olabileceği ve en son olarak aynı durumları başkalarının farklı şekillerde yorumlayabileceğini anlaması ile bu sürecin gelişimi tamamlanmaktadır [69].

Sosyal bilişin günlük hayatımıza etkisi, yokluğu ya da yeterince gelişmemiş olması ile sosyal ilişkilerin ve bireyin sosyal hayatı ile iletişiminin yeterince etkin olamayışı ile de anlaşılabilmektedir. Sosyal bilişin oluşmamış ya da yeterince gelişmemiş olmasının en bilinen örneği otizm spektrum bozukluklarıdır. Otizmlili bir bireyin sosyal yaşamda ne kadar zorluk çektiği aşıkardır. Bu zorluk kendi dünyasında olma halinden ve dünyayı diğerlerinin gözlerinden yorumlayamamasından kaynaklanmaktadır. Dünyanın diğerlerinin gözlerinden yorumlanamamasına mecaz, deyim, kinaye, ima ve niyetin anlaşılabilmesi ve sözel olmayan iletişim parçaları olan mimik, jest, beden dili ve davranışlardan çıkarımda bulunabilmesi gibi durumlar örnek olarak verilebilir [68].

2.3.3.2.1. Sosyal bilişim gelişimi

Sosyal bilişin gelişimi çocuklarda yaşla birlikte gelişme göstermektedir. Yaklaşık 9 aylık zaman diliminde oluşan ortak dikkat ve öncül anlatım işaretlemesi bebeklerde sosyal biliş gelişiminin ilk basamakları olarak değerlendirilebilir[70]. 14. aydan itibaren empati gelişiminin öncülleri olan başkalarının duygularını ve duyguların davranışlara yansımalarını anlama başlamaktadır.

Sosyal bilişin gelişimi sırasında çocukların; diğer insanların da bir zihne sahip olduğunu bilme, bu zihnin kendisinden farklı olduğunu ayırt edebilme aşamalarından geçmesi gerekmektedir. Bu ayırt edebilme çocuğun içerden veya dışardan gelen uyarılar gözlemlediği durumun zihinsel durumdan farklı olabileceğini anlaması ile başladığı varsayılmaktadır[69].

Görmenin bilmeye kılavuzluk ettiği yaklaşık 18 ay civarı çocuklar tarafından fark edilmeye başlanmakta; ancak bu prensip 3 yaşındaki çocuklar tarafından tam olarak gelişmeye başlamaktadır[71]. Görüntü ile gerçek arasındaki fark ise, yaklaşık 4 yaşındaki çocuklar tarafından anlaşılabilir. Bu dönemde, çocuklar farklı insanların

aynı durum ile ilgili farklı fikirlerini akılda tutabilmektedir. Bu yetenek, zihin kuramının belirgin şekilde geliştiğini göstermektedir[72]. İkinci düzey kasıtlılık olarak tanımlanan bir kişinin diğeri hakkındaki düşüncelerini anlayabilme becerisi ile 6-7 yaş civarı kazanılır. En üst düzey zihin kuramı becerisi olarak görülen gaf anlayabilme ise kız çocuklarında 9 yaşta erkek çocuklarında ise 11 yaşta gelişmektedir.

Baron-Cohen & Swettenham (1997), zihin kuramını 14 alt başlık altında sıralamışlardır;

- 1- düşünsel/ fiziksel ayrımı yapma
- 2- zihin le ilgili işlevleri anlama
- 3- görünen ile gerçeklik arasında ayrım yapma
- 4- yanlış inanç testlerini başarma
- 5- “görme bilmeye neden olur” prensibini anlama
- 6- düşünsel süreçlerle ilgili kelimeleri anlama
- 7- düşünsel süreçlerle ilgili kelimeleri konuşmada kullanma
- 8- sembolik oyun oynama
- 9- karmaşık duygulara neden olan süreçleri anlama
- 10- istek ve düşünceleri anlama, bakışlar ve gözlerin kullanımı
- 11- yapılan bir davranışın bilerek ya da bilmeden sergilenip sergilenmediğini anlama
- 12- kandırmacaları anlama
- 13- mecazi ifadeleri anlama
- 14- konuşma içerisinde neden-sonuç ilişkisini kurma veya bunu anlama[73].

Tanımlandığı üzere, çocuklarda gelişimi ve alt basamakları ile sosyal biliş karmaşık bir kavramdır. Sosyal iletişimin mihenk taşı olan sosyal biliş; başkalarının

niyetlerini anlayabilme, zihnin varlığını fark etme, gerçek dış dünya ile bağlantı kurabilme, düşünce ile gerçek dünyayı ayırabilme ve ayrıca duygusal deneyimler ve gerçekleri anlamlandırmada zihnin aracı olması aşamaları ile gelişmektedir [74].

Sosyal biliş; yüzlerden duygu ifadeleri tanıma, gözlerden zihin okuma, gaf hikayeleri, ima, yanlış inanç gibi kimi görsel kimi işitsel kimi ise karikatürize olan çeşitli testlerle ölçülebilmektedir [75].

Sosyal bilişin tarihsel gelişimi incelendiğinde ilk görüşler Piaget tarafından ortaya atılmıştır. Piaget, çocukların bilişsel açıdan ben merkezci olarak geliştiğini savunmaktadır. Bu yaklaşıma göre, çocuklar başkalarının kendinden başka bakış açıları olabileceğini bilmemektedirler. Çocukların başkalarının algısal, duygusal varlığını kazanması aşamalı bir şekilde yaşla birlikte gelişmektedir [76]. Bilim insanları sosyal bilişin anlaşılmasına ikinci bir dalga olarak üstbiliş gelişimine ilişkin yaklaşımları ile katkı sağlamışlardır. Kişisel bilgiler, benzerlikler ve farklılıklar da üstbilişin parçası olarak görülmektedir. Sosyal bilişin ilerlemesine Premack ve Woodruff'un şempanzelerle yaptıkları çalışma ve 1983 yılında çocuklarla yapılan 'beklenmedik yer değişikliği' testi katkı sunmuştur; bu çalışmalar sosyal bilişin anlaşılması için diğer bilim insanlarına örnek olmuştur [77].

2.3.3.2.2. Sosyal biliş ve şiddet eğilimi

Karşıdaki kişinin niyetini anlama, onun davranışlarının yorumlayabilme gibi sosyal biliş parametrelerinin anlaşılamadığı ya da gerektiği kadar etkili yorumlanamadığı durumların kişiler arası çatışmaya bu, çatışmanın da sözel veya fiziksel şiddetin ortaya çıkmasına olabileceği düşünülmektedir[78].

Literatüre bakıldığında, sosyal biliş ve şiddetin ilişkili olabileceğini gösteren bazı çalışmalar mevcuttur. Akranları tarafından yüksek veya düşük saldırgan özellik gösteren olarak iki gruba ayrılan suça karışmış erkek ergenlerle yapılan bir çalışmada, katılımcılara perspektif alma, ahlaki yargılama ve kişi algısı ölçümleri uygulanmıştır. Bulgularda suçluların saldırgan davranış gösterme ile perspektif alma arasında anlamlı düzeyde ters yönlü ilişki bulunmuştur. Yüksek düzeyde saldırgan suçluların düşük düzeyde saldırgan suçlulara oranla başkalarının bakış açılarını daha az algılayabildikleri saptanmıştır[79]

Yapılan araştırmalar ile, çocukların yaşları ilerledikçe proaktif saldırganlığın yerini reaktif saldırganlığa bıraktığı ortaya konmuştur. Saldırgan olan çocukların akranları tarafından daha fazla kabul gördükleri ve proaktif saldırganlık özelliği baskın olanların, reaktif saldırganlık özellikleri gösterenlere kıyasla daha fazla arkadaşı olduğunu gösteren çalışmalar mevcuttur. İlerleyen yaşlardaki saldırganlığa, şiddete maruz kalmanın yanında kısmen sosyal bilişin de etki ettiği düşünölmektedir. şiddete tanık olmanın, şiddeti taklit etme ve sosyal bilişin şiddet içerikli duygu, düşünce ve deneyimlere maruziyeti üzerinden çocukların saldırgan davranışlarına üzerinde etkisinin olabildiği gösterilmiştir[80].

Bu konuda yapılan bir başka çalışmada, şiddete maruz kalma öyküsü çocuklarda 12 yaşına kadar saldırgan davranışları öngörmüş olup, sosyal biliş üzerine etkilerinin sadece daha ileri yaşlarda belirgin olduğu bulunmuştur[80].

Aralıklı patlayıcı bozukluk (APB) tanısı olan, diğer psikiyatrik bozuklukları olan ve sağlıklı kontrol olmak üzere üç grup çocuk üzerinde yapılan bir araştırmada ise, tüm çocuklara sosyal-duygusal bilgi işleme hikayeleri okunup, bu hikâyeler hakkında soru sorulmuştur. Aralıklı patlayıcı bozukluğu olan çocukların düşmanca atıf, saldırganlık geçmişi, olumsuz duygusal tepki ölçüm sonuçları hem psikiyatrik bozukluğu olan hem de sağlıklı kontrol grubuna kıyasla anlamlı düzeyde farklı bulunmuştur. APB tanılı çocuklar sosyal durumlar için daha az uygun olumlu yanıtlar vermiştir [81].

2.3.3.2.3. Suça süröklenen çocuk ve sosyal biliş

Karşısındakinin niyetini anlayabilme, davranışlarını yorumlayabilme olarak tanımlanan sosyal biliş, yeterince gelişmediğinde; bireyler arası anlaşmazlık, Kişiler arası ilişkilerde bozulma gibi etmenler üzerinden suça karışmaya neden olabildiği öne sürölmüşür [75].

Sosyal bilişin suç ile ilişkisinin değerlendirildiği bir çalışmada, bir çocuğa karşı cinsel suç işleyen çocuk suçlular, mağdurun akran veya yetişkin olan gençlere göre kıyaslandığında daha dürtüsel oldukları bulunmuştur. Genel suç işleyen, cinsel suç işleyen ve suç işlemeyen erkek ergenler kıyaslandığında ise, cinsel suç işleyen erkek ergenlerin en yüksek dürtüsel özelliklere sahip oldukları bulunmuştur[82].

Erkek ergen cinsel suçlular ile cinsel suç dışı suça karışmış olan erkek ergenlerin karşılaştırıldığı bir meta-analiz çalışmasında, çocuklukta fiziksel-cinsel istismara maruz kalma, anti sosyal özellikler, psikopatoloji varlığı, aile sorunları, bilişsel yeterlilik seviyeleri suça karışma için risk faktörleri olarak değerlendirilmiştir. Ergenlik dönemindeki cinsel suçluların diğer suçlulara göre, madde kullanımının daha az olduğu, antisosyal özellikleri sergiledikleri ve daha az suç geçmişi öyküsü olduğu bulunmuştur. Cinsel istismar öyküsü, cinsel şiddete, pornografiye maruz kalma gibi faktörlerin ise suça karışmada etkili olduğu saptanmıştır[84] .

2.3.3.3. Empati

Günlük hayattaki insan ilişkilerin devamlılığını, bütünlüğünü kişinin karşıdaki tarafından anlaşılmış olması sağlar. Kişi hayata aynı pencereden bakmadığı, ortak paydada buluşmadığı, duygu ve düşüncelerinin karşıdaki tarafından anlaşılmadığı, yine bunların karşı taraftaki kişiye aynı oranda yansımadağını fark etmesi halinde iletişimin devamını sağlamak o kişi için zorluk teşkil edecek ve iletişime devam etmek için motivasyonu olmayacaktır. Bu bağlamda empati, insan ilişkileri ve iletişiminin temel kavramlarından biri olarak kabul edilmektedir. Karşıdaki kişi tarafında anlaşılmanın kişiyi yalnız hissetme, değersiz hissetme ve öz saygı düşüklüğü gibi durumlara karşı koruduğu da düşünülmektedir[85] .

Tanımsal olarak değerlendirildiğinde, empati Yunanca ‘empathia’den köken almakta ‘em’ ekinin karşılığı ‘..in içinde, içerde’ iken ‘pathia’nın anlamı ise hissetmek demektir[85]. TDK’ye göre empati ‘duygudaşlık’ ifadesi ile tanımlanmakta olup, birisinin karşıdaki ile aynı duyguyu paylaşması olarak tanımlanabilir[86].Empati kavramı ilk defa 1897’de Theodor Lipps tarafından ‘bir insanın kendisini karşıdaki nesneye yansıtması, kendini onun içinde hissetmesi ve bu yolla o nesneyi içine alarak/özümseyerek anlama süreci’ olarak kullanılmıştır [85].Diğer bir tanım olarak empati, zihin kuramının duygusal bileşeni olup, diğer kişilerin içinde bulundukları duygusal durumu ve hislerini bilebilmeyi kapsamaktadır[87].

Empati ile ilişkili olarak ortaya çıkan her iki tanım da empati kavramını çok boyutlu değerlendirmek için önemlidir. Terapistin hasta ile arasında gelişen ilişkinin son noktasını vurgulayan ‘empatik anlayış’ terimi terapistin süreç sonunda ulaşılmış

olduğu anlayış seviyesini kastetmektedir [88]. Diğer bir önemli ifade olan ‘empatik olma’, terapistin hastanın iç dünyası ile ilgili eş duyumunu sözel ifadelerle belirttiği bir durumdur [89].

Empati, karşıdakini anlamak olmakla birlikte bu anlama sadece o anki yaşanan deneyimle ilgili duyguyu paylaşmak olmayıp, kişi kendi geçmişinde yaşamış olduğu benzer duyguları hatırlamak, onları ortaya çıkarmakla da olmaktadır[85].

Empati üzerine yapılan nöroanatomik çalışmalar ile, başka birinin yaşadığı ağrı, ağrı kendimizin olduğunda etkin olan ve ağrının duyusal bileşenini işlemleyen bazı nöral ağları aktive ettiği gösterilmiştir. Karşıdaki kişinin ağrısına tanık olmanın aynı eş zamanlı olarak somatosensoriyel işlemlemeyi de aktive ettiği gösterilmiştir[85].

Literatürde empatinin farklı alt boyutlarının olduğu tartışılmakla birlikte en çok kabul gören bilişsel ve duygusal empati olarak iki alt boyutunun olduğu yönündedir. Bilişsel empati karşıdakinin duygusunun anlaşılmasını ifade etmektedir. Karşıdakinin duygusunu doğru olarak değerlendirme yetisi olup bu empati türünde kişi, karşıdakini anladığını paylaşmak zorunda değildir[90]. Duygusal empati ise, karşıdakinin yaşadığı duyguyu hissetme ve bu duyguya en uygun tepkiyi verebilme olarak tanımlanabilir [91]. Bu öğelerin birbiri ile etkileşim içerisinde olduğu düşünülmektedir.

Duygusal empati, bireylerin tanıdıkları kişilere veya yabancılara karşı özverilice eylemlerde bulunması için içsel bir güç oluşturmaktadır. Bununla birlikte literatürde duygusal empatinin şiddetin bastırılmasında önemli bir etmen olabileceği yer almaktadır. Duygusal empatinin bilişsel empatiden daha önce geliştiği düşünülmektedir[91] .

Empati karşıdaki kişinin duygusunu anlayabilme, hayata diğerinin gözlerinden, duygularından bakabilme olarak alındığında, bireyin karşıdakinin duygusunu tam olarak anlayabilmesi için onun mimik, jest ve davranışlarını analiz etmesi veya konuşmadaki vurgusunu fark etmesi gerekmektedir. Bu ayırt etme sosyal biliş ile ilgili olup otizm gibi sosyal bilişin kısmen veya yeterince gelişmediği durumlarda kişi karşıdaki ile tam anlamda empati kuramamaktadır[92].

2.3.3.3.1. Empatinin gelişimi

Bebeklerin anne ile sürekli etkileşim içerisinde oldukları, tipik gelişen bebeklerin doğumdan kısa bir süre sonra annesinin sesine ve yüz ifadelerine tepki verdikleri bilinmektedir. Bu tepkiler bebeğin büyümesi ile gelişmektedir. Bilişsel empatinin gelişimi ise daha uzun sürede meydana gelmektedir. Okul öncesi dönemde Piaget ve Freud'a göre çocuklar ben merkezci olup, empatik tepki için yeterli bilişsel gelişime sahip değildirler[93], [94].

Yaklaşık 1 yaşa kadar olan dönemde bebeklerin empati ile ilişkili olabilecek duygu ve davranışları incelendiğinde, ilk bir haftada birinin ağlamasına karşılık verdiği, 6 ay civarında ise ağlayan yaşıtlarına ilgi gösterebildikleri bilinmektedir[95]. Çocuklar 1-2 yaş civarında diğerinin üzüntülü olduğunu anlayabilmekle birlikte, kendisinden farklı ihtiyaçları olabileceği çıkarımını yapamadığı için uygun tepkiler verememektedir. Üç yaşından itibaren diğer insanların düşüncelerinin kendi düşüncelerinden farklı olduğunu, herkesin kendi bakış açısı olduğunu fark etmeye başlarlar. Çoğu toplumda okul başlangıcı olan 6 yaş civarında olayları başkası açısından görme ve buna uygun davranabilmeye başlamaktadırlar. Soyut düşünmenin de yine bu dönemde başlaması ile yanlarında olmayan insanların başlarına gelenleri de algılayabilirler. Çocuklar 10-12 yaş civarında tanımadıkları kişilere de empati duyabilirler. Küresel ısınma gibi tüm dünyayı ilgilendiren konular hakkında düşünmeye başlayabilirler[96].

2.3.3.3.2. Empati ve şiddet eğilimi

Özellikle duygusal empatinin şiddet içerikli eylemler ile ters yönde ilişkili olduğu bilinmektedir. Kişi karşıdakini anlayabildikçe, hayata onun açısından bakabildikçe kişiler arası yaşanan çatışma oranı düşecek veya bu çatışmalar daha sağlıklı bir şekilde yorumlanabilecektir. Bu sağlıklı yorumlama da kişilerin şiddet içerikli davranışlarının azalmasına yardımcı olabilecektir[97], [98].

Olumlu sosyal davranışlar veya başkalarına yarar sağlama niyeti ile gerçekleştirilen yardım etme, bağış yapma, iş birliği yapma, gönüllülük gibi prososyal davranışları gerçekleştiren kişilerin empati düzeylerinin daha yüksek olduğu bilinmektedir [99]. Tersine, saldırgan ve antisosyal davranışlar sergileyen bireylerin

empati düzeyinin daha düşük olduğu bilinmektedir[100].Sağlıklı kontroller ile agresif davranış sergileyen çocukların empati düzeylerinin karşılaştırıldığı başka bir çalışmada, sağlıklı kontrollerin empati düzeyi daha yüksek olarak bulunmuştur[97].Erkek ergenler üzerinde zorbalık ve empatiyi araştıran bir çalışmada, zorbalık davranışının empati seviyesi ile ilişkili bulunmuştur [101].

Empati ve şiddet konusunda yapılan çalışmalar incelendiğinde, düşük empati seviyesinin kişilerin şiddet içerikli davranışlara yatkın hale getirebildiği gösterilmiştir. Düşük empati seviyesi doğrudan ve dolaylı olarak şiddet eğilimi üzerinden gençlerin suça sürüklenmesine neden olabilmektedir.

2.3.3.3.3. Suça sürüklenen çocuk ve empati

Empati ve suçun tanımları göz önüne alındığında suçlu olma durumu ile empati arasında ters yönde bir ilişki beklenmektedir. Nitekim literatürdeki bazı çalışmalar da bu ilişkiyi destekler niteliktedir.

SSÇ ve suça karışmamış çocuklara empati ölçeklerinin uygulandığı bir çalışmada suçlu çocuklar diğerlerine kıyasla önemli ölçüde daha fazla olgunlaşmamış rol sergileme, mantıksal biliş ve ahlaki akıl yürütme sergilemişlerdir [102].

Genç suçlularda kendi bildirdikleri suçlar, çocuk-yetişkin ve çizgi karakterin yüzlerini tanıma ve empati düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmada yetişkin yüzündeki öfke ifadesi ile fiziksel şiddet, hırsızlık ve vandalizm dahil olmak üzere kişinin bildirdiği suça yönelik davranışlar arasında orta derece pozitif ilişki bulunmuştur. Çocuk yüzlerindeki ifadeyi tanıma ile kendi bildirdikleri fiziksel şiddet eylemleri arasında orta derecede ters bir ilişki saptanmıştır. Çocuk yüzlerindeki duyguların spesifik ifadeleri olarak ifadeyi tanıma yeteneği, korku ve kendisinin bildirdiği fiziksel şiddet eylemler arasında ise orta düzeyde ters yönde ilişki bulunmuştur. Çocuk yüzlerindeki korku ifadesini tanıma yeteneği ile başkalarının duygusal deneyimleriyle empati kurma yeteneği arasında orta düzeyde pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur. Olumsuz ifadeler olan korkulu ve üzgün ile kızgın ve üzgün ifadeler arasında sırasıyla güçlü ve orta düzeyde ilişkiler bulunmuştur. Ayrıca başkalarının duygusal deneyimlerine empati kurma yeteneği ile kendi bildirdiği suçlu davranış eylemleri arasında güçlü bir ters yönde ilişki bulunmuştur. Bu araştırma

sonuçları yüzdeki duygu tanıma, empati ve suç arasında bağlantı olduğunu desteklemektedir[103].

Yetişkinlerde yapılan bir başka çalışmada, gözetim altına alınmış cinsel suçlular, cinsel olmayan suçlular ve suçlu olmayan kontrollerin kıyaslanmış; cinsel suçluların öfke, tiksinti, şaşkınlık ve korku gibi yüz ifadelerini tanımada daha az başarılı bulunduğu saptanmıştır. Duygusal empati düzeyinin, duygu ifadelerinin doğru olarak tanınması ile ilişkili olduğu saptanmıştır [104].

Ülkemizdeki yetişkin suçlularla yapılan bir araştırmada ise, cinsel suç işlemiş bireylerin empati düzeyleri suç işlememiş olanlara göre daha düşük bulunmuştur. Diğer suç düzeyleri tipleri ile suç işlemeyen bireyler arasında empati seviyesinde anlamlı farklılık tespit edilememiştir [105].

Ülkemizde yapılan suçlu ve suçlu olmayan ergenlerin katıldığı empati düzeylerinin dört farklı boyutta (perspektif alma, fantezi, empatik ilgi, kişisel sıkıntı) inceleyen bir çalışma suçlu olmayan ergenlerin empati düzeylerinin suça yönelen ergenlere oranla daha yüksek olduğu görülmüştür[106].

2.3.3.4. Katı-duyarsız özellikler (KD)

Toplumda şiddet eğiliminin artması nedeni ile bu durumun nedenlerini anlamak ve engellemek önem taşımaktadır. Şiddetin birçok nedeni olabilmekle birlikte bireysel nedenlerinden olumsuz kişilik özellikleri şiddete yol açıyor olabilmektedir. Bu olumsuz kişilik özelliklerine zararlı alışkanlıklar, çıkarları doğrultusunda bencilce hareket etme, diğerlerinin haklarına saygı duymama gibi örnekler verilebilir. Bu olumsuz kişilik özelliklerinde daha önce tartışıldığı gibi yeterine gelişmeyen sosyal biliş, empatinin yanı sıra katı-duyarsız özelliklere sahip olma da eklenebilir [107].

Erişkinlik döneminde, suç işleme ile ilişkili olan antisosyal kişilik bozukluğu gelişmesi yordayabilecek olan katı-duyarsız özelliklere dikkat çekmek için DSM’de DB tanısının bir alt özelliği olarak ‘topluma yararlı duyguların sınırlı olması ile giden’ ifadesi eklenmiş ve bu özellikleri taşıyanların belirtilmesine önem verilmiştir. Bu ifade ile toplumsal norm ve kurallar ile başkalarının haklarını çiğneme ve bunlarda ısrarcı davranışlar kastedilmektedir. DSM’de bu durum başkalarının duygularını

umursamama ve aldırmama olarak belirtilmiştir. Bu kişiler soğuk ve aldırmaz olarak tanımlanmıştır. Bu eklentiden katı-duyarsız özellik göstermenin davranım problemleri ile ilişki olduğunu çıkarmak yanlış olmayacaktır [108].

KD özellikler, tanımında da geçtiği gibi iki bileşenden oluşmaktadır. Katı bileşeni, davranışlarda empati yetersizliği, suçluluk duymama ve kötü davranışlar yüzünden pişmanlık duymama boyutlarını içerirken; duyarsızlık bileşeni ise davranışın diğer insanların duygularını önemsememe ve kendi performansının iyi ya da kötü olup olmadığını umursamama boyutlarını içerir [107].

DB tanısında bu ek özelliğin olması durumunda çocukların duygusal, bilişsel ve kişilik özellikleri açısından diğerlerinden farklılıklar gösterdiği, prososyal özelliklerin kısıtlı olduğu ve daha kararlı ve şiddetli davranış sorunları, suça yatkınlık ve saldırganlık sergileyebildikleri gösterilmiştir[107].

TDK tanımına göre katı, 'hoşgörüsüz, acımasız, merhametsiz, zalim olan' anlamlarına gelmektedir. Duyarsız kelimesi ise 'duyarlı olmayan' olarak tanımlanmaktadır. Duyarlı ise 'dış etkenlere karşı duyarlılığı olan, uygun, hassas' tanımlanmaktadır. Bu anlamda, duyarsız kelimesi; dış etkenlere karşı duyarlılığı olmayan, hassas olmayan olarak tanımlanabilir[109]. Bu tanımlamalardan da çıkarılabileceği gibi, KD özellikleri olan bireyler diğer kişilerin yaşadıklarını hissetmeme, umursamama, pişmanlık/vicdan azabı duymama, sığ/yüzeysel ya da yetersiz duygulanıma sahip olma, suçluluk hissetmeme, empati yapamama gibi iletişimleri ve sosyal hayatı zorlayabilecek karakterlere sahip olabilmektedirler [110].

2.3.3.4.1. Katı-duyarsız özellikler ve şiddet eğilimi

Yapılan araştırmalarda katı-duyarsız özellikleri olan DB tanılı çocuklarda saldırganlık, şiddetli davranım sorunları, suça karışma daha sık görülmektedir [111].Bu özelliklerin %42-68 oranda genetik geçişli olabileceğini gösteren çalışmalar da mevcuttur. Genetik geçiş olmasa bile ebeveynlerin mizaç ve kişilik özellikleri, anne-baba-çocuk etkileşiminde katı-duyarsız özelliklerin sergilenmesi, tutarsız ve soğuk davranmaları bu özelliklerin çocuklarda gelişimi için risk faktörü olabilmektedir [112], [113].

Çeşitli araştırmalarda KD özelliklerine sahip olmanın saldırganlık, şiddetli antisosyal davranışlar ve kalıcı suçluluk ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Düşük saygı düzeyi, korku duymama, heyecan ve korku arama yine KD ile ilişkili bulunan özelliklerdir [4], [114]. Ergenlerin KD özellikleri antisosyal davranışları hem doğrudan hem de kendileri gibi akranları tercih etme ile dolaylı olarak da etkilenebilmektedir. KD özellikleri olan ve antisosyal davranış gösteren ergenler, sadece antisosyal davranış gösteren ergenlere oranla daha fazla davranış problemi olan yaşlıları ile ilişki kurmaktadır [3].

Ülkemizde yapılan ve karşıt olma karşı gelme bozukluğu (KOKGB) tanısı olan ve olmayan çocukların KD özelliklerinin kıyaslandığı bir çalışmada, bu tanıya sahip çocukların kontrol grubuna göre KD özelliklere daha fazla sahip olduğu ve empati düzeylerinin daha düşük olduğu bulunmuştur[115]. Bu tanı, toplumsal düzeni bozabilecek özelliklerden olan kolay sinirlenen karşı gelen, kurallara uymayan, sık sık ve bile bile başkalarını kızdıran, kendi davranışları için başkalarını suçlayan çocukları kapsamaktadır[108].

Yakın zamanda Orta Doğu'daki (Filistin ve İsrail) binden fazla genç üzerinde yapılan bir araştırmaya göre, çocukluk ve ergenlik döneminde kümülatif şiddete maruz kalmanın daha erken yaşta ortaya çıkan saldırganlık düzeylerini, ergenlik ve erişkinlikteki katı-duyarsız özelliklerini ve saldırganlığı öngördüğü gösterilmiştir [116]. Bu araştırmadan anlaşılabileceği gibi şiddete maruz kalma katı-duyarsız özellik gelişimine neden olabilirken, bu özellikler de şiddete neden olabilmektedir.

2.3.3.4.2. Katı-duyarsız özellikler ve suça sürüklenen çocuk

KD özelliklerine sahip olmanın şiddete yatkınlık, kişiler arası, kurumlar içi veya devletin kuralları ile uyumu bozabileceği, bu kişilerin suça karışmasında bir risk faktörü olabileceği belirtilmektedir [110].

SSÇ grubu ile yapılan ve duygusal zeka ve katı-duyarsız özellikleri inceleyen bir diğer çalışma, yetişkinlere benzer şekilde yüksek düzeydeki KD özelliklerinin düşük duygusal zeka ile ilişkili olduğunu bulmuştur[117].

Gözetimindeki ergenlerin KD özelliklerinin bir bilgisayar programı ile değerlendirildiği kesitsel bir çalışmada, KD özellikler ile duygusal eksiklikler arasında kişinin bildirdiği saldırganlık düzeyinin, şiddet içerikli suçlar ve tutuklama kayıtlarını öngörmede etkisinin olabildiği bulunmuştur. KD özellikleri yüksek olan gençlerin, en yüksek düzeyde saldırganlık ve şiddet içeren suçlara en yüksek oranda karıştığı gösterilmiştir [118].

Erkek ve kız suçlu ergen grupla KD özellikleri test etmek amacıyla yapılan bir çalışmada, yüksek düzeyde KD belirtilere sahip işaretleyen gözetimindeki erkek ve kız ergenlerin, proaktif saldırganlık ve şiddet içeren suçlara karşı özellikle riskli olduğu bulunmuştur[119].Çeşitli çalışmalarda görüldüğü gibi suça karışmış ergenlerin KD özellikleri yaşlılarına oranla yüksek bulunmaktadır.

3. GEREÇ ve YÖNTEM

3.1. GEREÇ

3.1.1. Araştırmanın Tipi

Bu çalışma çok merkezli, kesitsel (analitik), gözlemsel ve randomize bir araştırma olarak tasarlanmıştır.

3.1.2. Araştırmanın Etik Onayı

Bu çalışmaya başlamadan önce Sağlık Bilimleri Üniversitesi Erenköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan, 10.11.2023 tarihli ve 74 karar numarasıyla onay alınmıştır (Ek-1).

3.1.3. Araştırma İçin Adalet Bakanlığı İzni

Bu çalışmaya başlamadan önce T.C. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nden 28.12.2023 tarihli ve E-31738214-204.01.01-1373/188012 sayısı ile onay alınmıştır (Ek-2).

3.1.4. Araştırma Örneklem Büyüklüğünün Belirlenmesi

Araştırmada örneklem büyüklüğü G Power (3.1.9.7) programında hesaplanmıştır. Doğrudan benzer çalışma olmamakla birlikte, önceki çalışmalar incelenerek etki büyüklüğü 0.45; güç %90; alfa hata değeri 0.05 kabul edildi. İki grup ortalamaları arasındaki farkı saptamak için gereken t testi için örneklem büyüklüğü minimum 172 (86 vaka, 86 kontrol) olarak saptanmıştır.

Çalışmaya Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hastanesi adli çocuk psikiyatri polikliniğine, etik kurul onayından sonra ilk 6 ay içerisinde ayaktan başvuran, İstanbul Çocuk Eğitimevi ve/veya T.C. İstanbul Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda kalan, dahil edilme kriterlerini karşılayan 121 suça sürüklenen erkek çocuk ile kontrol grubu olarak 121 suç öyküsü olmayan erkek çocuk dahil edilmiştir. İstanbul Çocuk Eğitimevi veya İstanbul Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda kalan suça sürüklenen erkek çocukların çalışmaya dahil edilebilmesi için etik kurul onayından sonra T.C. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nden gerekli yazılı izin alınmıştır. Çalışmamıza

katılacak kontrol grubunu hastanemiz polikliniğine danışma amaçlı ilk defa başvuran, suç öyküsü olmayan, dahil edilme kriterlerini karşılayan erkek çocuklar oluşturmuştur. Suça sürüklenen çocuklar ve kontrol grupları sosyodemografik olarak uyumlu olacak şekilde alınmıştır. Çocuklar öncelikle bu çalışma hakkında bilgilendirilmiş ve onam formunu imzalamayı kabul eden çocuklar çalışmaya alınmıştır. Suç öyküsü olan çocuklar en sık görülen dört suç tipine göre araştırmamızın konusu olan başlıklar açısından karşılaştırılmıştır. Suça sürüklenen ve kontrol grubu olan çocuklar randomize olarak seçilmiştir. Çocuklar psikiyatrik komorbiditelerinin saptanabilmesi için, ‘Okul Çağı Çocukları İçin Duygulanım Bozuklukları ve Şizofreni Görüşme Çizelgesi-Şimdi ve Yaşam Boyu Şekli Türkçe Uyarlaması-ÇDŞG-ŞY-T-5 (K-SADS-5) görüşmesi ile değerlendirilmiş ve çalışmaya uygun olanlar dahil edilerek klinik ölçekler doldurulmuştur.

3.1.5. Araştırmanın Dahil Edilme ve Hariç Tutulma Kriterleri

3.1.5.1. Vaka grubu dahil edilme kriterleri

1. 12-18 yaş aralığında olması,
2. Erkek çocuk olması,
3. Çalışmaya katılmaya gönüllü olmak ve onam formunu imzalaması,
4. Suça sürüklenen çocuk tanımına dahil olması,
5. Klinik olarak normal zekaya sahip olması,
6. Kronik tıbbi metabolik, genetik, endokrinolojik ve nörolojik hastalığının bulunma

3.1.5.2. Kontrol grubu dahil edilme kriterleri

1. 12-18 yaş aralığında olması,
2. Erkek çocuk olması,
3. Çalışmaya katılmaya gönüllü olmak ve onam formunu imzalaması,
4. Suç öyküsünün bulunmaması,

5. Klinik olarak normal zekaya sahip olması,
6. Daha önce psikiyatrisi başvurusu ve takibinin olmaması
7. Kronik tıbbi metabolik, genetik, endokrinolojik ve nörolojik hastalığının bulunmaması.

3.1.5.3. Vaka ve kontrol grubu için dışlama ölçütleri

1. 12 yaşından küçük veya 18 yaşından büyük olması,
2. Kız çocuk olması,
3. Klinik olarak zihinsel yetersizliği tanısı olması,
4. Hastanın otizm spektrum bozukluğu, bipolar bozukluğu ve psikoz tanılarının olması,
5. Kronik tıbbi metabolik, genetik, endokrinolojik ve nörolojik hastalığının bulunması.

3.2. YÖNTEM

Araştırma grubuna dahil edilme kriterlerini karşılayan ergenleri öncelikle çalışma hakkında sözel ve yazılı olarak bilgilendirilerek, bilgilendirilmiş gönüllü onam formları imzalatılmıştır (EK-3). Kontrol grubunun ebeveynlerine bilgi verilerek gönüllü olanlara onam formu imzalatılmıştır (EK-4). Katılımcı isimlerine araştırmanın hiçbir bölümünde yer verilmeyeceği, elde edilen verilerin sadece bilimsel amaçlar için kullanılacağı konusunda ergenler aydınlatılmıştır. Vaka grubunun tanısal değerlendirmesi ve psikiyatrik komorbiditelerinin saptanabilmesi için ‘ÇDŞG-ŞY-T’ görüşmesi ile değerlendirilmiş ve çalışmaya uygun olanlar dahil edilerek öncelikle klinisyen tarafından bu çalışma için hazırlanan sosyodemografik ve klinik veri formu doldurulmuş, daha sonrasında ise yine klinisyen tarafından katılımcılara Gözlerden Zihin Okuma Testi (GZOT) uygulanmış ve gaf- kontrol hikayeleri ile katılımcılar değerlendirilmiştir.

3.2.1. Veri Toplama Araçları

3.2.1.1. Okul çağı çocukları için duygulanım bozuklukları ve şizofreni görüşme çizelgesi- şimdi ve yaşam boyu şekli- Türkçe uyarlaması(ÇDŞG-ŞY-T)

Kauffman ve ark tarafından 6-18 yaşlar arasındaki çocuk ve ergenlerde psikopatolojiyi taramak amacıyla geliştirilmiş, yarı-yapılandırılmış bir ölçektir. Bu ölçekte psikopatoloji hem anne-babadan, hem de çocuktan alınan bilgiler birleştirilerek araştırılmaktadır. Duygudurum, psikotik, anksiyete, yıkıcı davranım, dışa atım, yeme, tik, alkol ve madde kullanımı bozuklukları ölçekte yer alan psikopatolojilerdir. K-SADS-PL'in Türkiye'de geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Gökler ve arkadaşları tarafından yapılmıştır [120]. Klinisyen tarafından uygulanacaktır.

3.2.1.2. Sosyodemografik bilgi formu (EK-5)

Bu form, araştırmacı tarafından çalışma için hazırlanmıştır. Bu formda; çocuğun yaşı, şu an yaşadığı yer, eğitimi, kaçınıcı sınıf olduğu, sınıf tekrar veya disiplin cezası bulunma durumu, aile yapısı, kardeş sayısı, kaçınıcı çocuk olduğu, anne yaşı, anne eğitimi, annenin işi, babanın yaşı, baba eğitimi, babanın işi, ailenin sosyoekonomik durumu, çocuğun cezaevine girmesine neden olan suç tipi, adli dosya sayısı, cezaevine girme sayısı, sigara kullanımı, uyuşturucu madde kullanımı, ailede sabıkalı birey olup olmadığı, ailede sabıkalı birey varsa suç türü, ailede uyuşturucu madde kullanan birey olup olmadığı, çocuğun çalışma durumu ile ilgili sorular bulunmaktadır.

3.2.1.3. Gözlerden zihin okuma testi çocuk formu (EK-6)

Baron-Cohen ve ark. tarafından ilk defa 1997 yılında erişkinler için geliştirilen ve 2001 yılında geçerlilik güvenilirliği tamamlanmış olan bir testtir. İleri zihin kuramı becerileri, sosyal biliş ve duygu tanıma becerilerine dair değerlendirme için kullanılan bir araçtır. 2001 yılında Baron-Cohen ve arkadaşları tarafından çocuk formu geliştirilmiştir[121]. Türkçe geçerlilik ve güvenilirliği Girli ve ark. tarafından 2014 yılında yapılmıştır[122].Test klinisyen eşliğinde uygulanır ve 28 adet sorudan oluşmaktadır. Sorular bir çift göz resmi ve onun etrafında 4 şıktan oluşmaktadır. 4 şıktan sadece biri doğrudur. Ölçeğin puanlaması; Her bir madde için seçilmiş doğru

seçenek için 1, yanlış seçilmiş seçenek için 0 olarak yapılır. Duygu tanıma becerilerinde yani sosyal bilişte kısıtlılıkları olan kişilerin testte daha düşük puanlar almaları beklenmektedir. Çocuk-ergen formu için en fazla alınabilecek puan 28’dir.

3.2.1.4. Gaf testi (EK-7)

Baron-Cohen ve arkadaşları yüksek zihinsel atıfları değerlendirmek için gaf testi oluşturmuş ve kullanmışlardır [123]. Gaf yaptığını fark etme, gelişimsel olarak en karmaşık yetenek olarak kabul edilmektedir ve ince zihin kuramı bozukluklarının iyi bir ölçüm aracı olarak kabul edilmektedir. Gaf yapma, bir insanın söylememesi gereken bir şeyi bilmeden veya farkında olmadan söylemesi durumudur. Gaf testinin özgün çalışmasında 10 gaf öyküsü, 10 kontrol öyküsü arasına rastgele yerleştirilmiştir. Her öykü uygulayıcı tarafından okunur ve katılımcının ilgili soruya yanıt vermesi beklenir. Yanıtlar uygulayıcı tarafından kaydedilip puanlanır. Her öykü ile ilgili dört soru sorulmakta ve tüm soruların doğru yanıtlanması beklenmektedir. Gaf öykülerinden 0-10 puan arasında, kontrol öykülerinden 0-10 puan arasında olmak üzere tüm testten en az 0, en çok 20 puan alınmaktadır.

3.2.1.5. Katı-duyarsız özellikler tarama ölçeği (EK-8)

Gençlerin acımasız-duygusuz özelliklerinin değerlendirmek için tasarlanmış, 24 maddelik kendini değerlendirme ölçeğidir. Ölçeğin Türk kültürüne uyarlama çalışmasını Köse ve arkadaşları tarafından yapılmıştır [107].Faktör analizi sonucuna göre ölçek 23 maddeden ve iki boyuttan oluşmaktadır. Yanıtlar dörtlü likert tipi bir skalada puanlanmaktadır (0=hi doğru değil; 1=biraz doğru; 2=ok doğru ve 3=kesinlikle doğru). Olumlu olarak ifade edilen 12 maddenin (1., 3., 5., 8., 13., 14., 15., 16., 17., 19., 23., 24. maddeler) toplam puan hesaplanırken ters olarak puanlanması gerekmektedir.

3.2.1.6. Ka-Si empati eğilim ölçeği ergen formu (EK-9)

KA-Si Çocuk ve Ergenler İçin Empatik Eğilim Ölçeği (KA-Sİ-EEÖ-Ergen Formu), ocuk ve ergenlerin empatik eğilim düzeylerini Türk kültürüne özgü ölçmek amacıyla Kaya ve arkadaşları tarafından 2010 yılında geliştirmiştir [124]. Araştırmacının alışma grubu, Malatya il merkezindeki ilköğretim okulu ve liselere devam eden toplam 1144 öğrenciden oluşmaktadır. Her sınıf düzeyinde ayrı analiz

edilen veriler, 3-5. sınıfların sonuçları ile 6-12. sınıfların sonuçlarının farklı olduğunu göstermiştir. Bu nedenle ölçeğin çocuklar ve ergenler için ayrı formlar olarak hazırlanmasının doğru olacağı düşünülmüştür. KA-Sİ EEÖ'nin hem çocuk hem de ergen formunun geçerliliği için yapılan açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi ve alt-üst grup ayırt edicilik analizleri sonucunda hem çocuk hem de ergen formu için iki faktörlü yapının uygun olduğu belirlenmiştir. Ayrıca hem çocuk hem ergen formunun alt ölçeklere ve ölçeğin geneline ilişkin Cronbach alpha güvenirlik katsayıları, alt ölçekler arasındaki korelasyon katsayıları ve bir hafta arayla uygulanmasından elde edilen test, tekrar test güvenirlik katsayıları ölçeğin güvenilir bir şekilde kullanılabileceğini göstermektedir.

3.2.1.7. Şiddet eğilimi ölçeği (EK-10)

Araştırmada kullanılan bu ölçek ortaokul öğrencilerinin şiddet eğilimlerini saptamak amacıyla Göka, Bayat ve Türkçapar tarafından geliştirilmiştir. Daha sonra suça sürüklenmiş çocukların şiddet eğilimi düzeyini tespit etmek amacıyla T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumunun "Aile İçinde ve Toplumsal Alanda Şiddet" isimli araştırmasında ve diğer araştırmalarda kullanılmıştır. Ölçek, 20 maddeden oluşmaktadır ve ölçekte ters puanlanan madde yoktur. Ölçek 4'lü likert tipindedir. Ölçek toplam puan alınarak değerlendirilmektedir. 1-20 arasındaki puan şiddet eğilimi "çok az", 21-40 arasında ise "az"; 41-60 arasında ise "fazla", 61-80 arasında "çok fazla" şiddet eğiliminde olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Ölçekten alınan puanlar yükseldikçe şiddet eğilimi de yüksek olarak yorumlanmaktadır. Geçerlik ve güvenirlik çalışması için Taşkesen ölçeğin iç tutarlık değeri .76 olarak hesaplanmıştır[124] . Yapı geçerliği için yapılan faktör analizinde en yüksek faktör yüküne sahip madde .805 faktör yükü ile 15. madde iken 18. madde en düşük faktör yüküne sahip maddedir ve yük değeri, .423 olduğu saptanmıştır. Bu araştırmada ölçeğin iç tutarlık katsayısı .84 olarak hesaplanmıştır.

3.2.2. İstatistiksel Analiz Yöntemi

Veriler, Sosyal Bilimler için İstatistik Paket Programı (IBM Corp. Released 2012. IBM SPSS Statistics for Windows, Version 21.0. Armonk, NY: IBM Corp., Statistical Package for the Social Sciences; SPSS Inc.) 21.0 sürümü kullanılarak analiz edilmiştir.

Verilerin normal dağılıma uygunluğu basıklık ve çarpıklık değerlerinin yanı sıra Kolmogorov-Simrnov testi ile de kontrol edilmiştir. Basıklık ve çarpıklık değerleri -2 ile +2 arasında olan verilerin normal dağılıma uyduğu kabul edilmiştir.

Verilerin istatistiksel analizlerinde; normal dağılıma uyan sürekli değişkenler, ortalama ve standart sapma verileri ile bildirilirken, normal dağılıma uymayan veriler, ortanca ve 1. ve 3. çeyrek değerleri (Quartile 1-3/ Q1-Q3) olarak sunulmuştur. Kategorik değişkenler ise olgu sayıları ve frekans değerleri ile sunulmuştur.

İşlemlerde, kategorik değişkenlerin karşılaştırılmasında ki-kare testi kullanılmıştır. Bağımsız iki grup arasında yapılan istatistiksel analizlerde, parametrik test varsayımları karşılandığında, bağımsız örneklemelerde t testi; parametrik test varsayımları karşılanmadığında ise Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Parametrik test varsayımlarını karşılayan sürekli değişkenler arasındaki ilişki, Pearson korelasyon analizi uygulanarak; parametrik test varsayımlarını karşılamayan sürekli değişkenler arası ilişki ise Spearman korelasyon analizi uygulanarak incelenmiştir. Ayrıca bir sürekli değişkeni, birden fazla sürekli değişkenin ne düzeyde yordadığının saptanması için çok değişkenli lineer regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan istatistiksel analizlerde anlamlılık değeri $p<0,05$ olarak belirlenmiştir.

4. BULGULAR

Araştırmamız Sağlık Bilimleri Üniversitesi İstanbul Erenköy Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Kliniği'ne belirlenen tarihlerde başvuran ve dahil edilme kriterlerini karşılayan katılımcılardan oluşmaktadır. Çalışmamız, dahil edilme kriterlerini karşılayan 242 adet erkek katılımcıdan oluşmaktadır. Katılımcılar, daha önce suç işleme öyküsü olan suça sürüklenen çocuk grubu (SSÇ) ve herhangi bir suç ve adli öyküsü olmayan sağlıklı kontrol (SK) grubu olmak üzere her biri 121 katılımcıdan oluşan iki eşit gruba ayrılmıştır.

SSÇ grubundaki katılımcılar ise işledikleri suç türüne göre; cinsel suç işleyenler (n=32), hırsızlık suçu işleyenler (n=26), uyuşturucu madde ile ilgili suç işleyenler (n=19), yaralama ve diğer suçları birlikte işleme öyküsü olanlar (n=44) olmak üzere dört gruba ayrılmıştır.

Ayrıca SSÇ grubundaki katılımcılardan 2'si tutuksuz iken, geri kalan katılımcıların 54'ü eğitim evinde kalırken; 65'i cezaevinde kalmaktadır. Son olarak SSÇ grubundaki katılımcılar gözaltına alınmalarına veya adli psikiyatri polikliniğine başvurmasına neden olan suç işleme yaşlarına göre; 15 yaşından önce suç işleyenler (n=54) ve suçunu 15 yaşından sonra işleyenler (n=66) olmak üzere iki gruba ayrılmıştır.

Katılımcıların sosyodemografik verilerine ait bilgiler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların Sosyodemografik Verilerinin Karşılaştırılması

Değişkenler		SSÇ (n=121), Ort ± SS, n (%)	SK (n=121), Ort ± SS, n (%)	X ² /t	SD	p
Yaş (yıl)		16.58 ± 1.02	16.35 ± 1.28	-1.5	228.942	0.129
Aile Gelir Durumu*	<18.000 TL/ay	32 (26.9)	11 (9.2)	18.4	3	<0.001
	18.000-30.000 TL/ay	50 (42.0)	45 (37.5)			
	30.000-50.000 TL/ ay	24 (20.2)	36 (30.0)			
	>50.000 TL/ ay	13 (10.9)	28 (23.3)			
Ebeveynleri Ayrı Olanlar		30 (24.8)	12 (10.0)	9.2	1	0.002
Sınıf Tekrarı Öyküsü**		48 (39.6)	6 (5.0)	41.3	1	<0.001
Okulda Disiplin Cezası Öyküsü**		50 (41.3)	19 (16.0)	19.1	1	<0.001
Çalışma Öyküsü		94 (77.7)	38 (31.4)	52.3	1	<0.001
Ailede Sabıka Öyküsü		77 (63.6)	38 (31.4)	25.2	1	<0.001
Ailede Psikopatoloji Öyküsü		11 (9.4)	4 (3.5)	3.2	1	0.072
Ebeveynler Arası Şiddet öyküsü		19 (16.0)	6 (5.0)	7.7	1	0.006

Ort:Ortalama, SS: Standart sapma, SD: Serbestlik derecesi, X²: ki-kare testi, t: Bağımsız örneklemelerde t testi

*3 katılımcının aile gelir durumu bilgisine ulaşamamıştır

** 2 katılımcının okulla ilgili bilgilerine ulaşamamıştır

Buna göre SSÇ grubunun aile gelir düzeyinin, SK grubuna göre daha düşük olduğu gözlenmektedir ($X^2_{(3)} = 18.4$, $p<0.001$). Ebeveynlerin ayrı olma oranları karşılaştırıldığında SSÇ grubundaki katılımcıların anne babalarının ayrı olma oranı (%24,8), SK grubundaki katılımcılara göre (%10,0) daha yüksek bulunmuştur ($X^2_{(1)} = 9.2$, $p=0.002$). Katılımcılar sınıf tekrarı ve okulda disiplin cezası alma öyküsü yönüyle karşılaştırıldığında hem sınıf tekrarı yaşama hem de disiplin cezası öyküsü alma oranının SSÇ grubunda daha yüksek olduğu saptanmıştır ($p<0.001$). Katılımcıların herhangi bir işte çalışma durumları karşılaştırıldığında SSÇ grubundaki katılımcıların çalışma oranı (%77,7), SK grubuna göre (31.4) daha yüksek bulunmuştur ($X^2_{(1)} = 52.3$, $p<0.001$). Katılımcılar, ailede sabıka öyküsü yönüyle karşılaştırıldığında SSÇ

grubunda bu oran (%63,6), SK grubundan (%31,4) daha yüksek bulunmuştur ($X^2_{(1)} = 25.2$, $p < 0.001$). Ayrıca ebeveynler arası şiddet öyküsü SSÇ grubunda (%16,0), SK grubuna göre (%5,0) daha yüksek bulunmuştur ($X^2_{(1)} = 7.7$, $p = 0.006$). Bununla birlikte her iki grup arasında yaş ortalamaları ve ailede psikopatoloji öyküsü yönüyle anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

Katılımcıların gözlerden zihin okuma testi (GZOT) ve Gaf Testi puanlarının karşılaştırılmasına ait veriler Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Katılımcıların GZOT ve Gaf Testi Puanlarının Karşılaştırılması

Değişkenler	SSÇ (n=121), Ort ± SS,	SK (n=121), Ort ± SS,	t	SD	p
GZOT	19.98 ± 2.53	20.45 ± 2.36	1.5	240	0.135
Gaf	4.71 ± 2.50	4.64 ± 2.05	-0.3	231.334	0.800
Kontrol	9.04 ± 0.92	9.29 ± 0.76	2.3	240	0.023

Ort:Ortalama, SS: Standart sapma, SD: Serbestlik derecesi, t: Bağımsız örneklemelerde t testi

Buna göre SSÇ grubundaki katılımcıların Kontrol test puanı (9.04 ± 0.92), SK grubuna göre (9.29 ± 0.76) daha düşük bulunmuştur ($t_{(240)} = 2.3$, $p = 0.023$). Bununla birlikte iki grup arasında GZOT ve Gaf puanları açısından anlamlı bir fark saptanmamıştır ($p > 0.05$).

Katılımcıların KA-Sİ Empati ölçek puanlarının karşılaştırılmasına ait veriler Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3. Katılımcıların KA-Sİ Puanlarının Karşılaştırılması

KA-Sİ	SSÇ (n=121), Ort ± SS,	SK (n=121), Ort ± SS,	t	SD	p
Duygusal	29.90 ± 5.48	29.67 ± 4.85	-0.3	240	0.728
Bilişsel	23.46 ± 3.61	22.65 ± 3.60	-1.7	240	0.082
Toplam	52.93 ± 7.82	52.07 ± 7.19	-0.9	240	0.379

Ort:Ortalama, SS: Standart sapma, SD: Serbestlik derecesi, t: Bağımsız örneklemelerde t testi

Buna göre iki grup arasında empati alt ölçek puanları açısından anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p > 0.05$).

Katılımcıların ICU-TR alt ölçek ve toplam ölçek puanlarının karşılaştırılmasına ait veriler Tablo 4'te sunulmuştur

Tablo 4. Katılımcıların ICU-TR Puanlarının Karşılaştırılması

ICU-TR	SSÇ (n=121), Ort ± SS,	SK (n=121), Ort ± SS,	t	SD	p
Katılık	11.47 ± 5.22	11.36 ± 3.82	-0.2	219.842	0.855
Duyarsızlık	10.92 ± 4.86	11.59 ± 4.11	1.2	240	0.249
Toplam	22.42 ± 7.31	22.93 ± 5.86	0.6	240	0.548

Ort:Ortalama, SS: Standart sapma, SD: Serbestlik derecesi, t: Bağımsız örneklemelerde t testi

Buna göre iki grup arasında ICU-TR alt ölçek ve toplam ölçek puanları açısından anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p>0.05$).

Katılımcıların şiddet eğilimi ölçek puanlarının karşılaştırılmasına ait veriler Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Katılımcıların Şiddet Eğilimi Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

	SSÇ (n=121), Ort ± SS,	SK (n=121), Ort ± SS,	t	SD	p
Şiddet Eğilimi Ölçeği	45.93 ± 10.98	46.10 ± 9.43	0.1	240	0.895

Ort:Ortalama, SS: Standart sapma, SD: Serbestlik derecesi, t: Bağımsız örneklemelerde t testi

Buna göre iki grup arasında şiddet eğilimi ölçek puanları açısından anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p>0.05$).

SSÇ grubundaki katılımcıların işledikleri suç türlerine ait veriler Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. İşlenen Suç Türleri

İşlenen Suç Türleri	SSÇ (n=121), n (%)
Hırsızlık	51 (42.1)
Yaralama	44 (36.4)
Uyuşturucu Madde	34 (28.1)
Cinsel	33 (27.3)

Buna göre SSÇ grubundaki katılımcıların en sık işledikleri suç %42,1 (n=51)'lik oranla hırsızlık idi. Bunu sırasıyla %36,4 (n=44) ile yaralama, %28,1 (n=34) ile uyuşturucu madde ile ilgili suçlar ve %27,3 (n=33) ile cinsel suçlar takip etmiştir.

SSÇ grubundaki katılımcıların Suç türlerine GZOT ve Gaf Testi Puanlarının karşılaştırılmasına ait veriler Tablo 7'de sunulmuştur

Tablo 7. Suç Türlerine Göre GZOT ve Gaf Test Puanlarının Karşılaştırılması

	Cinsel Suçlar (n=32), ort±ss	Hırsızlık (n=26), ort±ss	Madde (n=19), ort±ss	Yaralama ve Karışık (n=52), ort±ss	SD	F	p
GZOT	19.50 ± 2.41	20.19 ± 1.65	19.26 ± 2.88	20.52 ± 2.80	3/120	1.66	0.180
Gaf	4.78 ± 2.74	4.35 ± 2.73	4.42 ± 2.65	5.00 ± 2.12	3/120	0.47	0.705
Kontrol	9.16 ± 0.81	8.73 ± 1.04	9.32 ± 0.67	9.02 ± 0.98	3/120	1.77	0.157

Ort:Ortalama, SS: Standart sapma, SD: Serbestlik derecesi, F: Tek Yönlü ANOVA

Buna göre suç türlerine göre gruplar arasında GZOT ve Gaf testi puanları yönüyle anlamlı bir farklılık saptanmamıştır (p>0.005)

SSÇ grubundaki katılımcıların suç türlerine göre şiddet eğilimi, KA-Sİ empati ve ICU-TR ölçek puanlarının karşılaştırılmasına ait veriler Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8. Suç Türlerine Göre Şiddet Eğilimi, KA-Sİ, ICU-TR Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

Değişkenler		Cinsel Suçlar (n=32), ort±ss	Hırsızlık (n=26), ort±ss	Madde (n=19), ort±ss	Yaralama ve Karışık (n=52), ort±ss	SD	F	p
Şiddet Eğilimi Ölçeği		41.06 ± 7.43 ^A	42.19 ± 9.10 ^A	45.84 ± 11.45 ^{A,B}	51.70 ± 11.56 ^B	3/120	8.50	< 0.001
KA-Sİ	Duygusal	31.44 ± 4.81	29.62 ± 4.74	28.74 ± 5.81	29.45 ± 6.10	3/120	1.26	0.293
	Bilişsel	24.03 ± 3.06	23.08 ± 4.38	23.63 ± 3.20	23.20 ± 3.70	3/120	0.45	0.720
	Toplam	55.34 ± 6.13	52.35 ± 7.34	50.79 ± 8.59	52.43 ± 8.64	3/120	1.62	0.188
ICU-TR	Katılık	11.50 ± 4.49	9.92 ± 4.37	11.16 ± 4.67	12.50 ± 6.22	3/120	1.37	0.256
	Duyarsızlık	10.03 ± 4.15	10.81 ± 4.20	10.95 ± 5.68	11.61 ± 5.37	3/120	0.65	0.582
	Toplam	21.63 ± 6.69	20.35 ± 4.55	22.11 ± 7.62	24.36 ± 8.57	3/55.874	2.15*	0.104

Ort:Ortalama, SS: Standart sapma, SD: Serbestlik derecesi, F: Tek Yönlü ANOVA

*Varyansların homojenliği varsayımı karşılanamadığı için Welch Testi baz alınmıştır

**Üst simgelerdeki farklılık gruplar arasındaki <0.0083 düzeyindeki anlamlılığa işaret etmektedir (Posthoc: Bonferroni)

Buna göre şiddet eğilimi ölçek puanları yaralama suçu işleyenlerde (51.70 ± 11.56), cinsel suç (41.06 ± 7.43) veya hırsızlık (42.19 ± 9.10) işleyenlere göre daha yüksek bulunmuştur ($F_{(3,120)} = 8.50$, $p < 0.001$). Bununla birlikte şiddet eğilimi ölçek puanı açısından madde ile ilgili suç işleyen grupta, diğer üç gruba göre anlamlı düzeyde farklılık saptanmamıştır. Ayrıca gruplar arasında KA-Sİ alt ölçek ve toplam ölçek puanları ve ICU-TR alt ölçek ve toplam ölçek puanları açısından da anlamlı farklılıklar saptanmamıştır ($p > 0.05$)

Tutuklu yargılanan katılımcıların kaldıkları yere göre GZOT ve Gaf test puanlarının karşılaştırılmasına ait veriler Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9. Katılımcıların Kaldıkları Kuruma Göre GZOT ve GAF Testi Puanlarının Karşılaştırılması

Değişkenler	Eğitim Evi (n=54), Ort $\pm$ SS,	Cezaevi (n=65), Ort $\pm$ SS,	t	SD	p
GZOT	19.89 ± 2.28	20.05 ± 2.72	-0.3	117	0.735
Gaf	4.76 ± 2.71	4.68 ± 2.37	0.2	117	0.860
Kontrol	9.00 ± 0.97	9.14 ± 0.81	-0.8	117	0.398

Ort:Ortalama, SS: Standart sapma, SD: Serbestlik derecesi, t: Bağımsız örneklemelerde t testi

Buna göre tutuklu yargılanan SSC grubundaki katılımcıların tutukluluklarını geçirdikleri kuruma göre GZOT ve Gaf Test puanları açısından anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

Tutukluluklarını geçirdikleri kuruma göre katılımcıların şiddet eğilimi, KA-Sİ empati ve ICU-TR ölçek puanlarının karşılaştırılmasına ait veriler Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10. Katılımcıların Kaldıkları Kuruma Göre Şiddet Eğilimi, KA-Sİ, ICU-TR Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

Değişkenler		Eğitim Evi (n=54), Ort ± SS,	Cezaevi (n=65), Ort ± SS,	t	SD	p
Şiddet Eğilimi Ölçeği		44.31 ± 10.59	46.77 ± 10.85	-1.2	117	0.217
KA-Sİ	Duygusal	29.67 ± 5.56	30.12 ± 5.51	-0.4	117	0.655
	Bilişsel	23.00 ± 4.08	23.82 ± 3.20	-1.2	117	0.224
	Toplam	52.31 ± 8.39	53.42 ± 7.45	-0.8	117	0.450
ICU-TR	Katılık	11.22 ± 4.84	11.46 ± 5.48	-0.3	117	0.803
	Duyarsızlık	10.85 ± 4.38	10.82 ± 5.18	0.1	117	0.967
	Toplam	22.13 ± 6.22	22.29 ± 7.88	-0.1	117	0.902

Ort:Ortalama, SS: Standart sapma, SD: Serbestlik derecesi, t: Bağımsız örneklemelerde t testi

Buna göre tutuklu yargılanan SSÇ grubundaki katılımcıların tutukluluklarını geçirdikleri kuruma göre şiddet eğilimi, KA-Sİ alt ölçek ve toplam ölçek puanları ve ICU-TR alt ölçek ve toplam ölçek puanları açısından anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p>0.05$).

SSÇ grubundaki katılımcıların suç işleme yaşına göre ölçek puanlarının karşılaştırılmasına ait veriler Tablo 11’de sunulmuştur

Tablo 11. Katılımcıların Suç İşleme Yaşına Göre Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

Değişkenler		<15 yaş (n=54), Ort ± SS,	≥ 15 yaş (n=66), Ort ± SS,	t	SD	p
GZOT		19.57 ± 2.19	20.29 ± 2.76	-1.5	118	0.125
Gaf		4.70 ± 2.38	4.77 ± 2.58	-0.2	118	0.880
Kontrol		8.94 ± 0.98	9.12 ± 0.87	-1.0	118	0.297
Şiddet Eğilimi Ölçeği		42.26 ± 9.08	48.79 ± 11.61	-3.5	117.782	<0.001
KA-Sİ	Duygusal	30.24 ± 5.24	29.67 ± 5.72	0.6	118	0.571
	Bilişsel	23.63 ± 4.00	23.38 ± 3.32	0.4	118	0.707
	Toplam	53.67 ± 7.85	52.41 ± 7.84	0.9	118	0.384
ICU-TR	Katılık	11.50 ± 5.47	11.41 ± 5.08	0.1	118	0.925
	Duyarsızlık	10.74 ± 5.00	11.09 ± 4.82	-0.4	118	0.698
	Toplam	22.11 ± 7.24	22.67 ± 7.46	-0.4	118	0.682

Ort:Ortalama, SS: Standart sapma, SD: Serbestlik derecesi, t: Bağımsız örneklemelerde t testi

Buna göre, suç işleme yaşına göre katılımcıların ölçek puanları karşılaştırıldığında iki grup arasında sadece şiddet eğilimi ölçek puanı açısından anlamlı bir farklılık saptanmıştır. SSÇ’ların halen gözaltında bulunmasına neden olan suçun 15 yaş ve üzeri olduğu durumlarda şiddet eğilimi ölçek puanları daha yüksek bulunmuştur ($t_{(117.782)} = -3.5, p < 0.001$).

Tüm katılımcıların ölçek puanları arasındaki ilişkiye ait veriler Tablo 12’de sunulmuştur.

Tablo 12. Ölçek Puanları Arasındaki Korelasyon

a	GZOT	Gaf	Kontrol	KA-Sİ-Toplam	ICU-TR-Toplam	Şiddet Eğilimi Ölçeği
GZOT		0.129*	0.054	-0.124	0.081	0.072
Gaf			-0.032	0.009	0.050	0.072
Kontrol				0.060	-0.010	0.049
KA-Sİ-Toplam					-0.239**	0.115
ICU-TR-Toplam						0.311**

a. Pearson Korelasyon Analizi (Tabloda korelasyon katsayıları sunulmuştur)

*p<0.05

**p<0.001

Buna göre GZOT puanları ile Gaf puanları arasında pozitif yönlü düşük düzeyde anlamlı ilişki saptanmıştır ($r=0.129$, $p<0.05$). Ayrıca KA-Sİ Toplam puanları ile ICU-TR toplam puanları arasında negatif yönlü, düşük düzeyde anlamlı ilişki saptanmıştır ($r=-0.239$, $p<0.001$). Ek olarak ICU-TR toplam puanları ile şiddet eğilimi ölçek puanları arasında pozitif yönlü, orta düzeyde anlamlı ilişki saptanmıştır ($r=0.311$, $p<0.001$). Bununla birlikte diğer ölçekler arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır ($p>0.05$).

SSÇ grubundaki katılımcılarda ilk suç işleme yaşı ile ölçek puanları arasındaki ilişkiye ait veriler Tablo 13’te sunulmuştur.

Tablo 13. İlk Suç İşleme Yaşı ile Ölçek Puanları Arasındaki Korelasyon (n=121)

a	İlk Suç İşleme Yaşı
GZOT	-0.016
Gaf	-0.157
Kontrol	0.001
KA-Sİ Duygusal	-0.044
KA-Sİ Bilişsel	-0.027
KA-Sİ-Toplam	-0.038
ICU-TR-Katılık	-0.080
ICU-TR- Duyarsızlık	-0.013
ICU-TR-Toplam	-0.034
Şiddet Eğilimi Ölçeği	-0.146

a. Spearman Korelasyon Analizi (Tablolarda korelasyon katsayıları sunulmuştur)

Buna göre SSÇ grubundaki katılımcıların ilk suç işleme yaşı ile herhangi bir ölçek puanı arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır ($p>0.05$)

SSÇ grubundaki katılımcıların tekrarlayan suç dosyası durumuna göre ölçek puanlarının karşılaştırılmasına ait veriler Tablo 14'te sunulmuştur

Tablo 14. Katılımcıların Tekrarlayan Suç Dosyası Durumuna Göre Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

Değişkenler	Tek Dosyası Olanlar (n=72) , Ort $\pm$ ss	Yineleyen Dosyası Olanlar (n=49), Ort $\pm$ ss	t	SD	p
GZOT	19.63 $\pm$ 2.46	20.51 $\pm$ 2.56	-1.9	119	0.058
Gaf	4.57 $\pm$ 2.64	4.92 $\pm$ 2.29	-0.8	119	0.453
Kontrol	9.18 $\pm$ 0.79	8.84 $\pm$ 1.05	1.9	84.084	0.055
KA-Sİ Toplam	53.72 $\pm$ 7.43	51.76 $\pm$ 8.31	1.4	0.104	0.176
ICU-TR-Toplam	21.72 $\pm$ 6.56	23.45 $\pm$ 8.26	-1.2	87.166	0.224
Şiddet Eğilimi Ölçeği	43.21 $\pm$ 9.63	49.92 $\pm$ 11.70	-3.4	119	<0.001

Ort:Ortalama, SS: Standart sapma, SD: Serbestlik derecesi, t: Bağımsız örneklemelerde t testi

Buna göre tek suç dosyası olan katılımcıların şiddet eğilimi ölçek puanları (43.21 $\pm$ 9.63), birden fazla suç dosyası olan katılımcılara göre (49.92 $\pm$ 11.70) daha yüksek bulunmuştur. ($t_{(119)} = -3.4$, $p<0.001$). Bununla birlikte suç dosyası sayısına göre katılımcıların diğer ölçek puanları açısından aralarında belirgin bir farklılık saptanmamıştır ($p>0.05$).

SSÇ grubundaki katılımcıların cezaevi öyküsü varlığına göre ölçek puanlarının karşılaştırılmasına ait veriler Tablo 15'te sunulmuştur.

Tablo 15. Cezaevi Öyküsü Varlığına Göre Katılımcıların Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

Değişkenler	Cezaevi Öyküsü Olanlar (n=22) , Ort ±ss	Cezaevi Öyküsü Olmayanlar (n=99), Ort ±ss	t	SD	p
GZOT	19.86 ± 2.17	20.01 ± 2.61	0.2	119	0.807
Gaf	4.59 ± 2.67	4.74 ± 2.47	0.2	119	0.805
Kontrol	8.82 ± 1.14	9.09 ± 0.86	1.1	26.537	0.300
KA-Sİ Toplam	49.68 ± 9.95	53.65 ± 7.13	1.8	26.002	0.088
ICU-TR-Toplam	25.77 ± 7.10	21.68 ± 7.18	-2.4	119	0.017
Şiddet Eğilimi Ölçeği	51.27 ± 11.49	44.74 ± 10.56	-2.6	119	0.011

Ort:Ortalama, SS: Standart sapma, SD: Serbestlik derecesi, t: Bağımsız örneklemelerde t testi

Buna göre cezaevi öyküsü olan katılımcıların ICU-TR toplam puanı (25.77 ± 7.10), cezaevi öyküsü olmayanlara göre (21.68 ± 7.18) daha yüksek saptanmıştır ($t_{(119)} = -2.4$, $p=0.017$). Ayrıca şiddet eğilimi ölçek puanı da cezaevi öyküsü olan katılımcılarda (51.27 ± 11.49), cezaevi öyküsü olmayanlara göre (44.74 ± 10.56) daha yüksek bulunmuştur ($t_{(119)} = -2.6$, $p=0.011$). Bununla birlikte iki grup arasında diğer ölçek puanları açısından anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$)

SSÇ'ların hepsine (n:121) K-SADS uygulanmış olup, 102 çocukta psikopatoloji saptanmıştır. Çocukların 84 tanesinin (%82,2) DEHB tanı kriterlerini karşıladığı, 50 tanesinde (%49) depresyon tanısının olduğu, 33 tanesinin (%32,4) herhangi bir anksiyete bozukluğu tanısı ile uyumlu olduğu, 12 tanesinin (%11,8) ÖÖG tanı kriterlerini karşıladığı ve 56'sının(%54,9) ise DB tanısına sahip olduğu bulunmuştur.

5. TARTIŞMA

Bu çalışmada, Sağlık Bilimleri Üniversitesi Erenköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi Çocuk ve Ergen Psikiyatri Polikliniği'ne ayaktan adli psikiyatrik değerlendirme amacıyla başvuran, İstanbul Çocuk Eğitimevinde (İÇE) kalan ve İstanbul Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda (MCİK) kalan suça sürüklenen 121 erkek çocuk ile halen aktif çocuk psikiyatri kontrolünde bulunmayan ve suça sürüklenme öyküsü olmayan 121 erkek çocuk dahil edilmiştir. Suça sürüklenen çocuklardan iki tanesi tutuksuz yargılanmakta, 54 tanesi hükümlü olduklarından dolayı İÇE'nde kalmakta ve 65 tanesi ise MCİK'nda tutuklu yargılanmakta veya hükümlü olarak bulunmaktadır.

Çalışmamızda, SSÇ ve SK gruptaki katılımcılar, yaş, cinsiyet, aile gelir durumu açısından karşılaştırıldığında istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar saptanmıştır (Tablo 1).

Grupların sosyodemografik özellikleri incelendiğinde aile gelir seviyesi dört grupta kategorize edildiğinde SSÇ grubunun %26,9'unun aile gelir seviyesi asgari ücret (18.000 TL) altında iken SK grubunda bu oran %9,2 olarak bulunmuştur. SSÇ'ların ailelerinin %42'sinin gelir seviyesi 18 ile 30 bin TL arasında, %20,2'sinin 30 ile 50 bin TL arasında iken sadece %10,9'unun aile gelir seviyesi 50 bin TL üzerinde olduğu bulunmuştur. SK grubunda ise aile gelir seviyesi genel olarak daha yüksek olup oranlar şu şekilde bulunmuştur: %37,5'i 18 ile 30 bin TL arasında, %30'unun 30 ile 50 bin TL arasında ve %23,3'ünün aile gelir seviyesi 50 bin TL üzerinde olduğu bulunmuştur. SSÇ grubunun aile gelir seviyesi SK'ya kıyasla daha düşük olduğu görülmektedir. Bu durum literatür bilgisi ile uyumlu olup, sosyoekonomik düzeyin düşüklüğü çocukların suça karışması için önemli bir risk faktörüdür [32], [34]. Ailenin gelir seviyesinin düşük olması beslenme ve giyim gibi çocukların en temel gereksinimleri de dahil olmak üzere, eğitimine gereken desteği, sağlıklı yaşam koşulları sağlama gibi uygun bakım verme ve çocuk yetiştirme koşullarını olumsuz etkileyebilmektedir. Ayrıca ekonomik şartlarını iyileştirmek zorunda olan ebeveynler çocuklarına gerekli zamanı ayıramamakta ve onların ahlaki, duygusal, ruhsal gelişimi için de etkileşime gereken zamanı bulamamaktadırlar[125]. Aile ilişkilerinin zayıflamış olması çocuğun aileden koparak dış çevreye yönelmesine,

bu yönelmenin olumsuz çevre koşulları ile karşılaşması halinde çocuğun suça karışma riskinin artmasına neden olabileceği bilinmektedir[42].Gelir seviyesinin düşüklüğü, aynı zamanda çocukları iş hayatına sürükleyebilmekte ve okul devamlılığına engel olabilmektedir. Okula/eğitime devamlılığın çocukları suça sürüklenmesine karşı koruyabileceği de bilinmektedir [46]. Ek olarak, çalışan çocukların iş şartlarının kendilerine uygun olmayabileceği, hızlı ve kolay para kazanmak amacıyla yasal olmayan durumlara karışabilecekleri veya çalışma ortamlarında yetişkinlerin etkisi altında kalma, yetişkinlere benzeme isteği ile yine riskli davranışlara sürüklenebilmektedirler [39].

Disiplin cezası, okuldan atılma, sınıfta kalma gibi faktörlerin çocukların örgün eğitimden uzak kalmasına/eğitime motivasyonunun azalmasına neden olabileceği kabul edilirse ve/veya bu durumlarla çocukların örgün eğitimi tamamlamayıp iş hayatına atıldığı varsayılırsa SSÇ grubunun herhangi bir işte çalışma oranının (%77,7) SK grubuna oranla (%31,4) daha yüksek bulunması şaşırtıcı değildir. Nitekim bu çalışmamızın sonuçlarında da görüldüğü gibi, SSÇ grubunun bir işte çalışıyor olma oranı SK grubuna göre daha yüksek bulunmuştur.

İki grup arasındaki bir diğer fark ise SSÇ grubunun anne ve babasının boşanmış, vefat etmiş veya cezaevinde olma gibi durumlarla parçalanmış aileye sahip olma ihtimalinin yüksekliğidir[42], [43]. Çalışmada ebeveynlerin ayrı/boşanmış olma durumu %24,8 ile SSÇ grubunda SK grubuna göre (%10) daha fazla bulunmuştur. Parçalanmış aile yapısının SSÇ'lar için risk faktörü olduğu literatür bilgisi ile uyumlu olarak saptanmıştır. Parçalanmış aileye sahip olmak hem o ailenin parçalanmasına neden olan travmatik duruma tanıklık etme hem de bu ailenin çocuk üzerinde yeterli denetime sahip olmaması veya çocuk ile güvenli bağlanma için gereken sağlıklı iletişiminin yeterli düzeyde olmaması gibi olası olumsuz ek ailesel faktörler nedeniyle çocukların suça sürüklenmesinde risk etmeni oluşturabilmektedir[39], [126], [127].

SSÇ grubunun sınıf tekrarı (%39,6) ve disiplin cezası öyküsü (%41,3), SK grubuna göre (sırasıyla %5 ve %16) daha yüksek bulunmuştur. Akademik başarılarında zorlanan çocukların okula/örgün eğitime devam etmede zorlandığı ve bu durumun çocuklarda suça karışma açısından bir risk olabildiği düşünülmektedir[46]. Akademik başarısızlık ya da sınıf tekrarı öyküsü, çocukta akranları ile olumsuz

deneyimler yaşamasına neden olabilmekte, çocuğun ve ailenin eğitime olan motivasyonunu azaltabilmektedir. Ayrıca disiplin cezası alma durumu, çocukta zaten mevcut olan problemli davranışlarla veya okulun mevcut kural sistemine karşı gelmenin göstergesi olmakla ilişkili olabilmektedir [128]. Kural sistemine karşı gelmenin suç ile ilişkilenebilmesini beklemek şaşırtıcı olmayacaktır. Problemli davranışları/şiddet eğilimi olan çocukların akranları tarafından dışlanma, yine kendi gibi problemli davranışları olan çocuklar ile arkadaşlık yapmaları yaşayabilecekleri diğer risk etmenlerinden sayılabilmektedir[3].

Diğer bir ailesel faktör sayılabilecek olan ailede suçla karışmış birey bulunma oranı SSÇ grubunda %63,6 ile %31,4 olan SK grubuna göre daha yüksek bulunmuştur. Davranışların öğrenilen veya genetik doğaları göz önüne alındığında ise yine SSÇ grubunun gerek aynı evin içinde yaşayan gerekse uzak akrabalarında sabıkalı birey bulunma ihtimalinin daha yüksek olması şaşırtıcı değildir[3], [43]. Ailede sabıkalı bireylerin mevcut olması suç davranışına tanık olmaya, bu davranışın normalleşmesine, yadırganmaması gibi durumlara neden olabilmekle çocuğun suçla karışabilmesine zemin hazırlayabilmektedir[42]. Yine davranım problemlerine maruz kalma, tanık olma, alışıl gelme, içinde büyüme veya genetik yatkınlık açılarından bakıldığında çalışmamızda da bulunduğu gibi SSÇ grubunun aile içi şiddet varlığını SK'ya oranla yüksek beklemek yanlış olmayacaktır[39]. Çalışmamızda SSÇ grubunda aile içi/ebeveynler arası şiddet oranının (%16) SK grubuna (%5) göre anlamlı oranda yüksek bulunmuştur. SK ve SSÇ grubunun ailelerinde psikopatolojik hastalık varlığı açısından birbirinden farklı bulunmamıştır. Bu durum çocukların suçla karışmasına ailede psikopatolojik hastalık varlığından ziyade; ailenin çocuk yetiştirme şartları, çocuğa sunabildiği imkanlar ve çocukla etkili/yeterli seviyede etkileşimde bulunmasının daha önemli olabileceğini düşündürmektedir. Çocuğun büyüyen, öğrenen ve gelişen bir varlık olarak değerlendirildiğinde ve ayrıca çalışmamızın genel sosyodemografik sonuçlarının mevcut literatür bilgisi ile uyumlu olduğu göz önüne alındığında bir çocuğun içinde yetiştiği aile, okul ve sosyokültürel düzenin suçla karışmasına neden olabilecek en temel faktörlerden olduğu sayılabilir. Çocukların suçla karışmasını öngörmek/engellemek için temelde bu sistemlerin anlaşılması ve bu sistemlere müdahale edilmesi gerektiği düşünülmektedir (Tablo 1).

SSÇ ve SK grubu arasında sosyal biliş gelişimini değerlendirmek amaçlı yapılan GZOT ve gaf testleri puanları arasında mevcut literatür ile çelişen bir şekilde anlamlı düzeyde fark bulunmamıştır[102]. Bu iki grup arasında test puanları açısından fark bulunmayışı çocukların suç işledikleri yaş ile testin yapıldığı yaş arasında geçen süreden dolayı olabileceği düşünülmektedir. SSÇ grubunda özellikle tek suç işlediği için gözaltında bulunan ve gözaltına alınma tarihi ile test yapılma tarihi arasında geçen sürede çocukların MCİK ve İÇE’de katıldıkları etkinlikler, çıraklık gibi eğitim faaliyetleri, drama kursu gibi aldıkları kurs programları veya psikososyal destek, onların farklı bakış açıları kazanmasına katkı sağlamış ve çocuğun bilişsel gelişiminin olumlu yönde ilerlemiş olmasına neden olmuş olabileceği düşünülmektedir. Ek olarak, gözaltında bulunmuş olma çocukları suça sürükleyebilecek ortamdan uzak kalmasına neden olduğundan dolayı sosyal biliş ve empati düzeylerinin olumlu yönde gelişmesine neden olabildiği düşünülmektedir [129], [130]. Bulgularımız, örgün eğitimden uzak kalmanın suça yöneltebileceği, suç sonrası çocuklara yönelik koruyucu adalet sistem uygulamalarının ise çocukların ruhsal gelişimini olumlu etkilemiş olabileceği şeklinde yorumlanabilir. SSÇ ve SK grubu arasında kontrol hikayeleri bakımından anlamlı fark bulunması ise, SK grubunun örgün eğitime devam durumunun yüksek olması veya belirgin bir fark olmamakla birlikte zekâ seviyelerinin daha yüksek olması ile açıklanabileceği düşünülmektedir. Bulgularımız, örgün eğitimden uzak kalmanın suça yönelebileceği, suç sonrası çocuklara yönelik koruyucu adalet sistem uygulamalarının ise çocukların ruhsal gelişimine olumlu etkilemiş olabileceği şeklinde yorumlanabilir (Tablo 2).

SSÇ ve SK grubunun KASİEEÖ, ICU-TR ve ŞEÖ puanları arasında mevcut literatür verisinin aksine anlamlı düzeyde fark olmaması, SSÇ grubunun suç işledikleri zaman ile ölçekleri doldukları zaman arasında zaman farkı bulunmasının ölçek sonuçlarına etki edebilecek olması, SSÇ’ların ölçeklere verdikleri cevapların kendi yargılanma süreçlerini veya iyi halde olmalarını etkiyebileceklerini düşünüp ölçekleri ceza infaz kurumlarında veya otorite figürü karşısında doldururken yanlış davranmış olabilecekleri veya SK grubunun ölçek sonuçlarının günümüz teknolojisi, şiddet eğilimli oyunları gibi faktörlerle SSÇ grubuna benzer olarak bulunmuş olabileceği şeklinde yorumlanmıştır [131](Tablo 3), (Tablo 4), (Tablo 5).

SSÇ grubu adli olarak değerlendirilmelerine neden olan suçlar açısından sınıflandığında sadece cinsel suçlar (taciz, reşit olmayan ile cinsel ilişki), hırsızlık-gasp-yağma gibi sadece mal güvenliğine karşı işlenmiş suçlar, sadece madde kullanımı/ticareti ile ilgili ve cinayet, yaralama gibi can güvenliğine karşı işlenmiş suçlar ağırlıklı karışık suçlar olmak üzere dört kategoriye ayrılmıştır. SSÇ grubunun 32 tanesi sadece cinsel suç, 26 tanesi hırsızlık gibi sadece mal güvenliğine karşı işlenmiş suç, 19 tanesi sadece madde ile ilişkili suç ve 52 tanesi en az birinin can güvenliğine karşı işlenmiş olan karışık suçlardan dolayı gözaltında olduğu bulunmuştur. Tüm suç tiplerine bakıldığında SSÇ grubundaki çocukların %42,1'i mal güvenliğine karşı (hırsızlık, gasp, yağma, kapalı mekân içerisine hırsızlık), %27,3'ü cinsel, %28,1 madde ile ilişkili suçlar ve %36,4'ü yaralama, kavga, cinayet gibi can güvenliğine karşı suç işlemiştir. En fazla işlenen suçun hırsızlık gibi mal güvenliğine karşı işlenen suçlar olduğu ve bunu yaralama gibi can güvenliğine karşı olan suçların takip ettiği bulunmuştur. Güncel TÜİK verilerine göre de çocuklarda en sık bu iki suçun görüldüğü belirtilmiştir[38], [132].Hırsızlık görece daha basit, plansız ve dürtüsel işlenebilecek bir suç olarak değerlendirilebileceği için bu suça gençlerde sık rastlanılması şaşırtıcı olmamaktadır. Hırsızlığa karışmış çocukların bir kısmının, yaralama veya madde kullanımı/ticareti gibi suçlarla birlikteliği de mevcuttur[64]. Madde kullanma bu maddeyi bulma yolunda hırsızlık gibi suç olan eylemlere karışma, ticareti ile daha yüksek paralar kazanma, suçlara karışmanın getirdiği tehlikeli kişilerle, tehlikeli durum ve mekanlarla karşılaşma riskinin artması çocuğun yaralanma gibi can güvenliğine karşı suçlara karışmasına neden olabileceği düşünülmektedir[133] (Tablo 6).

Bu bulgular değerlendirildiğinde hırsızlık gibi mal güvenliğine karşı işlenen suçların görece daha kolay işlenebildiği sonucu çıkarılabilir. Temelde çocukları bu suç grubuna sürükleyebilecek faktörlerin önüne geçilebilirse çocuklarda suça sürüklenme ve belki diğer suç oranları da azalabileceği çıkarımında bulunulabilir.

Suç alt tiplerine göre GZOT ve gaf hikayeleri sonuçları kıyaslandığında ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır (Tablo 7).

Suç alt tiplerinde KASİEEÖ, ICU-TR ve ŞEÖ ölçek puanları kıyaslandığında suç alt tiplerinde KASİEEÖ, ICU-TR ölçek puanları bakımından anlamlı farklılık saptanmamıştır (Tablo 8).

ŞEÖ puanları bakımından ise yaralama gibi can güvenliğine karşı ağırlıklı karışık suç işleyenler (51,70) ile sadece cinsel suçlar (41.06) ve sadece hırsızlık suçlarını (42.19) işleyenler arasında anlamlı düzeyde farklılık bulunmuş olup, yaralama ağırlıklı karışık suç işleyen çocukların şiddet eğilimi puanları yüksek bulunmuştur. Görece daha ağır suç olarak sayılabilecek olan yaralama suçlarını işleyebilen çocukların şiddet eğilimlerinin yüksek olarak bulunması yine şaşırtıcı değildir[134]. Ayrıca sadece madde kullanımı/ticareti suçuna karışmış çocukların da şiddet eğilimi puanları (45,84) sadece cinsel ve sadece hırsızlık suçlarına karışmış çocuklara oranla yüksek olması, yine bu suçun daha yüksek organizasyon gerektiriyor olması veya madde ile ilişkili suçlara karışmış çocukların bu maddeleri kullanma ihtimalinin de yüksek olması nedeniyle çocuğun bilişsel işlevlerinin madde kullanımı ile etkilenmiş olmasından kaynaklanabildiği düşünülmektedir. Saptanan farklılıklar madde ile ilişkili ve yaralama ağırlıklı suçların daha organize olup, çocuklar bakımından görece daha fazla cesaret gerektiren suçlar olduğu yönünde de değerlendirilebilir. Diğer bir bakış açısı ile şiddet eğilimi yüksek olan çocukların kanunlarla can güvenliğine karşı veya madde ile ilişkili olan suçlarda muhalefete düşme ihtimalinin yüksek olabileceği olarak değerlendirilebilir. ŞEÖ puanları bakımından madde ile ilişkili suçlar ve yaralama ağırlıklı suçlar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmamıştır. Yine sadece cinsel ve sadece hırsızlık suçlarına karışmış çocukların arasında da ŞEÖ puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmamıştır (Tablo 8).

Gözetimdeki SSÇ'lerin İÇE ve MCİK'nda kalma durumlarına göre ölçek puanları kıyaslandığında ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Bu kurumlarda çocukların ölçek puanları arasında anlamlı farklılık bulunmaması bu kurumların çocuklara psikososyal destek, eğitim programı ve yapılan etkinlikler açısından benzer yaklaşımlarda bulunduğunu gösterebilir (Tablo9), (Tablo 10).

Bilindiği üzere TCK'da yaş küçüklüğü ile çocuklara özel yaklaşımlar bulunmaktadır.15 yaş altı çocuklar için işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını

algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişip gelişmediğine göre çocuk hakkındaki hükümler değişmektedir. 15 yaş ve üzerinde ise bu durum değerlendirilmemekle birlikte yine çocuklar için ceza indirimi ve özel şartlar geçerlidir[2]. Kanundaki bu farklılık göz önüne alındığında ise SSÇ'ların suç işlemini işlediği sıradaki yaşının 15 yaşından küçük veya büyük olma durumuna göre ölçek puanları arasında fark olup olmadığı merak edilmiş olup, gözaltına alınmasına neden olan suçun 15 yaş sonrasında işlenmiş olduğu durumda çocukların ŞEÖ puanları (48.79), 15 yaş öncesinde işlenmiş olduğu duruma (42.26) göre yüksek bulunmuştur. Hökelekli ve ark. yaptığı bir araştırmada şiddet davranışını sergilemenin ise en çok 15-16 yaş arasında olduğu sonucu ile benzer olarak değerlendirilmiştir[135]. Bu durum çocukların büyümeleri ile şiddet eğilimlerinin artabilecekleri, bu şiddet eğilimlerini daha kolay ifade edebildikleri veya büyüdükçe artan şiddet eğilimi ile suç sayılabilecek davranışlara karışabilme ihtimalinin yüksek olduğunun göstergesi olabilir. Diğer bir bakış açısı ise, çocukların 15 yaş üzerinde haklarında adli işlem başlatılmasına neden olabilecek bu eylemlerini şiddet eğilimleri nedeni ile işlemiş olabileme ihtimalini düşündürmektedir. Diğer ölçek puanlarında suç işleme yaşına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmamıştır (Tablo 11).

Tüm ölçek puanları arasında ilişkiler incelendiğinde GZOT ve gaf puanları arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı korelasyon bulunması yüzlerde/gözlerdeki ifade okuma ile sözel anlamda sosyal bilişin gelişiminin birliktelik gösterdiği çıkarımında bulunulabilir. KASİEEÖ ile ICU-TR ölçekleri arasında ters yönlü düşük düzeyde anlamlı ilişki bulunması çocukların empati düzeylerinin azaldıkça KD özelliklerinin artabileceği anlamına gelmektedir. Ayrıca ICU-TR ile ŞEÖ puanları arasında orta düzeyde pozitif yönlü ilişki saptanmıştır. Yine bu durum çocukların KD özelliklerinin arttıkça şiddet eğilimi düzeyinin artabileceği anlamına gelmektedir. Ancak empati puanları ile şiddet eğilimi puanları arasında direk olarak anlamlı ilişki bulunamamıştır.

Tüm katılımcıların ölçek puanları arasındaki korelasyonlara bakıldığında ise; sosyal bilişi değerlendirme amaçlı yapılan GZOT ve gaf puanları arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki ($r:0.129$) bulunmuştur. Bu durum sosyal bilişin aynı doğrultuda, benzer şekillerde geliştiğini gösterebilir. Düşük ilişki gaf anlamının

ileri düzey sosyal biliş seviyesi olması ve gözlerden zihin okumaya göre yaşça daha geç gelişmesinden dolayı olabileceğini düşündürmektedir. Mevcut literatür bilgisi ile uyumlu olarak KA-Sİ toplam puanları ile ICU-TR toplam puanları arasında ters yönlü düşük düzeyde anlamlı ilişki ($r:-0.239$) saptanmıştır [110]. Çalışmanızda, yapılan bir meta analiz çalışmasının aksine çocukların KA-Sİ empati toplam puanları ile şiddet eğilimi puanları arasında direkt olarak anlamlı bir ilişki saptanmamıştır[136]. Ek olarak, ICU-TR toplam puanları ve ŞEÖ puanları arasında orta düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki ($r:0.311$) saptanmıştır. Bu bulgular mevcut literatür bilgisi ile uyumlu olup, suçlu olsun veya olmasın bireylerin empati düzeyleri düştükçe katı-duyarsız özelliklerinin artmakta olduğunu yönünde değerlendirilebilir. Katı-duyarsız özellikleri belirgin olan kişilerin ise şiddet eğilimlerinin yüksek olduğu çıkarımında bulunabilir[107], [119]. (Tablo 12).

Suçta sürüklenen çocukların ilk defa bir suçta karışma yaşları ile ölçek puanları karşılaştırıldığında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmamıştır. Çocukların suçta karışmalarının birçok durumdan etkilenebildiği için anlamlı bir ilişki bulunamamış olabileceği düşünülmektedir (Tablo 13).

Tüm ölçek puanları, SSÇ grubu gözaltında bulunduğu zaman dilimine kadar olan tek ve çoklu suç dosyalara sahip olma bakımından iki grup halinde değerlendirildiğinde sadece ŞEÖ puanları arasında anlamlı derecede fark bulunmuştur. Çoklu suç dosyasına sahip olan çocukların şiddet eğilimi puanları (49.92), tek suç dosyası olan çocuklara (43.21) göre daha yüksek bulunmuştur. Bu durum şiddet eğilimi yüksek olan çocukların tekrarlayan suç işleme bakımından daha fazla risk altında olabileceğini düşündürmektedir (Tablo 14).

SSÇ grubu çocuklar daha önce cezaevi öyküsü olanlar ve cezaevi öyküsü olmayanlar (mevcut gözaltında bulunma durumlarının ilk gözaltı olma hali) olarak iki gruba ayrılıp ölçek puanları karşılaştırıldığında ise ICU-TR toplam puanları (25.77) ve ŞEÖ puanları (51.27) bakımından istatistiksel olarak anlamlı derecede farklı bulunmuştur. Bu durumun KD özelliklerin ve şiddet eğiliminin yüksek olmasının çocukların çoklu/mükerrer cezaevine girmesinin yordayıcısı olabileceğini gösterebilir. KD özelliklerin çoklu ceza dosyası olanlarda değil de sadece çoklu cezaevine girişlerle ilişkili olması; çocukların tüm ceza dosyalarının gözaltı ile sonuçlanmamasından,

bazılarının halen devam etmesinden (sonuca bağlanmamasından) kaynaklanabilir veya çocukların ceza evine girme sayısının/cezaevinde bulunma süresinin artması ile KD özelliklerin artabileceği şeklinde yorumlanabilir. Diğer bir bakış açısı ile bu durum KD özellikleri yüksek olan çocukların cezaevine girmelerine neden olabilecek suç işleme ihtimalinin yüksek olabileceğini düşündürmektedir (Tablo 15).

SSÇ grubunun psikopatoloji mevcudiyetleri, çocukların heyecan arayışına sürükleyebilmekte, dürtü denetimini ve akılcı kararlar vermesini etkileyebilmektedir[137], [138]. Ayrıca bu psikopatolojilerin özellikle anksiyete bozuklukları ve depresyon gibi bir kısmının suç sonrası oluşmuş olabileceği de düşünülmektedir. Bu hastalıkların mevcudiyetine etkili bir şekilde müdahale edilmedikçe çocukların topluma geri kazanımının da etkili bir şekilde olamayacağı düşünülmektedir.

Önceki bulgular, ölçek puanları arasındaki anlamlı korelasyonlar göz önüne alındığında ve tehlikeli şartlar bir araya geldiğinde;15 yaşından büyük, empati düzeyi düşük, katı-duyarsız özellikleri ve şiddet eğilimi düzeyi yüksek bir çocuğun çoklu suç dosyaları veya yaralama ve/veya madde ile ilişkili suçlar bakımından risk altında olabileceği düşünülmektedir.

6. SONUÇLAR

Suçta sürüklenen çocuklarda şiddet eğilimi düzeyleri ve muhtemel şiddet eğilimine suçta karışmasına neden olabilecek bireysel faktörler olan sosyal biliş, empati ve katı-duyarsız özelliklerin etkisini incelemek amacıyla İstanbul Erenköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi adli psikiyatri polikliniğine başvuran, İstanbul Çocuk Eğitimevi veya İstanbul Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda kalan dahil olma kriterlerini karşılayan, çalışma için gönüllü olan 12-18 yaş arası 121 suçta sürüklenen erkek çocuk ve sağlıklı kontrol grubu olarak yine Erenköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları polikliniğine danışma amaçlı başvuran dahil etme kriterlerini karşılayan, bir psikiyatrik takibi olmayan ve çalışma için gönüllü olan 12-18 yaş arası 121 erkek çocuktan elde edilen bilgiler incelenmiştir.

1. SSÇ grubunun aile gelir seviyesi SK grubuna göre daha düşük bulunmuştur. Bu durum çocukların suçta sürüklenmesinde ekonomik faktörlerin rol oynadığı şeklinde yorumlanabilir.
2. SSÇ grubunun aile içi/ebeveynler arası şiddet mevcudiyeti, ebeveynlerinin boşanmış ve ailesinde sabıkalı birey olma durumu SK'ya göre daha yüksek bulunmuştur. Bu durum sağlıklı olmayan aile yapısının çocukların suçta karışmasına neden olabileceği düşündürmektedir.
3. SSÇ grubunun bir işte çalışıyor olma oranının yüksek olması, bir işte çalışıyor olmanın çocukların suçta karışması bakımından risk teşkil ettiğinin göstergesi olabilir.
4. Çocuklar yaşamının aile dışındaki önemli bir parçası olan okul sisteminde suçta karışmayı yordayabilecek iki faktör olan sınıf tekrarı ve disiplin cezası alma durumu bakımından incelendiğinde, SSÇ grubunda bu parametrelerin oranının daha yüksek olduğu görülmektedir. Sınıf tekrarı yapma ve/veya disiplin cezası alma durumu o çocuğun suçta karışma riskinin yüksek olduğunu gösterebilir.

5. SSÇ grubundaki tüm suçlar incelendiğinde en fazla hırsızlık gibi mal güvenliğine karşı işlemiş suçların olduğu görülmektedir.
6. Suç alt gruplarında yaralama ağırlıklı karışık suçlar ile madde ile ilişkili suça karışan çocukların şiddet eğilimi; sadece cinsel ve sadece hırsızlık suçlarına karışan çocuklara kıyasla daha yüksek bulunmuştur.
7. SSÇ grubunun gözüaltına alınmalarına neden olacak suçu 15 yaş sonrasında işlemiş olması durumunda şiddet eğilimi düzeyleri, 15 yaş öncesinde işlemiş olması durumuna göre daha yüksek bulunmuştur. Bu durum çocuğun 15 yaş sonrası bir suç işlemesi halinde buna şiddet eğiliminin neden olduğu anlamına gelebilir.
8. Çoklu/mükerrer cezaevine girişleri olan çocukların KD özellikleri ve şiddet eğilimleri daha yüksek bulunmuştur.
9. Çoklu/mükerrer adli dosyaya sahip olan çocukların şiddet eğilimi daha yüksek bulunmuştur.
10. KD özellikleri farkının çoklu adli dava dosya sayılarında değil de sadece cezaevine girme sayılarında farklı olması, KD özellikleri olan çocukların suça karışmaları halinde bu suçun gözüaltına alınmalarına neden olabilecek düzeyde olduğunu gösterebilir.
11. Eğitimevi ve kapalı ceza infaz kurumunda kalan çocukların tüm ölçek puanlarında istatistiksel anlamlı fark olmaması; bu kurumların çocuklara psikososyal destek, kurs, etkinlik, ıraklık gibi eğitim programlarının çocuklar üzerinde benzer etkileri olması ile açıklanabilir.
12. Çocukların empati düzeyleri düşükçe KD özellikleri artmakta ve KD özellikleri arttıkça şiddet eğilimleri artmaktadır.
13. SSÇ grubunun suç eylemi öncesi ve/veya sonrası psikopatolojik hastalıklara sahip olma ihtimali yüksektir.

Öneriler

Araştırmamızda suça sürüklenen ve sürüklenmeyen iki grup karşılaştırılmıştır. Bu iki grup arasındaki en büyük farklılıklar sosyodemografik bilgiler düzeyindedir. Bu sosyodemografik bilgiler çocuğun içinde yetiştiği, büyüdüğü kültürü aile ve eğitim sistemine vurgu yapmaktadır. Bir çocuğun suça sürüklenmesini anlamak ve engel olmak için temelde içinde yetiştiği ve bulunduğu sistemlere müdahale edilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu sistemleri aile, toplum ve devlet oluşturmaktadır. Ailelerin ekonomik şartları geliştirilmeli, çocuk yetiştirme hakkında yeterli düzeyde bilgi sahibi olmaları sağlanmalıdır.

Dikkat çeken bir diğer detay ise çocukların gözaltı süreleri boyunca tutuklu kaldıkları kurumlara alışmaları ve bu durumun onların gözünde normalleşmesidir. Bu normalleşme ve duyarsızlaşma çocukların suç işlemeyi basit görmesine neden olabileceği düşünülmektedir. Bu kurumlarda şaşırtıcı olmayacak düzeyde yabancı uyruklu çocuklara rastlanmıştır. Yabancı uyruklu çocukların ülke diline, eğitimine, kültürüne, kurallarına uyum sağlayabilmesi için eğitim programları düzenlenmesi gerektiği düşünülmektedir.

7. KISITLILIKLAR

Araştırmamız kesitsel bir tasarıma sahip olduğu için, bu tür araştırmalar neden-sonuç ilişkisini belirlemede yeterli değildir.

Örneklemimizin yeterince geniş olmaması da başka önemli bir sınırlılıktır. Örneklem sayısının artırılması, sonuçların genellenebilirliği açısından faydalı olacaktır.

Araştırmanın bulguları, İstanbul Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, İstanbul Çocuk Eğitimevi ve Erenköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi bünyesinde gerçekleştirilmiş olup, bu kurumlardaki 12-18 yaş arası erkek çocuklardan elde edilen verilerle sınırlıdır.

Kontrol grubunun tanı almamış ve ek olarak bulunabilecek psikopatolojik hastalıkları nedeniyle sosyal biliş, gaf ve kontrol hikayeleri ile diğer ölçek sonuçlarını etkilemiş olabilir.

Ölçeklerin uygulayıcı tarafından yapılmamış olması ve öz bildirim ölçekleri olması verilen cevapların doğruluğunu sınırlamış olabilir.

SSÇ'ların suça sürüklenme nedenleri bu çalışmanın konusu olan sosyal biliş, empati ve katı-duyarsız özellikler ile sınırlıdır.

SSÇ grubunun psikopatolojik ek tanıları sosyal biliş, gaf ve kontrol hikayeleri ile diğer ölçek puanlarını etkilemiş olabilir.

8. KAYNAKLAR

- [1] “TÜİK Kurumsal”. Erişim: 16 Haziran 2024. [Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Guvencik-Birimine-Gelen-veya-Getirilen-Cocuk-Istatistikleri-2020-37200>
- [2] “Mevzuat Bilgi Sistemi”. Erişim: 04 Haziran 2024. [Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5237&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- [3] “Kimonis, E. R., Frick, P. J., & Barry, C. T. (2004). Callous-unemotional traits and delinquent peer affiliation. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 72(6), 956-966.”.
- [4] “Pardini, D. A. (2006). The callousness pathway to severe violent delinquency. *Aggressive Behavior*, 32(6), 590-598.”.
- [5] “Sağlam, Mehmet, and Neriman Aral. ‘Tarihsel süreç içerisinde çocuk ve çocukluk kavramları.’ *Çocuk ve Medeniyet* 1.2 (2016): 43-56”.
- [6] F. Baynal, “Erinlik (Ön Ergenlik) Dönemi Korku, Kaygı ve Din İlişkisi Üzerine Bir Araştırma”, *Bilimname*, sy 45, Art. sy 45, Eki. 2021, doi: 10.28949/bilimname.937540.
- [7] “çocuk ne demek TDK Sözlük Anlamı”. Erişim: 07 Haziran 2024. [Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/?kelime=çocuk>
- [8] “5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu - Konsolide metin”, LEXPERA. Erişim: 07 Haziran 2024. [Çevrimiçi]. Erişim adresi: <http://www.lexpera.com.tr/mevzuat/kanunlar/cocuk-koruma-kanunu-5395>
- [9] A. S. İncekaş, “Hukukta Çocuğun Tanımı » Adana Velayet Avukatı Saim İncekaş”, Adana Avukat Saim İncekaş | Adana Boşanma Avukatı, Ceza Avukatı, Şirketler ve Miras Avukatı. Erişim: 08 Haziran 2024. [Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://av-saimincekas.com/aile/velayet/hukukta-cocugun-tanimi/>
- [10] “TÜRK MEDENÎ KANUNU”.
- [11] “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme | UNICEF Türkiye”. Erişim: 07 Haziran 2024. [Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>
- [12] “child”, LII / Legal Information Institute. Erişim: 11 Haziran 2024. [Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.law.cornell.edu/wex/child>
- [13] “15 U.S. Code § 6501 - Definitions”, LII / Legal Information Institute. Erişim: 11 Haziran 2024. [Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/15/6501>

- [14] “Children and the law”, NSPCC Learning. Erişim: 11 Haziran 2024. [Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://learning.nspcc.org.uk/child-protection-system/children-the-law/child-protection-system/children-the-law>
- [15] “II. MADDE 1 (Çocuğun tanımı)”. Erişim: 11 Haziran 2024. [Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.mofa.go.jp/policy/human/child/report2/definition.html>
- [16] “II. ÇOCUĞUN TANIMI”. Erişim: 11 Haziran 2024. [Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.mofa.go.jp/policy/human/child/initialreport/definition.html>
- [17] “ICMEC-South-Korea-National-Legislation-updated.pdf”. Erişim: 11 Haziran 2024. [Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.icmec.org/wp-content/uploads/2019/01/ICMEC-South-Korea-National-Legislation-updated.pdf>
- [18] “Çocuk Adaleti Bilgi Portföyü - Çocuk Hakları Komitesi Çocuk - 3. Taraf Devlet Raporları: Rusya Federasyonu”. Erişim: 11 Haziran 2024. [Çevrimiçi]. Erişim adresi: https://www.unicef-irc.org/portfolios/documents/434_russian-fed.htm
- [19] “Tufan, AE, Sercan M. Çocuk ve Ergenlerde Adli Psikiyatri Uygulamaları. İçinde: Adli Psikiyatri Uygulama Klavuzu. TPD yayınları, s: 201–231.”.
- [20] “Ceza Sorumluluğunun Değerlendirilmesi Rehberi - Panik Ve Anksiyete”, doczz.biz.tr. Erişim: 05 Haziran 2024. [Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://doczz.biz.tr/doc/224192/ceza-sorumlulu%C4%9Funun-de%C4%9Ferlendirilmesi-rehberi>
- [21] “Mary J. Gander Harry W. Gardiner Çocuk ve Ergen - Rodeo”, doczz.biz.tr. Erişim: 05 Haziran 2024. [Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://doczz.biz.tr/doc/2244/mary-j.-gander-harry-w.-gardiner-%C3%A7ocuk-ve-ergen>
- [22] B. Arı ve E. Karateke, “Dede Korkut Hikayelerinde Kadın Ve Çocuk Eğitimi/Woman And Child Education In Dede Korkut Tales”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sos. Bilim. Enstitüsü Derg.*, c. 7, sy 14, Art. sy 14, Mar. 2014.
- [23] M. Sağlam ve N. Aral, “Tarihsel Süreç İçerisinde Çocuk ve Çocukluk Kavramları”, *Çocuk Ve Medeni.*, c. 1, sy 2, ss. 43-56, 2016.
- [24] D. B. Onur, “Gelişim ve Eğitim Üzerine Denemeler David Elkind”.
- [25] İ. Solak ve S. Çomruk, “Osmanlı’da Çocuk Olmak Being A Child On Ottoman”.
- [26] “İlhan Aksoy-Türklerde Aile ve Çocuk Eğitimi”. Erişim: 06 Haziran 2024. [Çevrimiçi]. Erişim adresi: https://turkoloji.cu.edu.tr/GENEL/ia_aile_cocuk_egitimi/ia_aile_cocuk_egitimi.htm
- [27] E. Akyüz, *Çocuk hukuku: çocukların hakları ve korunması*, Güncelleştirilmiş 6. baskı. Ankara: Pegem Akademi, 2018.

- [28] E. Akbaş ve R. Atasü - Topcuoğlu, “Modern çocukluk paradigmasının oluşumu - eleştirel bir değerlendirme”, *Toplum Ve Sos. Hizmet*, c. 20, sy 1, Art. sy 1, 2009.
- [29] E. Karademirci, E. A. Parlaz, K. Öngel, ve N. Tekgöl, “Ergenlik Dönemi: Fiziksel Büyüme, Psikolojik ve Sosyal Gelişim Süreci”, *J. Turk. Fam. Physician*, c. 3, sy 4, ss. 10-16, Kas. 2012.
- [30] D. Kayma ve R. Gökler, “Suça Sürüklenen Çocukların Sosyodemografik Özellikleri ile Suç İlişkisinin İncelenmesi”, *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilim. Derg.*, c. 10, sy 1, Art. sy 1, Mar. 2021, doi: 10.37989/gumussagbil.744638.
- [31] E. Karademirci, E. A. Parlaz, K. Öngel, ve N. Tekgöl, “Ergenlik Dönemi: Fiziksel Büyüme, Psikolojik ve Sosyal Gelişim Süreci”, *J. Turk. Fam. Physician*, c. 3, sy 4, ss. 10-16, Kas. 2012.
- [32] Z. Ş. Ergündüz, “Çocuk suçluluğunda çocuk istismarı olgularının değerlendirilmesi”, 2010.
- [33] H. Y. Sevik, *Uluslararası sözleşmelerdeki ilkeler açısından çocuk suçluluğu ile mücadelede kurumsal yaklaşım*. Beta Basım Yayım Dağıtım, 1998.
- [34] N. Doğan, A. Arıcan, M. Ay, K. Topçu, ve F. Zayimoğlu Öztürk, “Yetiştirici Sınıf Öğretim Programı El Kitabı”, *Ank. MEB Yayın.*, 2011.
- [35] *Freedman, J.L. Sosyal Psikoloji. İmge Kitapevi, Ankara, 2003: 36.*
- [36] *İçli T. Türkiye’de Suçlular-Sosyal Kültürel ve Ekonomik Özellikleri. (3. Baskı), AKM Yayınları, Sayı: 71, Ankara: 1993: 44.*
- [37] *Demirbaş T. Kriminoloji. Seçkin Yayınları, Ankara, 2005: 41.*
- [38] M. Erten ve Y. Ertay, “TÜİK verilerine göre suça sürüklenen çocuklar ve sıklıkla işlenen suç türleri”, *Uluslar. Düzce Eğitim Bilim. Derg.*, c. 1, sy 2, Art. sy 2, Ara. 2023.
- [39] “World Youth Report 2003 | Division for Inclusive Social Development (DISD)”. Erişim: 12 Haziran 2024. [Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://social.desa.un.org/publications/world-youth-report-2003>
- [40] “Dünya Gençlik Raporu 2011 | Kapsayıcı Sosyal Kalkınma Bölümü (DISD)”. Erişim: 12 Haziran 2024. [Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://social.desa.un.org/publications/world-youth-report-2011>
- [41] “Acar G, Demir A, Görmez D, Keser İ. Aile ve Çocuk Suçluluğu İlişkisi. H.Ü. Kültür Merkezi, Poster Bildiri, Ankara, 2015: 651-56.”,
- [42] *İÇLİ, T., (2001), “Kriminoloji”, Ankara: Bizim Büro Basımevi.*
- [43] “Yavuzer H. Çocuk ve Suç. Remzi Kitabevi, İstanbul, 2006: 103”.

- [44] “Esen S. Kentleşme ve Kentleşme Sürecinin Çocuk Suçluluğu Üzerindeki Etkileri (Ankara Örneği). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, 2008”.
- [45] “Uluğtekin S. Hükümlü Çocuk ve Yeniden Toplumsallaşma. Bizim Büro Yayınevi, Ankara, 1991: 37-224.”
- [46] “Kunt V. Suç ve Çocuk. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, 2003.”
- [47] “Aldemir FA. Çocuk Suçluluğu Profili 2007-2008 Yılları Üsküdar Bölgesi. Adli Tıp Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2010.”
- [48] *Heilbrun K, Goldstein NES, Redding RE. Juvenile delinquency: Prevention, assessment, and intervention: Oxford University Press; 2005.*
- [49] “İçli Günşen T. Kriminoloji. (1. Baskı), Martı Kitap ve Yayınevi, Ankara, 2004: 325”.
- [50] “Öztürk N. Suça Sürüklenen Çocukların Riski Alma Davranışlarının ve Problem Çözme Becerilerinin İncelenmesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Haliç Üniversitesi, 2013.”
- [51] P. D. B. Alyanak, “Şiddet ve Çocuk”, *Klin. Tıp Pediatri Derg.*, c. 11, sy 1, Art. sy 1, Oca. 2019.
- [52] “şiddet ne demek TDK Sözlük Anlamı”. Erişim: 15 Haziran 2024. [Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/?kelime=şiddet>
- [53] “World report on violence and health”. Erişim: 15 Haziran 2024. [Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.who.int/publications/i/item/9241545615>
- [54] “İçli T. Çocuk, Şiddet, Suç ve Medya. Radyo ve Televizyonlarda Şiddet ve İntihar Haberlerinin Sunumunun Toplum Üzerindeki Etkileri Sempozyumu, Ankara, 2002”,
- [55] C. A. Anderson ve B. J. Bushman, “Effects of violent video games on aggressive behavior, aggressive cognition, aggressive affect, physiological arousal, and prosocial behavior: a meta-analytic review of the scientific literature”, *Psychol. Sci.*, c. 12, sy 5, ss. 353-359, Eyl. 2001, doi: 10.1111/1467-9280.00366.
- [56] E. İŞERİ ve S. İÇEN, *Çocuk ve Ergenlerde Psikiyatrik Aciller*. Akademisyen Kitabevi, 2020.
- [57] A. Ç. Özdoğan ve F. C. Önder, “Ergenlerde Reaktif-Proaktif Saldırganlık İle Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği: Duygu Düzenleme Güçlüğü'nün Aracı Rolü”, *EĞİTİM VE BİLİM*, c. 43, sy 194, Nis. 2018, doi: 10.15390/EB.2018.7576.
- [58] “Ulusoy, M. D., Özcan Demir, N. ve Görgün Baran, A. (2005). Ebeveynin çocuk yetiştirme biçimi ve ergen problemleri: Ankara ili örneği, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(3), 367-386”.

- [59] “Berklin, C. T. (1978). Çocuklarda ve gençlerde davranış bozuklukları. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1. Baskı. 56-92.”
- [60] B. Yavuz ve M. Avcı, “Mükerrer Suçluluk, Davranım Bozukluğu ve Antisosyal Kişilik Bozukluğu’nun Ortak Değişkenleri Üzerine Bir Derleme”, *OPUS Int. J. Soc. Res.*, c. 15, sy 24, Art. sy 24, Nis. 2020, doi: 10.26466/opus.687095.
- [61] *Steinberg, L. (2007). Ergenlik. Figen Çok(Çev.). Ankara:İmge Kitapevi Yayınları.*
- [62] “Alikışifoğlu, M. (2008). Ergenlerde davranışsal sorunlar. İ. Ü Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri Adölesan Sağlığı II Sempozyum Dizisi. (55- 59). No:63.”,
- [63] *Siyez, D. M. (2010). Ergenlerde problem davranışlar: okul temelli önleme çalışmaları ile ilgili uygulama örnekleri. Ankara:Pegem Akademi Yayınları. 2. Baskı.*
- [64] “Taylor, E. R., Kelly, J., Valescu, S., Reynolds, G.S., Sherman, J., German, V. (2001). Is stealing a gateway crime?. *Community Mental Health Journal*, (37), 347-358”.
- [65] İ. G. Kesimli, “Saldırganlık ve Vandalizm”, *Ejovoc Electron. J. Vocat. Coll.*, c. 3, sy 1, Art. sy 1, May. 2013.
- [66] “Burcu, E., Danacıoğlu, N. ve Vazsonyi, A. T. (2007). Arkadaş grubuna sahip olmaya verilen önemin gençlerin vandalizmi üzerindeki etkisi. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 24(2), 23-44”.
- [67] C. Beaudoin ve M. H. Beauchamp, “Chapter 21 - Social cognition”, içinde *Handbook of Clinical Neurology*, c. 173, A. Gallagher, C. Bulteau, D. Cohen, ve J. L. Michaud, Ed., içinde *Neurocognitive Development: Normative Development*, vol. 173. , Elsevier, 2020, ss. 255-264. doi: 10.1016/B978-0-444-64150-2.00022-8.
- [68] R. Adolphs, “The neurobiology of social cognition”, *Curr. Opin. Neurobiol.*, c. 11, sy 2, ss. 231-239, Nis. 2001, doi: 10.1016/S0959-4388(00)00202-6.
- [69] *Roweton WE. Bartsch, K., & Wellman, H. M. Children talk about the mind. Oxford University Press, Psychol Sch., New York. 1996.*
- [70] B. Özbaran, S. G. Köse, ve S. Erermifl, “Yaygın Gelişimsel Bozukluklarda Sosyal Bilifl”, c. 19, sy 3, 2009.
- [71] “Pratt C, Bryant P. Young children understand that looking leads to knowing (so long as they are looking into a single barrel). *Child Dev* 1990; 61:973-983.”.
- [72] B. Özbaran, S. G. Köse, ve S. Erermifl, “Yaygın Gelişimsel Bozukluklarda Sosyal Bilifl”, c. 19, sy 3, 2009.
- [73] “Girli A, Tekin D. Williams Sendromu ve Zihin Kuramı Arasındaki ilişki. *Batı Anadolu Eğitim Bilim Derg.*, 2011; 67–75.”.

- [74] “Baron-cohen S. The Empathizing System: a revision of the 1994 model of the Mindreading System. Autism research center, Mind., 2005: 1-44.”
- [75] A. Özyürek, E. S. Korkut, ve E. C. Yavuz, “Erken Çocuklukta Bilişsel Gelişimin Değerlendirilmesinde Kullanılan Araçlar”, *Çocuk Ve Gelişim Derg.*, c. 5, sy 9, Art. sy 9, Haz. 2022, doi: 10.36731/cg.976419.
- [76] “Flavell, J. H. (1999). Cognitive development: Children’s knowledge about the mind. Annual Review of Psychology, 50(1), 21-45”.
- [77] “Flavell, J. H. (2004). Theory-of-mind development: Retrospect and prospect. Merrill_Palmer Quarterly (1982-), 274-290.”.
- [78] D. Nesdale, M. Killen, ve A. Duffy, “Children’s social cognition about proactive aggression”, *J. Exp. Child Psychol.*, c. 116, sy 3, ss. 674-692, Kas. 2013, doi: 10.1016/j.jecp.2013.07.003.
- [79] R. J. Short ve R. J. Simeonsson, “Social cognition and aggression in delinquent adolescent males”, *Adolescence*, c. 21, sy 81, ss. 159-176, 1986.
- [80] “Guerra NG, Huesmann LR, Spindler A. Community violence exposure, social cognition, and aggression among urban elementary school children. Child Dev. 2003 Sep-Oct;74(5):1561-76. doi: 10.1111/1467-8624.00623. PMID: 14552414.”.
- [81] E. F. Coccaro, J. R. Fanning, S. K. Keedy, ve R. J. Lee, “Social cognition in Intermittent Explosive Disorder and aggression”, *J. Psychiatr. Res.*, c. 83, ss. 140-150, Ara. 2016, doi: 10.1016/j.jpsychires.2016.07.010.
- [82] C. C. Joyal, M. Tardif, ve J.-A. Spearson-Goulet, “Executive Functions and Social Cognition in Juveniles Who Have Sexually Offended”, *Sex. Abuse J. Res. Treat.*, c. 32, sy 2, ss. 179-202, Mar. 2020, doi: 10.1177/1079063218807487.
- [83] “Short RJ, Simeonsson RJ. Social cognition and aggression in delinquent adolescent males. Adolescence. 1986 Spring;21(81):159-76. PMID: 3728131.”.
- [84] “Seto MC, Lalumière ML. What is so special about male adolescent sexual offending? A review and test of explanations through meta-analysis. Psychol Bull. 2010 Jul;136(4):526-75. doi: 10.1037/a0019700. PMID: 20565168.”.
- [85] E. G. Ersoy ve F. Köşger, “EMPATİ: TANIMI VE ÖNEMİ / EMPATHY: DEFINITION AND ITS IMPORTANCE”, *Osman. J. Med.*, c. 38, sy 0, Oca. 2016, doi: 10.20515/otd.33993.
- [86] “empati ne demek TDK Sözlük Anlamı”. Erişim: 15 Haziran 2024. [Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/?kelime=empati>

- [87] “Ickes, W., Stinson, L., Bissonette, V., Garcia, S. Implementing and using the dyadic interaction paradigm. In: Handricks, C., Clark, M. (Eds.), *Review of Personality and Social Psychology: Research Methods in Personality and Social Psychology* 2009; pp. 16-4.”
- [88]. “Berger, D.M. (1984). On the way to empathic understanding. *Am J Psychother*, 38,111-120”.
- [89] *Book, H.E. (1988). Empathy: Misconceptions and Misuses in Psychotherapy. Am J Psychiatry, 145,420- 424.*
- [90] “De Wied, M., Branje, S.J.T., Meeus, W.H.J. Empathy and conflict resolution in friendship relations among adolescents. *Aggressive Behavior*,2007; 33: 48-55”.
- [91] “Smith A. Cognitive empathy and emotional empathy in human behavior and evolution. *The Psychological Record* 2006; 56: 3-21”.
- [92] M. G. Ay ve B. G. Kılıç, “Nörogelişimsel bozukluklar ve empati”, *Ortadoğu Tıp Derg.*, c. 11, sy 4, Art. sy 4, Ara. 2019, doi: 10.21601/ortadogutipdergisi.527937.
- [93]. *Freud, S. 1958. Civilization and its discontents. New York: Doubleday Anchor Books.*
- [94] *Piaget, J. 1965. The moral judgment of the child. New York: Harcourt, Brace.*
- [95] *Hoffman, M. L. (2000). Empathy and moral development: Implications for caring and justice. New York: Cambridge University Press.*
- [96] *Shapiro, L.E. (2000). Anne ve Babalar İçin Duygusal Zeka Rehberi (Ü.Kartal, Çev.). İstanbul: Varlık Yayınları.*
- [97] “Megan L., Mayberry. Associations Among Empathy, Social Competence, Reactive/Proactive Aggression Subtypes. *Journal of Youth and Adolescence* 2007; 36(6): 787-798.”.
- [98] A. K. Akyol ve A. Bilbay, “Ergenlerin Akran Zorbalığı Yapmaları, Zorbalığa Maruz Kalmaları ve Empatik Eğilimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi / Examination of the Correlation between Peer Bullying, Exposed to Bullying, and Emphatic Tendencies of Adolescent”, *J. Hist. Cult. Art Res.*, c. 7, sy 2, Art. sy 2, Tem. 2018, doi: 10.7596/taksad.v7i2.1379.
- [99] “Eisenberg, N., Miller, P. A., (1987). The relation of empathy to prosocial and related behaviors. *Psychological Bulletin*, 101, 91-119.”.
- [100] “Loudin, J. L., Loukas A., Robinson, S. (2003). Relational aggression in college students: Examining the roles of social anxiety and empathy. *Aggressive Behavior*, 29, 430-439”.
- [101] “Gini, G., Albiero, P., Benelli, B., Altoe, G. (2007). Does empathy predict adolescents’ bullying and defending behavior?. *Aggressive Behavior*, 33, 467– 476.”.

- [102] M. Lee ve N. M. Prentice, "Interrelations of empathy, cognition, and moral reasoning with dimensions of juvenile delinquency", *J. Abnorm. Child Psychol.*, c. 16, sy 2, ss. 127-139, Nis. 1988, doi: 10.1007/BF00913589.
- [103] "Carr MB, Lutjemeier JA. The relation of facial affect recognition and empathy to delinquency in youth offenders. *Adolescence*. 2005 Fall;40(159):601-19. PMID: 16268136."
- [104] I. Gery, R. Miljkovitch, S. Berthoz, ve R. Soussignan, "Empathy and recognition of facial expressions of emotion in sex offenders, non-sex offenders and normal controls", *Psychiatry Res.*, c. 165, sy 3, ss. 252-262, Şub. 2009, doi: 10.1016/j.psychres.2007.11.006.
- [105] "Karaman Sevik A. Dört farklı suç tipinde empatik beceri düzeylerinin karşılaştırılması [Yüksek lisans tezi]. İstanbul: İstanbul Üniversitesi; 2012."
- [106] "Yılmaz A. Suça yönelmiş ve yönelmemiş 14-18 yaş arası ergenlerin empati düzeylerinin ve ana-baba tutumlarının incelenmesi [Yüksek lisans tezi].Bursa: Uludağ Üniversitesi; 2009."
- [107] "Köse S, Kalyoncu T, Özyurt B, Özbaran N (2017). 'Katı-Duygusuz Özellikleri Tarama Ölçeği-Gençlik Formu' Türkçe Uyarlamasının Psikometrik Özellikleri. *The Journal Of Pediatric Research*, 4(3), 123 – 129."
- [108] *Amerikan Psikiyatri Birliği. Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı. 5. baskı. 2013.*
- [109] "duyarsız ne demek TDK Sözlük Anlamı". Erişim: 16 Haziran 2024. [Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/?kelime=duyarsiz>
- [110] "Kılıç C. Ergenlerde antisosyal davranışlar: Koruyucu faktörler ve risk faktörleri [Doktora tezi]. Ankara: Hacettepe Üniversitesi; 2022."
- [111] "Frick PJ, White SF. Research review: The importance of callous-unemotional traits for developmental models of aggressive and antisocial behavior. *J Child Psychol Psychiatry* 2008;49:359-75."
- [112] "Frick PJ, Ray JV, Thornton LC, Kahn RE. Can callous-unemotional traits enhance the understanding, diagnosis, and treatment of serious conduct problems in children and adolescents? A comprehensive review. *Psychol Bull*. 2014;140:1-57."
- [113] "Psalich DS, Dadds MR, Hawes DJ, Brennan J. Do callous-unemotional traits moderate the relative importance of parental coercion versus warmth in child conduct problems? An observational study. *J Child Psychol Psychiatry*. 2011;52:1308-15."
- [114] "Frick, P. J., Cornell, A. H., Bodin, S. D., Dane, H. E., Barry, C. T., & Loney, B. R. (2003b). Callous-unemotional traits and developmental pathways to severe conduct problems. *Developmental Psychology*, 39(2), 246-260."

- [115] “Aydemir H. Karşıt olma karşı gelme bozukluğu tanısı konan çocuk ve ergenlerin empati ve duygusal yüz ifadelerini tanıma becerileri [Tıpta uzmanlık tezi]. Ankara: Sağlık Bilimleri Üniversitesi; 2018.”
- [116] M. Docherty, R. Decrop, B. McManamon, P. Boxer, E. F. Dubow, ve L. R. Huesmann, “Exposure to violence predicts callous-unemotional traits and aggression in adolescence in the context of persistent ethnic-political conflict and violence”, *Aggress. Behav.*, c. 49, sy 6, ss. 655-668, Kas. 2023, doi: 10.1002/ab.22103.
- [117] R. E. Kahn, E. Ermer, P. Salovey, ve K. A. Kiehl, “Emotional Intelligence and Callous–Unemotional Traits in Incarcerated Adolescents”, *Child Psychiatry Hum. Dev.*, c. 47, sy 6, ss. 903-917, Ara. 2016, doi: 10.1007/s10578-015-0621-4.
- [118] E. R. Kimonis, P. J. Frick, L. C. Munoz, ve K. J. Aucoin, “Can a laboratory measure of emotional processing enhance the statistical prediction of aggression and delinquency in detained adolescents with callous-unemotional traits?”, *J. Abnorm. Child Psychol.*, c. 35, sy 5, ss. 773-785, Eki. 2007, doi: 10.1007/s10802-007-9136-1.
- [119] E. R. Kimonis, K. Fanti, A. Goldweber, M. A. Marsee, P. J. Frick, ve E. Cauffman, “Callous-unemotional traits in incarcerated adolescents”, *Psychol. Assess.*, c. 26, sy 1, ss. 227-237, Mar. 2014, doi: 10.1037/a0034585.
- [120] “Gökler B, Ünal F, Pehlivan Türk B, Kültür EÇ, Akdemir D, Taner Y. Okul Çağı Çocukları İçin Duygulanım Bozuklukları ve Şizofreni Görüşme Çizelgesi -Şimdi ve Yaşam Boyu Şekli- Türkçe Uyarlamasının Geçerlik ve Güvenirliği. [Reliability and Validity of Schedule for Affective Disorders and Schizophrenia for School Age Children--Present and Lifetime Version--Turkish Version (K-SADS-PL-T)]. Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi. 2004;11(3):109-16.”.
- [121] “Baron-Cohen S, Wheelwright S, Hill J, Raste Y, Plumb I. The ‘Reading the Mind in the Eyes’ Test revised version: a study with normal adults, and adults with Asperger syndrome or high-functioning autism. *J Child Psychol Psychiatry*. Şubat 2001;42(2):241-51.”.
- [122] A. Girli, “Psychometric Properties of the Turkish Child and Adult Form of ‘Reading the Mind in the Eyes Test’”, *Psychology*, c. 2014, Ağu. 2014, doi: 10.4236/psych.2014.511143.
- [123] S. Baron-Cohen, M. O’Riordan, V. Stone, R. Jones, ve K. Plaisted, “Recognition of faux pas by normally developing children with asperger syndrome or high-functioning autism”, *J. Autism Dev. Disord.*, c. 29, sy 5, ss. 407-418, 1999, doi: 10.1023/A:1023035012436.
- [124] O. Taşkesen, “GÜZEL SANATLAR VE SPOR LİSELERİNİN RESİM BÖLÜMLER İLE GENEL LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SANAT EĞİTİMİ ALMA DURUMLARINA GÖRE SALDIRGANLIK DÜZEYLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA”, *Erzincan Üniversitesi Sos. Bilim. Enstitüsü Derg.*, c. 6, sy 1, Art. sy 1, Ağu. 2014.

- [125] SOLAK, A., (2009), “Çocuk Suçluluğu ve Aile”, Hegem Yayınları, İkinci Baskı, Ankara.
- [126] “Roché S. Les déterminants sociaux et culturels de la délinquance à l’adolescence [Social and cultural determinants of juvenile delinquency]. Bull Acad Natl Med. 2004;188(8):1323-35. French. PMID: 15918661.”.
- [127] S. B. A. Dali ve Y. L. Tezđ, “KANUNLA ĐHTĐLAFA DÜŞMÜŞ ÇOCUKLAR VE ÇOCUK SUÇLULUĞUNA ETKĐ EDEN SOSYO-EKONOMĐK FAKTÖRLER”.
- [128] DÖNMEZER, S., (1994), “Kriminoloji”, 8. Basım, Beta Basım Yayım, İstanbul.
- [129] “ÜZÜMCÜ F. A. Çıraklık eğitiminin suça sürüklenmiş çocukların topluma kazandırılmasındaki rolü: Ankara Çocuk Eğitimevi örneği [Yüksek lisans tezi]. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi; 2016.”
- [130] “TEKİN C. Ceza infaz kurumlarında din eğitimi: Çocuk kapalı ceza infaz kurumları ve çocuk eğitimevleri üzerine bir araştırma [Doktora tezi]. Bursa: Uludağ Üniversitesi; 2022.”
- [131] I. T. Cömert ve S. M. Kayıran, “Çocuk ve Ergenlerde İnternet Kullanımı”, *J. Child*, c. 10, sy 4, Art. sy 4, Eki. 2010, doi: 10.5222/j.child.2010.166.
- [132] “Suça sürüklenen çocuk sayısı 10 yılda ikiye katlandı”, euronews. Erişim: 18 Haziran 2024. [Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://tr.euronews.com/2023/08/03/suca-suruklenen-cocuk-sayisi-10-yilda-ikiye-katlandi-en-cok-isnat-edilen-suc-yaralama-ve-h>
- [133] L. B. Arabacı, G. Taş, ve G. Dikeç, “Çocuk ve Ergenlerde Madde Kullanımı, Suça Yönelme, Ruhsal Bozukluklar ve Hemşirelik Bakımı”, *Bağımlılık Derg.*, c. 18, sy 4, Art. sy 4, Ara. 2017.
- [134] D. P. A. da Silva vd., “Deaths, crimes and violence not classified as a crime among children and adolescents in Maranhão, Brazil (2014 to 2020)”, *Cienc. Saude Coletiva*, c. 28, sy 2, ss. 421-435, Şub. 2023, doi: 10.1590/1413-81232023282.08342022.
- [135] H. Hökelekli, “Çocuk ve Gençlerde Şiddet Olgusu ve Önlenmesine Yönelik Öneriler”.
- [136] R. Mb, N. Rwj, Y. M, L. A, ve M. Dgv, “Predicting youth aggression with empathy and callous unemotional traits: A Meta-analytic review”, *Clin. Psychol. Rev.*, c. 98, Ara. 2022, doi: 10.1016/j.cpr.2022.102186.
- [137] “Young S, Thome J. ADHD and offenders. World J Biol Psychiatry. 2011 Sep;12 Suppl 1:124-8. doi: 10.3109/15622975.2011.600319. PMID: 21906010.”.
- [138] O. Pazvantoğlu vd., “DEHB tanılı çocukların ebeveynlerinde DEHB ile ilişkili bazı sorunlu yaşam olayları”, *Dusunen Adam J. Psychiatry Neurol. Sci.*, ss. 61-68, Mar. 2014, doi: 10.5350/DAJPN2014270108.